

గజదొంగ.

లండనుపురము, గ్లాష్‌టన్ గాండు హోటలు, క్రాస్ వెలువీధి,
సుందరమందీరము.

లండనులో ని హోటలును సాపంచినవాడు పార్సీవాడు. హిందూదేశమును
ఛనమార్చించి, కోటీశ్వరుడు కావలెననియించి యీపన్నుగడచేసెను. ఎవరిని
మాచినను హిందువులనే గుండంబెయ్యవలెననెడి తలంపేకదా! ఈయన
మేరు “ఇంద్రసేనాశీబాయి,” కొంతసామునెచ్చించి పెద్దమేడకొని అందున
నిహోటలుంచెను. భందుగల చిత్రమేనున, స్వేతకన్యలకు జీవలులిచ్చి
నూనెనుగావచ్చెడి హిందూబిడ్డార్థులను, వెల్లముచేసి, హోటలుభందు
ప్రపేతపెట్టి వారకొగు నపద్యలు జరుపుటయే! అయితే ఒక సంగతి. వీరికన్ని
భాషలును వచ్చును. జీబాయి పెద్దకాలేజీపెట్టి అందులో నీకన్యకలను
బిచ్చిపెట్టి హోటలులో నాకరియేర్పాటుచేయుచుండును. రెండు సంవత్సర
ములు ప్రతికన్యక, పనిచేసి తీరవలెను. అదిపరతు. భారవద్దములో నెన్నిభా
షలుగలవో అభాషలనెల్ల నర్చుట నేర్చును.

కృష్ణయ్య, చెంగయ్య, బలవంతరావు, పిఠలరాసు మున్నగువారు
క్రిందటి వేసంగిలో యింగ్లండుపోయి, ముంబైగ్రాండు హోటలులో ప్రవేశించిరి.
అందు కృష్ణయ్యసాక్షి నాముడయ్య. వారముగోటాలుకన్న నీహోటలు
లో విద్యార్థులుండనూడను. రెండు వెల్లముంచు “మేరీ” ని ప్రేమించ
సాగించెను. ఈకన్యకలు 18, 20, వచ్చుములు గల తరువయ్యులు. అచ్చి
టి ఆచారము, ఎంతకాలమో అనుసరించినకాని దువేరనివ్వరు. అందున
కృష్ణుడు తన కార్యమును మరచి, అదేగోకములోబడి కాలము వ్యర్థముచే
సాగెను. ముందుమేరీతో స్నేహముకుదగవలెను. అందునక్త యెన్నియో
చిత్రచిత్రములు, తనుచేయువలెను. డబ్బుకర్చుపెట్టవలెను. ఒకగోటా
మోటారులో తేమ్మనదీతీరమున సంచారముచేయుచుండ, మేరీ “కృష్ణ
మీదేశం” వ్యవహారస్థితి యెట్లున్నది? వివాదాలు, కేసులు, తకరర్లు, రా

లాంటివిలేక నెమ్మదిగా ప్రజలుండిరా?" అని ప్రశ్నించెను. "మాదేశంలో యిటీవల జనలలో తగాదాలు, కేటీలు, వ్యాజ్యాలుమెందై ధనవ్రయము మిక్కిటముగా నున్నది. ఒకరిని మింగినవారు, మరొక్కరు బలులుచేరుచున్నారు. కోర్టులెక్కవయిన కొలది లిటిగేషను యెక్కువగచున్నది. దీనికి కారణము, మీమా సమ్యేశనఫలపని నేను తెలుచెదను." ఇట్టిని మాటలాడుచు హోటలునకు వచ్చిరి. వేజాల్లవద్దనిద్దరును కూర్చుని "టీ" ఫచ్చుకొనుచుండ, వేరీ "కృష్ణా! ఏదైన యొక కథచెప్పము. ఆకథ మీదేశస్థిని తెలియజేయువదిగా నుండవలెను. అచ్చటి జనలలో యే ధమునకేటీలు బలమై, బాధపడుచుందరో? నవలైనని కుతూహలము ననించినది. చెప్పము" అని అడగగా కృష్ణుడు "వేరీ! నీవు నేనుగూడ చక్కగా మాటలాడుచుంటివే? ఎక్కడ నేర్చుకుంటి?" నీకీషయము తెలియదా? పేము ప్రత్యేకము మీదేశజాలకై యిక్కడ నీబాబాయిగారి కాలేనయందు నేర్చుకుందుము. అయినను నీవు మాటలాడిన మాటలుకొన్ని నాకధముకావు. మొత్తముమీద నంగలితెలియును". "అట్లయిన కిరీగా చెప్పెదను. తెలియనిపోతినన్నదగము. శత్రువులో ముఘ్రలు దురాచారములకు దాసులై, యద్భాజ్ఞానము లేక మూఢులై చరించుచు, దురాశ్రయమున కలవాటుపడియుండిరి. ఇది యిటీవల లభ్యమైననంగలినమాట! పరిల యెన్నటికో వచ్చిమాగన ముచ్చిక్కిట. కొందరు భక్తిలప్రయోములు నల్పుచుండిరి. మూఢజనలు వానిలాభములను కనుగొన లేకుండిరి. కథచెప్పితి నీవును." అని కథాప్రారంభము.

—: ఓం :—

ప్రభుమకల్పము.

ఉంగుటూరు కోనేరుగట్టు.

వైదికోత్తముడగు వెడకటశాస్త్రికొడుకు సన్యాసిలింగం, వరసింగంతో
సీకారుగావచ్చి కోనేరుగట్టుమీద చల్లగాలికి కూర్చొని యిల్లుమాటలాడ
కొడంగిరి. మే? ఈ సందర్భమున తిన్న గావినుము.

స.—ఏయండీ! వరసింగంగానూ! నే నుక సంగతి విన్నాను. నిజమేనా?

స.—ఏయటావింటి?

స.—చింతేమున్నది! నేను బాకియన్నమాట నిజమే! కాని ఆ మెకెంతసహాయం చేశాడో మానాయనా మెకే తెలుసులెండి! మొగుడు పోనయి
మరువారి కుక్కవలె రాత్రింబగళ్లు గడపకదలక, కాపుకాచేమకనా!
ఆయితే యిప్పుడక్కడ కొద్దియంత్రులు పజేరించేరు. ఆమంత్రాం
గంచేత ఆ మెతమతావుకు నోటుపంపిస్తువిన్నాను. నిజమేనా?
మానాయనకిప్పుడక్కడవ్యవహారం బెడిసింది. అక్కడపురాణంకూడా
మానుకున్నాను. పెద్దవాడేనాను. పస్సూడేయి! బోసివాను.

స.—నింకానూరు! చెపటితో వాయిగా వెళ్ళిపోతుంది. దానాకు
పంపిం. నీవు కనపడతావేమో అని చూసినాను. నీవురాలేదు.
నన్నేంచేయ్యనున్నావు?

స.—అందుకే మీతావుకు వచ్చినాను. అనికాక మరొక కేసున్నాది.
అగతనుకే రకాల్తినామా యిప్పించుతాను. తమరిందులో నాకొకస
హాయంచెయ్యాలి.

స.—ఏసహాయం? సరేకాని మేలువేలామలు వెచ్చించి పెద్దపెద్దపక్షి
లుప్యాసుచేస్తామే! మాతోపాటు ఫీజుమీకు యివ్వవలసినదేనా?
మీలాంటి వైయేటుస్టెడ్లకే మాకంటే లాభంగాయిందే! నేను
సఖియివ్వను. మూడవవంతు యిస్తాను.

స.—మీ అభిప్రాయంలా? మేముంటాగాలిని పోగుచేసి మీయెదుటనెడితే కొంతవదిలి కొంతకల్పించి పనిచేస్తాను. మేములేకపోతే మీతెలివెందుకు? కనుక తొలికష్టంమీది. చిరువారిమీది. అందుచేత చెరిగిపో మేముప్రాణులేదుకానిమీకంటే “లా”మాకేయెక్కువతెలుసును. ఆయితే నిన్నమెన్నటిదాకా మేముగంతబొంది తిరిలించుకొని కోర్టులొకి వచ్చివాదించే వాళ్లము. మీ సంఖ్య యెక్కువకావడంతోటా మానోటి కాడకూడ పడింది. నాయనా! అందుచేత చెరిగిపో. ఇదివ్వా యమే! ఏమంటారు? నేనూ బి. యల్. అంతే! ప్రాణులేదు.

న.—ఏమనవ న్నావు? నీయిష్టం. నీవుమైరావణుడవు. నీమాటకాదంటానా! ఇంద్రులోపట్టుకు మూడవంలేదుమా! శ్రీ సెంస?

స.—ఇంద్రులోపట్టుకే సరేకాని నామాట యెంచేసేరు?

న.—ఏమిటి?

స.—ఆనోటుమాట!

న.—ఏం చేయ్యవ న్నావు? పదలా! పదలా! వేలే! జబ్బా! ఇది అసాధ్యమే! అమండమోయేడవదా? నాకీకలారుకుతుండే! చెంకా వేలే! నాకల్లకాశే! ఆమ్మా!

స.—ఇది అసాదాయంతండి?

స.—నన్నేవిచేయవ న్నావు? చింపవ న్నావా? లేక నీచేతికియ్యవ న్నావా? ఘోరము! ఘోరము!

స.—మీకు తెలియలేదున్నా? ఇదెన్నోది! ఇది తప్పిస్తే చూడండి మీశయలు? నాశయాలంత చేస్తాను. మీకు శేషులురాతేదీని చించి చంకండి. వెనకనేన న్నానకిదా! మీశంభరా!

న.—ఆయితే సరేకాని ఒకయింపాయం చేదాం. నీవీరాత్రి కామాక్షియింటికిపోయి, రేపునైకం తెస్తాను. నోటు తెప్పించండి. పృథాకర్షులు తగులుపాలెందుకు అనిచెప్పి యింటికిపో!

స.—నేనూ అదేయింపాయం ఆలోచించినాను. ఆయితే తరువాత?

స. — రిక వాణి నీలిష్టులనీవు. ఏ చెయ్యలో అడిచెయ్యి. అన్ని పేమా చెప్పడము?

స. — మీరు చెప్పే పోతే యెలా?

స. — మాగ మస్తా అప్పయ్యక శ్రీని వంతుతాను. వాడన్నీ చేస్తాడు. నీవు వట్టుకు జాగ్రతగా పనిచెయ్యాలి. వాడ నీకు వద్దత్తు. అయితే యెంత పనిచేస్తే మావేలాభం?

స. — మీ కయడ వండలేస్తాను. సరేనా?

స. — అలాగేనే సరే!

స. — నన్నే మిచేయవ న్నారు?

స. — నాగవస్తాను వద్దత్తు యిస్తానన్నాను. అట్లుకైన నీయిష్టంవచ్చి వట్టుచెయ్యి. అయితే అయింటిపక్కనే యన్నాడు సుమా వన యెవటి పార్శ్వీడరు! అయనకు తెలియ నీయ్యకు. అయనలో అంటిని గిట్టవు. తెలిస్తే నీకు నాకు వేడిలే! నీ తెలికి యిందలో చూపాలి. జాగ్రత

స. — అయితే వంత మాట నేలకి య్యండి. అపని చేస్తాను.

స. — ఇంకా చెప్పులే; మా “కాష్టన్న” వస్వతుందా

స. — సరే! తెలుసు. అలాగే చేస్తాను. మకు మార్పించేదూ అకన్న?

స. — మమలే మిటి? — కేపు 100 చెల్లించాలి.

స. — కేను నోటు వార్పికి యిస్తానుగా!

స. — నోటా; ఇంకేదూ! వద్దు. వద్దు. రోఖించెచ్చి యివ్వాలి. లేకపోవే పోనీ!

స. — పైకిం సాధ్యం యింకెవరు కంటాలు పడతాను. ఒకవేళ వందో రెండో లెక్కవెళ్ళే నోటు వార్పికి యిస్తాను.

స. — సరే! చూడు. పో! అదగు! మాకా స్త్రీ వస్తున్నాడు. మాటలాడు తాను. నీవుపో! పగలేను. అకేసుమాళే మిటి? రికార్డు యిచ్చేవుకాని కీజుమాట చెప్పలేదే! పోనీ యెప్పుడు వస్తాడు? యెంత చెప్పవ న్నావు? రిక వాణి మాట వస్తుందే!

స. — “ చూచేరా! యిందులో చాలా కష్టపడాలి. సంచిఅని చెప్పండి. జిల్లాకోర్టుకేసు. యిన్ని వాయిదాలు పడాలా! అసిస్టెంట్ కమిషనరుండా లి” అని చెప్పండి.

న. — సరే! పోయి రేపుకదయం సామ్యుయివ్వాలి. లింగం సరేఅనుచు చంక లెగ రేయించు యేమో యిట్లుగొనుచు యిటికి పోయెను.

“కార్యమంతా నేనే చెయ్యాలి. అయిదువందలు చండగ్రాయివ్వాలి కదా! సాక్షిమైనంత వరకు యిరియ్య కుండా యెగెయ్యాలి. ఆ కక్కడికా నోటూరద్దు చెయ్యాలి! యిక్కడికీఅయిదువందలు సున్నచు ట్టాలి. ఏంచెయ్యాలో తెలియవలెను. పోనీయీకేసులోసంచి ఫీజుయి ప్పిస్తానంటేసఖంయివ్వనన్నాడు. సఖం యిపైనాచేతికాసు ఖర్చు కాకుండా పోతుంది. చూద్దావే! యేలాసఖం యిర్వక పోతానో? ముందు మనకార్యం గట్టెప్పుడు తురుకదా! లినువా? చూతాం! ఇందులో గుమాస్తా పేదెయ్యవలెను కదా! ఉంటే రుక సేచేస్తుంటే వాడిమొగిన్ని యింత తగలెస్తాను. వాడిమొగ్రపరి. పూర్తిగానినే కదా! దానికే గానియిప్పుడు నాదగ్గిరే ఉండునందలున్నాయి. రేపదివర సింగారికేదర్శించి తక్కిన దానికే నోటునాసియిస్తాను. నవ్వకొనకీమి చేస్తాను! అటువైనచూదాములే? నోటు సేమిచేసెదను? చింపచేసెదనా? అమ్మా! అలాచెయ్య నూడదు. ముక్కలుకనవను నే! కొంపమరుగు ను. జైలు ప్రాప్తము సిద్ధము. అదికాదు. తానీకు తెలియవంగా అక్కడ చిన్న ముక్క చింపతే! అయితే యిదుగా చాలా తెలియ యుండవలె. అమె యెదురుగనే యుండునే? మేకిప్పు చెయ్యాలి. ఏంచేతును? పోనీ! ఒక్కసారి ప్రావచేసి చప్పున మింగుచునా! అన్నిటికంటె యిది బాగున్నది. దీనికన్న యికొకటిచేసిన యెవరికి యిబ్బంది లేదేమో? తానీకుదిన్నతే! శాస్త్రీదేతికి సంచియిచ్చి, నోటులెఖ బెప్పుచూ, దిద్దకూడదు! — అమ్మా యిదన్నిటి కంటె బాధకము. అంక దిద్దతే వారం దిద్దాలి. తిధిదిద్దాలి. చాలా కాలంపట్టును.

ఇంతా ఆయితే ఆముడ మోపి యెదురుగా జరగాలి. చాలా కష్టం అదిగాక యీలాగా యిదిఅరుస్తే యిరుగు పూర్పు వారు యెవరు వస్తారో! మొకటపతి వస్తే రోగం వదురుతుంది. ఇదిబాగులేదు. గుప్ప చప్పగా మింగి కూర్చుంటాను. అయ్యో! నాకేం తోచటం లేదే! గుండె కొట్టుకొనుచున్నదే! ఆపూసు యెత్తితే యీలాగుండే! కేషాకార్యం యెట్లాచేస్తానో! భగవానుడా! యశ్శే! మాయిల వేల్పువు. మొన్న నేకదా నీకాహుతి తృప్తిగా యిచ్చియుంటివి. ఇం గులా కూడా గెలిపిస్తావా నేను స్వయంగా నీ కర్మిస్తాను. నాతాత ముష్టాంబల వతి నీ నేవ జేసి తరించెదను. ఇంతకు మనోహైర్యం యుం డాలి. ఏమైనను సరే, స్వరూప నాశనమే చేసినదిగులులేదు. తంటా తీరును.

ఇదియంచినది. అప్పుడు నన్ను వారెవరు? ఈసాను బాగున్నది.” అని పన్నుగడపన్ని యింటికేగి, భోజనానంతరము కామాక్షి యింటికేగి, వైకం రేపురము తెస్తాననిచెప్పి, గుగలయింటికేగిపోయి నిద్రించెను. కాని నిదుర పట్టదు. తెల్లవాల్ల పేడకలలచే, బాధపొందెను. ఒకప్పుడు తన్నెవరో కత్తు లరోనరికి పొంపించివట్లును, పూకప్పుడు తన్నుచు యహలయమునకు పంపింకొని పోవుట్లును, పేరొకప్పుడు భయంకరమైన అన్నలో పకవేసి వేసెట్లును, కలలుగనుచు, శ్రుద్ధిపనుచు, కాలమరాత్రి గడిపెను. తెల్ల వారనది. తోనేటిదన్న నరసింగం, పాగుమాస్తానో మామలాడి రేపురము పెందలకడవచ్చు నరసింగంయింటికేగెను. శాస్త్రి “యేవో డావునొక నదని మాస్టవరు సుతోషిస్తున్నాడుకాని కొంపలు ముట్టుమంటాయని తెలియవన్నాడు. నాకెగురు నావచెప్పినపని చేసెదను. నామమస్ట్రీహ మూలు ముట్టందే లింగానికి పనిచేస్తానా? యదు శాస్త్రియింటికేగెను”.

2 వ కల్పము.

కామాక్షి ముదిరము.

అటుపిమ్మట వినుము మేరీ! కాలరుసంకము నిర్మలము. కాలమహి

వనిర్వచనీయము. కాలశృత్యాగమువలన పరిణామ భేదములు అనంతములు. మానవ జీవితములపై ప్రతిబింబితములు. కాలధర్మము దుర్గాహ్యము. పాపము కామాక్షిభిక్ష వైదికవృత్తివలన యీరెండవేలరు పాయలు సంపాదించి లింగం లెండికి బదులిచ్చెను. అబ్బాకొడ ముఖలచేల, నోటు వ్రాయించుకొనెను. భిక్ష ప్రతికర్షణలేవరకు, కామాక్షి కుటుంబముపై సంతోషప్రేమతో ఆదరముతో లింగం కుటుంబవారందరి, ఆయన అంకితం చూడటోనే డబ్బెగ వేయవలెనని కొడుకుకు దురుహ కలిగెను. కాలవైపరీత్యమునే వనవచ్చును!

సన్యాసిలింగం యీ సంగతి లెనలేండి వెంకటేశ శ్రీతో చెప్పకనే, పరునాడు రెండవదేలరు పాయలు తీసుకొని సరసింగంగాయింటికిపోయి సోపక్రిచ్చి, లెక్కినదానికి నోటు వ్రాసియిచ్చెను. అంతట లింగం గుమాస్తా శాస్త్రి, కామాక్షియింటికిపోయి. లింగం చింకలోనున్న సంచితీసి యెడట వెట్టుకొని, “ఏమండీ కామాక్షిమ్మగారు! నోటుతీయించండి. వైకిం యెంచుకోండి” అనిచెప్పగా కామాక్షిమ్మ, శాస్త్రిని లోనికొలిచి “శాస్త్రి గారూ! వైకంలేచ్చినాడట, నోటుతీసుకొనిగిండి అనిచెప్పెను. అంత అలాగే అనిచెప్పి శాస్త్రి వైటకు వెళ్ళి కొంత యిటుఅటు తిరిగి లోనికివచ్చి నోటు కామాక్షిచేతికిచ్చెను. అంత లింగం, శాస్త్రినివలచి, పక్కవసారాలోకి వెళ్ళి గుసగుసలాడ చుండె. ఈ సంగతి పక్కనున్న యింట ఆరుగులపై స్త్రీదరుగా రికై వేదయున్న పార్థిలలో ఒకడ. లోనికిపోయి, స్త్రీదరుగా రితో చెప్పగా, వసారాకు లెనయింటికి వధ్యును మొడిగోడచాటుననుండి వినచుండెను. లింగం, శాస్త్రితో “యేలానైనా యీ నోటునపరవారింపవలెను. నీకట్నయిస్తాను. ఇదిగో తీసుకో” అని లెక్కవెట్టి పాలిక చేతికిచ్చెను. ఈ సది వెంకటపతికని మెల్లగా దొడ్డితో వసు తానుపోయెను. ఒకరైతు సింహ ద్వారమున మెల్లగా లోనచొచ్చెను. ఇంకలో లింగం కావలసినపని చేసి కూర్చునెను.

కామాక్షి కొక కుమారుడ కలడు. వాడు పడేడ్లపనివాడు. అప్పుడే

కామాక్షి “యింత అన్యాయముచేయవచ్చునా? కొంపముంచేవే!” అనితగా-
దావెట్టుచున్నది. కేకలువేసినది. దొంగలు, దొంగలు, అనియు, మోసము
చేసినాడనియు యింకేమిఅనియో అరచుచుండె. ఇంతలో వెంకటపతిని
చూచి “అయ్యా! ఈముండాకొడుకు నానోటును అమాంతంగా మింగినాడండి
రెండువేలు మురిగిసరిబాబూ! దిక్కు లేనిదానిని మీరేదిక్కు! ఏందారి! ఏంబుద్ధి!
ఎగరుపాలించేవారు. పాపంకా స్త్రీనైకం తెక్క పెట్టవలెనని సంచివిప్రుచున్నా
ను. యీలా తేండి. నోటువడ్డికట్టవలెనన్నాడు. ఇంతలో మింగుతాడా అనినమ్మి
యిచ్చినానుబాబూ! బాబూ! అదుగో లేచిపోతున్నాను చూడండి. పట్టుకొండి.
అప్పుడేసింహద్వారందాటుతాడు. లెండిబాబూ! పట్టుకొండి దొంగపోతు
న్నాడు. పట్టుకొండి” అనివెంటపడ్డాది. కామాక్షి ఎదురుగావచ్చుచున్న
గామిచెడ్డికి లింగం యెదురుపడ్డాడు. ఓధినిపడ్డాడు. రామిచెడ్డి యీగలాభి
పిన్నాడు. అక్కడ వాడక్కడనే వెనకకు తిరిగిలింగంవెంటపడి పదిబారలు
పోయినతరువాత, లింగంచెయ్యిపట్టుకొని “కామాక్షి శ్రుగార మిమ్ముల పిలు
చుచున్నది. పదండి” అని చెప్పెను. “చెయ్యిడ వ్రము. కామాక్షియెవరు?
ఆమెకు నాకు సంబంధమేమి? నాకు వేరే పనియున్నది. పని నష్టమగును.
ఆపస్తమునకు నీవు బాధ్యుడవు.” అని లింగం దబాయించి చెయ్యివదలించు
కొనె ప్యయత్నించెను. కాని చెడ్డ బలశాలియగుటచే, విడువక తిన్నగా
కామాక్షియింటికి లింగాన్ని తీసుకొనివచ్చెను. వెంకటపతి లోననే యుం
డెను. గుమాస్తా శాస్త్రీసంచితీసుకొని పోపోయెను. యీ సంగతిశాస్త్రీ
నరసింగంతో చెప్పెను “వాడివెంట్రుక ముక్కతొడు. రుజువులేదు.
సాక్షులేదు. పనకేందు కీసంగతులు. మనది మనవల్గోపడ్డది. కాని ఇది వెద్ద
కేసు అవుతుండేమో? నీవుమాత్రం జాగ్రత్త. నాకేం తెలియదు. నేను పో
లేదు. అని చెప్పి తప్పించుకొనము.” అని నరసింగం చెప్పి ఏదీ ఆసంచి
యటులేవచ్చని సంచివిప్పిచూడగా నందు, గాజాముక్కలు, చిల్లవెంతులు
కొన్ని అడ్డణాలు మున్నగునవి యున్నవి.

“అయితే శాస్త్రీ! నీవు లెట్టుపెట్టలేదా యేమిటి?” అని నరసింగం
ప్రశ్నించ, “యింకా సంచి విప్పలేదు. ముడివిప్పెను. ఇంతలో నూటు

యిటుఅలా తిప్పిచూసి, చప్పున వెనుకకు తిగి దగ్గనట్లు నటించిచప్పున మింగి నాడు. చేతులలో వెల్ల కాగితంపట్టుకు పట్టుకున్నాడు. అయితే చాలాకత్తు పడ్డాడు. మింగటానికి ఇంతాఅయితే నుసిపారిపోలేక పోయాడు. దొరికేను. ఆరెడ్డియెదురుగావచ్చేను. మనపతిగాడు దొడ్డితోవను వచ్చేను. అత్తా! అదెక్కడి కేకలువేసిందండి! ఆగల్గుకుపిళ్లుకచ్చినారు. నన్ను వెంకటపతి చూసినాడు. రెడ్డిచూసినాడు. నేనుమాత్రం “రెడ్డి” తో అకుగ్గదొంగ సారిపోతున్నాడని చెప్పిపిప్పించుకొని యిటుపారిపోవచ్చినాను. అప్పుడు రెడ్డినన్ను పిలుచి లింగం వెంటపడ్డాడు. ఇదిసమాచారం. తరువాత యేమైన నో తెలియలేదు. అయితే చునవీదికి రాదుకదా? ”

“చునమేంచేసేం? రుజువేమిటి? నన్ను చూడలేదుకదా! నీవుచుట్ట పుమాపుకు వెల్లినానని చెప్ప. చెప్పలేదు. వాడికింతకుమూడనది. ఇదియేలా చెప్పకుండా! యెవరితో అనకుమా! అని నరసింహం మూలాడహారంపెను.

కామాక్షియింటికి రామిరెడ్డి లింగాన్ని తీసుకొని వెళ్లెను. అక్కడ వెంకటపతి సూర్యునియుండెను. దోవలో లింగంబహుతంతాలు పడ్డాడు. రెడ్డికిగంటి యిస్తానన్నాడు. వదలలేదు. తుదకు రెడ్డికి 9వందలిచ్చి, సాక్షులు నకు రాకుండా మాటలాడెను. మొత్తానికి వారెంటురూద సాక్షులికవచ్చేను రామిరెడ్డి. డబ్బుసహత్రిం! ఇంతలోమార్కెటునుండి కామాక్షిఅన్న, కూర గానులు పట్టుకొనివచ్చెను. అప్పటికి పగలు పదిఅయినది. అన్నతో అన్ని సంగతులు కామాక్షి చెప్పింది. విని “రెండురన్నులు తన్నుదునా! నీఅబ్బులవ డురాదిగ్గునీకు! చండాలుడా! నీవుబ్రాహ్మణజన్మమెత్తి యీలాంటిగం డాలక్కియించేస్తావా! నీవుతుకురూద నిష్వలుషాయ్య” అనికారెత్తి తన్ను పోయెను. రామిరెడ్డి సరైన.

రామిరెడ్డి, వెంకటపతి, సన్యాసిలింగం, సూర్యుని మాటలాడుచుండిరి. కామాక్షియింతలోవెంకటపతి సలహావలన పోలీసు స్టేషనునకు తనవచ్చి సహారు నకొకచీటినిచ్చిపంపెను. కామాక్షిఅన్న కొంచెంవైద్యంలో గట్టివాడు. వెం కటనే “యపికాకు” డోసు తియ్యచేసి “లింగం! సరేనీవుచేసిన సంగతి

తెలిసినది. అయితే సామ్యమాట యేమిచెప్పెదవు? అడుగుతే కొంతతీసి వేత పెట్టవయ్యా! ఎందుకు మింగేవయ్యా? " అంటే " అబ్బే! నోనేమిటి! నేనేమిటి! మింగడమేమిటి! నేను అలాపోతూయంటే యీ వెంకట ప్రతి సలహాతో రామిరెడ్డి నన్ను పట్టుకొని యీలాపట్టేల్చినాడు కాని నాకేం తెలియదు. వాళ్ళలో వెంకటపతికి నాకు సరిపడదు. వాళ్ళలో వెంకటపతికి నాకు సరిపడదు. అందుచేత యీలానామీద నేను చెయ్యాలని యింత హడావిడి చేసినాడుగాని వరివేటికాదు. కావాలంటే చూచుకోండి నా జేబులు, బట్టంతా కిప్పతాను. చూడండి నేను కూడా ప్లీడరునే నాకు మూలంలా తెలియదూ! ఆలాంటి తప్పు పనిచేస్తానా? ఎక్కడికి పోలేదు కదా! చూడండి. నేను మింగినానని ఆమె అంటూ యున్నది. సరే నాకు కృష్ణం దుయ్యవ్వండి మింగియుంటే కడుపులో నుండి బైట పడనుకదా! సరేనా! ఇక నాతోప్పేమి? " అన కామాక్షి అన్న రుక్మాంగచిత్తులు డోసుగ్లాసు లోపోసి తెచ్చి " అయితే తాగువోని గ్లాసు చేతికిచ్చెను.

చేతులు వణకుచుండ, ఒడలు కంపమెత్త లింగం గ్లాసును చేతబట్టి కొని తాగుచుండగా, పోలేసు సజినన్నెక్లర్లు, యిద్దగు కనిస్తీబుల్లు సింహ ద్వారముగుండలోనికివచ్చిరి. కామాక్షి పోలేసువారికన్ని సంగతులు తెలియ పరచినది. ఈ సందడిలో, లింగం నోటివద్ద పెట్టుకొని మింగినట్లునటించి కొంత దోకువచ్చినట్లు దోకెను. కాని నిజంగా వండును తాగక గోడవైచులికె సెను. యీ సంగతి వెంకటపతి చూచుచుండెను. ఏమయ్యా! పారబోసికే వన, "తాగితిని. దోకువచ్చినది. ఏమియుపడలేదే" అని చెప్పెను "చూస్తే గా అప్పారావుగారా? నన్ను పరాధివంచెయ్యాలని యీ వెంకటపతి రామిరెడ్డి బావలెంగా యిక్కడకే యీడ్చుకొని వచ్చి మీకు కబురి చేసినారు. నా సంగతి మీకు తెలుసునుకదా! నేనును యీ ప్లీడర్లతో పాకే ఫి సంగాయంటూ యున్నానుకదా! మీ సాహేబుగారికి తెలుసునావలె యము. నేను నులో యీ ఖాబు సాహేబుగారి లేరండి? వారికి బాగా తెలుసును" అని చెప్పెను. ఇంకా దీక్షితులు వరియొక, డోసు తయారుచేసితీసి కొనివచ్చెను. " ఏమిటండీ! బాగున్నది అదేపనా! ఇప్పుడేగదూతాగింట

సేనుతాగను. ” అని తిరగబడినాడు లింగం. అంతఅప్పాజీరావుగారు ఏమి
 టండిఅన “ చూడండినేనట ! వీరికోటట ! నలిపిమిరిగినానట ! ఇదెక్కడ
 కధండి. వీళ్ళకు నాకు సంబంధమేమిటి ? ” అని చెప్పగా రావుగారు “ సరే
 ఆలాగైన నాయెదుట పయోకసారి మింగండి. మందు, లోనయిఉండవట ! మీ
 రాదోసునుగోడమీదజల్లినారట ! అందుచేతనాయెదుట తొగండి ” అనలిం
 గంబధిలేక గళమువైకెత్తి మందును గటగట త్రాగెను. తాగిన ఒకరిమును
 మునకు ఒకచిన్న తెగవచ్చి కొంచము తెగుడ కక్కెను. మరికొంత సేపటికి
 పెద్ద దోకువచ్చి, సగము కీర్లించిన కాగితపు వుండ లెటపడెను. వెంటనే
 ఆవుండను ఆకట్టుకుని గిన్నిలోనికెత్తించి, లింగానికి బేటీలువేసి, డాక్టరు గారు
 వద్దకు తీసుకొని పోయెను. ఆ కాగితపు వుండ శీర్షకోశములో పడి గంటన్న
 గంటచే కొంత విచ్చి అక్షరములన్నియు కలసి పోయి మాసిపోయినవి. అ
 యితే బాకీమొత్తం రంగువేలు అని వ్రాసినది బాగా కనుపడు చున్నది.
 కాగితము నిండా తెగుడయున్నది. నీరునుయమైయున్నది. అది మెల్లగావిప్ప
 గూచిరి. ఫలానావారు ఫలానావారికి వ్రాసియిచ్చిన మాటలు పూర్ణముగా
 కనుబడడములేదు. ఆ మెయింటి పేరు కలదు. వ్రాసిచ్చిన పేరు బాగా కనుప
 గుట లేదు. వారిరు కనుపడు చున్నది. అణాబిళ్ళవీరి సంకెం కలిసిపో
 యి యి. సాక్షి సంకెం వోట కొంత తిని పోయిచది. చూచి యెక్కడైనది
 బాగా గుర్తుపట్టుటకు వీలులేదు. లింగం దస్కతు పోలితి పట్టవచ్చును. డా
 క్టరు గారి వద్దకు తీసుకొని పోవీనువారు పోయిరి. డాక్టరు గారి కంటకు
 స్నేహరసింగం వేరే మనిషి ద్వారా సంచి పంపి యీదా ప్తమో మనలింగాన్ని
 కాపాడాలి లేకపోతే మ్యాడ్గల్ల బ్రతుకు చెడుతుంది అని వెయ్యి సంపి
 పంపినాడు. డాక్టరు, పంక్ష చేసే నీటితో తడిసినట్లున్నది. మింగితేమిరియు
 డవచ్చును. “ కాని మిథ్యంగా మింగినాడు, ప్రచుకు స్వామిలో నుండి
 వచ్చినదని ” చెప్పటకు తగిన కారణములు లేనట్లున్నది. కానియీకాగితము
 కొంత జిగురు జిగురుగానున్నది. సిరా కరిగి అక్షరములు గుర్తుపట్టలేము.
 రెండు వేలు అని మాత్రము అక్షరములున్నవి. “ చిటికాల ” అనుపేరు బాగా
 యున్నది. బిళ్ళమీద అంతా అలికనట్లున్నది. గంటన్నర నాననట్లున్నది. మొ

త్తంమీద నోటు చీకినట్లున్నది.” అని సర్టిఫికేటు యిచ్చినాడు. అంతట పోలీసువారు లింగాన్ని కోట్లో పెట్టినారు. ఈసంగతి విశ్వనాథంవిని రామకాన్తికి కబురు చేసెను. ఇంతలో కేసరికాన్తి అంతకుమున్నే విని యాఖ్యాబుసాహేబుతో మాటలాడి యింటికి పోవుచుండెను దోవలో రామకాన్తి కేసరికాన్తిని కలుసుకొని యిద్దరును విశ్వనాథం గారింటికి పోయిరి.

3 వ కల్పము.

మేరీ ! చూస్తావా ! స్పెడ్స్ ఐకమశ్యము !

దుర్గాదాసు చెనప్రియన్నే హితునకిట్టి విపత్తు సంభవించినదనినది, నగసింగం విశ్వనాథం ప్రేక్షణవలన చెన్నిపట్నంపోయి, బేరిష్టరును మాటలాడి వెంటనే మరునాటియందయం 6 గంటలకు మేజూరిద ఉంగుటూరునకు తీసుకొనివచ్చి, పదిగంటలకు మేజస్ట్రేటునంద బెయిలు యిప్పించవలెనని ఆర్జీ పెట్టించెను. బేరిష్టరుగారి వాగ్ధారలకు విషయమేమియు దెలియక, నేనిచ్చుటకు వీలులేదు. జజ్జిగారికి ఆర్జీయిచ్చుకొమ్మని తీర్పువ్రాసి బెంచివగి పోయెను. వెంటనే వేరొక అప్ప్రెన్సి ఒంటగంటకు జజ్జిగారికి అర్జీ పెట్టెను. జజ్జివిచారించి సరే బెయిలుయిచ్చినాము. 20 వేలకు బామినియ్యవలెననెను.

చార్జులు, సుబ్బిహ్యాయం, చెరిపది వేలకు బామినిచ్చిరి. వీరును స్పెడ్స్ వెంటనే యీ ఆర్డరునకు సఖలు దరఖాస్తుపేట్టి వందఖర్చుచేసి కేసరికాన్తి ఆర్డరును, యినస్పెక్టరు యాకూబు సాహేబు గారికి ముట్టునట్టుచేసి మధ్య బండ్రోతునకు పదిచ్చి, రంటాలుపడి సన్యాసిలింగాన్ని కైలునుండి తీసుకొనివచ్చి విశ్వనాథం గారియింటికి పోయిరి.

సాయంత్రం నాలుగైసది బేరిష్టరుగారికి సంచియిచ్చినారు. రామ పోనుఖర్చుచీచ్చి పట్నంపంపిరి. “అయ్యా! ఖజురునుళ్ళీరావాలండీ. మీరే యీకేసుసారంఅయ్యేవరకు!” అనగా అట్లే! మాదేమిటి? అంతా డబ్బుబానేయున్నదనిచెప్పి సాయంత్రంబయలుదేరి పట్నంపోయెను. విశ్వనాథం యింట్లో రామకాన్తి, కేసరికాన్తి కలసిమాటలాడజొచ్చిరి. మేరీ! యీ

సంగతి గమనింపవలసినసంగతి- విద్యార్థికులై నందుకు సార్థకమిదేనుమా? మాదేశంలో “కలికాలమహిమ” అనేడిసావ్యముకద్దు దానియదార్థమిదియె! వీరందరు న్యాయవాదివర్తలే!

వి.—ఏంవోయి! ఏలాగవునో! లింగం తేలుతాడామునుగుతాడా? ఈసంగతినాతో మొదటనేచెప్పితే, మనచంతాకలసి యేర్పొముపాయం పన్నేవాళ్ళమే! అంతామించిపోయిందే! యెంచేస్తాం? ఎంతి తెలివి తక్కువపని చేసినాడోయి?

రా.—నిజంగా రాలిలింగమే ఆయితేమునుగుతాడు! మనగాలి- అందులో సందేహంలేదు. అక్కడ యెంచినేపుకూర్చున్నాడండీ! ఇంచుకుచేసిన పనిచెడుది. అదే ఒకసంకల్పి. పోనిస్తుందా? చూడండి గది గుమాస్తా శాస్త్రి పోనిపోలేదు! అనినో పోటు పోనిపోకూడదా! లేక అంక దిద్దుతే పోదండీ! మొన్నమీరు ఆలాచేయించి లెప్పకోలేదండీ? ఎన్నియన్నాయండీ! ఇంతకుగ్రహచారం! బెడ.లింగం అయితే తేలాలి! చూదాంలండీ!

కే.—సరే! గ్రహచారగనకనే యీలాంటి అపభ్రష్టలుపట్టగం. దాని కేమిలే! వనవృక్ష అగితో వారితే! లేకపోతే ఎవరోఒకరు, వెంకట పతివంటి నిష్పంతివారంటారు! అదిభిక్షామా! లోకసంతా యిదే కదూ! చూడండి! వనంయంతవరకు పట్టుపడినామా! మొన్నటికే సులూ ఒకటిఆచూకిచిక్కిలేదే! కోర్టులో కాగితాలూకూడా మాయంచేయించేము. డబ్బుఖర్చుపడ్డా, శ్రేష్టపడ్డా, మొదకు మనం గెలిచేంగనుక యేమిలేనట్లేయున్నది! డెబ్బంటే మనదేదెబ్బ! వెంకటి గాడు తంటాలుపడ్డాడు. లాభంలేకపోయింది. మళ్ళీయింగులో బోక్సపుచ్చుకున్నాడు. మనకుఅడ్డం గాయన్నాడోయి? ఏలాగైనా తంటాతీరుద్దామంటేఏదీఆలోచనదొరకడంలేదుఏమిలేదండీ! ప్రయోగం చేయిద్దాంచస్తాడులేకపోతేయెందుకండీ! సరేకానియీ కేసులోముందు దొంగయేమి? పోలీసువారప్పడేచూడకు మొదలు పెట్టేరువ నసాపొబు

మనమీద అంతగా సాక్షం పోగుచెయ్యకుండా నేను చేస్తానుగా!
పట్నంలో మేమంతా క్లాసుమేట్లమండీ! అదిమీకు తెలియదా
యేమిటి? దుర్గాదాసు, నేను, పట్టుకున్నామంటే మళ్ళీ తిరుగుతాడా!
రామకృష్ణి యాలాగే మాట్లాడుతాడు. పారెడటు, పారెడిటు!
నాదిపూచి, యందులో గెలవలేకపోలే నిదంగా పీనుగునే!
చూడండి వాడెప్పు! తుదకునేను వెంకటపతిమీద పడేటట్లు అల్లి
స్తాను. సాహెబు మనచేతిలోవాడండీ. అయితే యిప్పుడు అలాచే
యించకూడదు.

మనం ఆయనతో పగలుమాటలాడకూడదు. కలెక్టరునకప్పుడే రిపోర్టు
పోయినది. అతిపట్టుదలగా యున్నాడు. జాగ్రత్తగా విచారించుకొని సాహె
బుగారికి రహస్యంగా తాకిడువచ్చినదట. నాతో చెప్పినాడు. శియంలేదు.

వి.—అయితే ఒకసారి ఆయనకుతోయ్యండి.

కే.—అట్లావుచ్చుకొనేవాడతాడు. అయినాకేండి. రేపు ప్రసంగించి చూ
స్తాను. ఇస్తేనే మోసియంటుంది. (తనలో) యింకే నావుణ్యం
వుచ్చింది. ఈ కేయ్యి ఒకటి ఖాయంగా! టిఫిన్లకు, త్రిడికిమొ
త్తానికి నూరురూపాయలు లింగం వుంచేడు. నాసామ్యేమిపోయినది.
పనిచేస్తాను. తప్పుతుండా అంతా నాపనే అంటాను. చూతాము.
తప్పుదా! వనవెంకటాచలం, వెంకటపతి ముకాలో చేరుదాం.

వి.—అయితే వనసంగతులు రేపు మాట్లాడి అంతా ముందు పరిష్కారం
చేసుకొని వరిపనిలోకి దిగాలి.

కే.—అవునుగా నన్నాసిలింగం, నరసింగం, దుర్గాదాసు, విశ్వనాథం
గారి యింటికివచ్చిరి. అంతా కలసి పన్నాగంవన్నతాయ. మేరీ! తెలి
యచున్నదా! మాభావనీకర్థమగుచున్నదా? వినుము!

దు.—కృష్ణి! వింటివా? ఇంతవరకు చేసిన ప్రియత్నం ఫలించినది.

అయితే వకటి డబ్బుజల్లిలేనేకాని పనికాలేదు.

సు.—డబ్బుడేమిటిలేండి! పనికావాలికాని!

వి.—అలాగనకువరి? డబ్బులో కేదూరేడులేవుడు? అది లేకపోలేదు కనుకేడు.

న.—స్వామి! మీయిష్టం! ఏలాచెయ్యవంటే అలాచేస్తాం. నన్ను కూడా కలిపి తెస్తారట! అసంగతికూడా అలాచించండి.

కే.—దానికి నాదిభూచినీకొచ్చినఫర్వాలేదు. ఒకసంచినప్పాలి. ఏవంటావు?

న.—సరేనీచేతికియిస్తాను. రాత్రిమాయంటికిరా. నాకేడుచాజ్జిలో లేకుండాచెయ్యి. ఈకాస్తా పట్టావుడిలేద్రెతికేడట్లు?

కే.—లింగం! డబ్బుయేలాగోయి? మెన్నయిచ్చిన అంతా ఖర్చుఅయింది. అచెయ్యవాడినెత్తిన కేసేను, సరేలండి మీకేడుకన్నాడు. డబ్బులేదే! ఇందలలోఅరెడ్డిని కట్టాలి. వెంకటి గాడు వినడు. అతీఅనస్తున్నాను. ఏంచెయ్యవన్నావు. అయినావాడేదానంతీర్చలేము కొద్దిలోపడేవాడు కాదు. రి కేరియ్యాలి. వాడిది వదిలిచెయ్యి.

న.—అదేఅలాచన! నాతావున డబ్బులేదు, బ్రతికియంటే మీరణం

తీర్చుకుంటాను. బాబూ! అంతానానాయనమీవరంచేసేడు. డబ్బులేకనే గదా యీపనిచేసేను. నానాయన నన్ను పెట్టినతీపులు చెప్పితే ఒకచరిత్రపట్టుతుంది. వాడికేమి అంతామింగి, బోసిపులివలె, అలిగిరికొలివలె, కల్గారునూ యింటాడు ఎప్పుడూ! ఏమొకమ్మకుతుందని యీపనిచేసేను. ఏంచెయ్యను? ఏంబుద్ధి బాబుల్లారా! మీరేదిక్కు. ముంచినామీరే! తేల్చినామీరే! మిమ్ములకే నమ్మినాను సరసిం

(గం) నీవుచెప్పితేకదా యీపని చేసేను? లేకపోతే చేస్తానా?

న.—ఎంతసంగనాచివోయి!. నేనా యీపనిచెయ్యవని చెప్పేను? ఎంత అబద్ధమోయి! ఇప్పుడైనా నిజంచెప్పరాదా!

న.—నిజానికి యీపనిచెయ్యమని చెప్పలేదుకాని యేదో యిలాంటిదే చెయ్యమని చెప్పినావు. సరేకాని నన్ను నీవు బ్రతికించాలి. లేకపోతే యీకొనేటిలో అర్ధరాత్రి పడిచస్తాను. అయ్యా! ఎంత అపకీర్తిపాలు కావలసివచ్చినది? ఎంతఅమర్యాదపని! నాకెందు కీపూడుబుద్ధి పుట్టినది? అప్పుడా కాస్తాయిస్తే కొంతతీసివేత పెట్టేదే! గృహచారము!

కే.—సరే! యీవైరాగాలకేమి కాని, మైం మాంచెప్ప! రెడ్డికి రెండు సంచులియ్యాలి. తక్కినవార్యకు మరినాల్లు సంచులియ్యాలి. ఒక వేళ మేజిస్ట్రేటు కియ్యాలేమా? మొత్తానికి 10 వేలుండాలి. ఏమంటావు?

స.—సరే నేను కాదన్నానా? ఆవున్న 20 యెకరాలు ఆయ్యండి. ఇట్లున్నది. అది తాకట్టో, అయ్యడయో చేస్తారు. ఇదంతా మీరేచేసి పెట్టాలి!. ఏమంటారు?

వి.—అయితే నాకు ఫరరాపట్ని యివ్వము. ఆలాగే! ఈజూలేను కదా!, రేపు వ్రాయించండి. రిజిష్టరీచేస్తారు.

కే.—సరే! యికకానియ్యండి.

దు.—చునమంతా యిదులూ మద్దతుచెయ్యాలి. ఈవేళ లింగానికి వచ్చింది. రేపు మనకురస్తుంది. అయితే సుదృఢతెలివికక్కన పనిచేసేడు. ఎవరితో చెప్పేకుకాదు. నరసింగంకో చెప్పేడు. అదికొమటిరహస్యమైవది. కొంపమునిగింది. కొంచెం గర్వంకూడా యున్నది. అంతస్వాతిశయముడకూడదు. మన ఆలోచనకుమించ చెప్పవారు లేరని మనోగర్వం. ఒకరు మనకు చెప్పేవారా! అయినామొన్నతప్పుకోలేదా! ఆలాగేయిది. ఆకుకున్నాడు. అన్ని వేళలుచునవి అవుతాయా? తెలివికక్కన!

రా.—అయితే అతనికి వచ్చినవని మూల్యముకావా! న్యాయమా? ఎవరికైనా నానస్తుందియబ్బింది! దానికేమి! లింగం యిక నీవువెళ్లుము. దాని విషయమాలోచించి పనిచేస్తాములే! నీవు మాకాఖవాడివిన్ని, మా వృత్తినే అనలంబించి నాడవు. అంతమాత్రం అభిమానంయుండవకున్నావా యేమిటి? పో! ధైర్యంగా యుండు. నీప్రాణానికిమాపాణంఅడ్డు. భయంలేదు. సరేనా!. లింగంమొగ్గ విశ్వనాథంయిట్లు విడదీయింటికేగెను. విశ్వనాథాదులు ప్లాసులువేయించుడిది. మేరీ! ఆసంగతి వినుము.

వి.—శాస్త్రి! ఒకటి నిజమేమిట. లింగానికి అతిగర్వమేమిట. అన్నీ తనకే తెలుసునంటాడు! ఒకరిని లెఖచేయకు. అలిఖడాము. స్వోత్కర్ష. అబ్బా! ఆనడిచేటప్పుడు మాడు! ఆబోరవిచ్చి నడవకం. అందరిని యుగతాళి, హోనచేస్తావోయి. వాడుచేసేపను లిలాంటివి. తనంతటివాడు లేడనడం. సర్వం తెలిసిన వానివలె నటించడం. నీర్లక్షం. ఎంతమాటపడితే అంతమాట ఎవరనిపడితే వారినిఅనడం. నీడికి ప్రాయశ్చిత్తం కావాలి. అయితే తులాభిమానం, వృత్తభిమానం, స్థితుత్సాహు.

రా.—అలాగనకండి ఏకోయిత డబ్బుంది. అసీమిచేతిలోనే పెట్టేడు: విషయమున్నా. లేకున్నా, యితడడలిడలుగా వాగుతాడు. అందులో సెప్పుతనులెండి! ఏదోజిన్నవాడు. మన, లోడిచేరమే చేస్తున్నాడు. అభిమానం లేకపోతే యేలా?

దు.—శాస్త్రి! యొతఅభిమానమేమిట! మియిద్దరు యెదులో కలసిపని చేస్తే? అదేనా యీ అభిమానం? మన విశ్వనాథంగాన చెప్పిన వన్నినిజం. వాడివంటిని పాడుకొన్నవి. అవి చెడున్నరతో పోవాలికాని యిదులో శిక్షయినా, తేలినా పోసేసోవు సుమా?.

కే.—ఈ దెబ్బతో వదులుతాయా? ఏమో అబ్బా! వదలవు. ముత్తానికి లైటపడతాడులే! ఇంతడబ్బు! వృధాయేనా? ఎప్పటికీకాదు.

ప.—కాని మొకటపతిని పిలిపించి చెప్పాలి. వాచొక విరపాకొయ్య. వంగడు. వాడిపాత్రాలు నాచేతిలోయున్నవి. మొన్న కేసుమాట అప్పుడే మరచేదా. అంతా మరింతకల్పించి నాసాక్షులొచ్చెనా?.

కే.—పిలిపించండి. తెలుస్తుంది. ఏదెటులైనా లింగాన్ని బ్రతికించాలి ఎన్ని అబద్ధాలాడినా ఒక యిల్లు నిలపనున్నాడు. పాపం యికా పిల్ల, మేకా, లేకుకదా! ఆవగింజలో అరభాగం కాలేదు.

వి.—అవును కాగేకాగేపాడు, మాదికాగినపాటు. స్వతంత్రించి చేసేడు-పొంగేడు. బోర్లపడవలసినదే! ఇంతలో మనంవూడం కొంతదగ్గింది-

- ఇక పొంగకుండా చెదాం- ఇందులో ఎంతటి అవకాశం ఉన్నది. ఎందరిని కట్టుకోవాలి- మాటలేనా యీలాంటి పనులు చేయడం.
- రా.—గుమాస్తా అప్పయ్యకాస్త్రిని వీలిపించి చెప్పుతాను. నరసింగం గారూ! మీరు కూడా యీ సందర్భం చెప్పుతారు. యీ జానయ్య గండ్రగడిచింది. ఈ నెల 25 తారీఖు వాయిదా అట. అంతా కలిగిపోవాలి. ఆ మేజిస్ట్రేటు వింతమనిషి. మనంచేసే పని చెప్పుతారు. ఏమంటారు. నేను పోతాను, అని వెళ్తున్నాను.
- వి.—కేసరి! మేజిస్ట్రేటు వద్ద గిట్టమయిన లాయరును పెట్టాలి. మనమందరం పోవాలి. దాసు, నీవు, కాస్త్రి యెప్పుడు తియ్యకుండా హాజరు కావాలి. నేను రాను. బాగుండదు. ప్రతిమాట వ్రాయాలి. సాక్షులగా వస్తాను. అయితే కేసరి! నీవు మాత్రం పోలీసు వెంబడుండి సాక్షులంలా వెంకటపతియిన పడేట్టు చెప్పుతారు. ఇది నీ పని. ఎందుకంటే! వాడు కూడా “అస్సాటు” లో ఉన్నాడు. ఆలా వప్పుకుంటాడు. పిక్చరులు, పత్రికల సినిమా వన్నాగం పన్నేరని చెప్పాలి. ఒక వేళ యిక్కడ గెలువకపోయినా నైన తప్పించవచ్చును. ఆలా కేసు బనాయించవలెనని చునసా హెబు గారితో చెప్పి మన లింగాన్ని తప్పించాలి సరేనా? ” అన సరే యని అందరు వారి వారిండ్లకేగిరి. “కేసరి పూరాడయ్యి తింటాడు. సరేయే చెప్తా! ఒకరు మాత్రం తినరా? వాడి ముండా మోసిరి. తిననీ! మనసా మేం పోతుందా! ” అని విశ్వ నాథం తనలో కొలుకుచు భోజనానికి తేదీ పోయెను.

4 వ కల్పము.

వేంకటపతి గృహము.

మేరీ!, వేంకటపతి పడక కుర్చీలో పడుకొని ఆ కాళమునక చూచుచు “ఇప్పుడు మంచి పనులు ముందరకినది. ఈ తప్పుకులింగం నా చేతిలో

చిక్కినాడు. వీడికోగం కుదర్చవలె. అందరికి అన్ని వేలు పంచి పెట్టుచు న్నాడు. ఈ దెబ్బలో నాకేమైన వేస్తాడేమోయంటే దమ్మిడి మనదాకా రానియ్యలేదు. కక్కుర్తిపడదామంటే అదిసాగేట్టులేదు. వీడివిరవీగుతనం యీ దెబ్బలో మాన్పాలి. పదిమందిలోనైనా, జంకుకొంకులు లేకదులబరించుతాడు. అతియెగతాళి చేస్తాడు. అక్కడికి తాను శ్రేష్ఠుడిగురువైనట్టు. పోనీయిదియైనా జరుగుతే మంచిదే! ఈసంగతి పెంటనే కలెక్టరుగో స్వయముగా పోయి మాటలాడితిని. నావలన తగిన కయ్యీతు తీసుకున్నాడు. అందులో యున్నదున్నటుల చెప్పినెగా బాగావిగిసేట్టు తానుపేసెను. కానికక్కలోటిసిడరు నాకు సహాయం రాలేదు. అయితే కొందరు వీడికి యిందులోపా)య్యిత్తం అయితే మంచిదే! యెన్నటికి మరిచేయకు. అనే వారేకాని నైత్యంగా నాకుయద్దత్తు చేయలేదు. ఇంతచదువుకొని యిలాటి పనులు చేయవమా! మాకంటే విషయములు, యెక్కువ తెలుసునే! నిజం, అందుచేతనే యింతకోసానాడు. లోకులను ముంచవలెనని పట్టేడు. మొన్న ఒకనోటు సొమ్ములో అంకె సవరణ చేసి తప్పించుకున్నాడు. ఇందులో యెట్లాతప్పించుకుంటాడు? చూస్తావుగా! ఊరికి పోనివ్వను.

ఇన స్వేక్తరు నేను యివ్వకు కనిస్తీబులు, రామిరెడ్డియితమందియుంటిమే! వైగాకోకుమందిచ్చిన దీక్షితులున్నాడు. పిల్లవాడిసాక్ష్యం. ఇంకా తాయెలాతప్పుకుంది. ఈతడవ ద్వీపాంతరవాసమా. లేకయే పేర్లు కఠిన శిక్షోతప్పదు. ఒకటిరెంటు తప్పుకోవచ్చును. ఇదిమూడవది. ఇందులో దెబ్బ తిని తీరవలెను. లేకపోతే నామీసం గొరించుతాను. లేపటినుండి మీసం పెంచాలి. అయితే లింగం డబ్బు శనగపప్పువలె జల్లుచున్నాడే! ఎంతటి వాడైనా అడదాన్ని డబ్బునిమాస్తే వెనకముందాడకుగదా! మేజస్ట్రేటుకేమైన మెరుపుమాపుతాడేమో! అందులో కలింగం మేజస్ట్రేటు పచ్చితురక వంటివాడు. కావడానికి కూడ)వాడే! దయదాక్షిణ్యములు లేవు. లంచాలుపట్టెడు. ఇక్కడ కమిటీ మెంటు తప్పదు. అయితే శిల్పజ్ఞి వద్దయేరుగునో? ఉత్తమేతగమనిషి. అందులో క్రిష్ణవర్మనద్దకేయూకేసు, పోయిందా తప్పుకొనివిధించును. బహుకరుకుమనిషి. సిఫార్సులుగిపొన్నులు పట్టదు.

డబ్బు అసలేదగ్గరకు రానియ్యడం. ఏలాగుంటుందో! కేపుసోమవారం కేసు
 వాయిదా. రామిరెడ్డి జాచేటట్టన్నాడు. అయితే గట్టిగాపట్టియంచేసు
 ఒకసంచి యిచ్చేరనిపిన్నాను. అడిగితే లేదన్నాడు. దీనినిబట్టిచూస్తే కేసు
 కొట్టివెయ్యడకదా! చూడండి హైకోర్టుదాకా చూస్తాం. సామాన్యంగా
 వదలం. కామక్షికి డబ్బుకెట్టుండి వెడతాను. అయితే వకచిక్కువచ్చి
 నది. బోలీసువారు వసతులయ్యేయన్నట్లే యన్నార. యాఖాబుఖాకొ
 ముండ్రమెవ్వరికీ తెలుసు పడతన్నాడు. యిందలో లింగాన్ని పై
 లువడంకేదా! కిద ముడతలులాకిపోతాడు. కలెక్టరు వంచి పట్టుద
 లోయన్నాడు. నిజానికి యిరింగుచేనేడకదా! యిదికనిపెట్టేవాడు
 లేడకదా! సాక్ష్యం బలంగానేయింది. డాక్టరుయెదుట బరిగానాబాగుండాని.
 మామూలుసమ్మతారా? అ! నామాటసమ్మతపోతే మరెవ్వరిమాటలున
 మ్మతారు. నాకేం సందేహంలేదు. ఏదోగల్ఫానిరుగుతుండే, వెంటనేవెల్లి
 చూసేను. అంతాకల్లగచూసిదానికి తప్పేదేమి? కానినరసింగం పూరామ
 ర్జీన లింగానికి కేసున్నాడు. అయితే వకటి లింగాన్ని కూడా యిందలో
 కలెవడిని చెప్పితే కలెవడం. అందకే యిరింగేడం. కానిచూతాం!
 క్రిష్ణవర్మకేడాలి కిడిలోగం కుదరాలి. అయితేవర్మచారించకూడదేమో!
 అ! చెయ్యకేమి? లేకకేవలవుకు కేస్తారేమో! ముందువెన్నదాటనియ్యి!
 తరువాత తిప్పలు చూడవచ్చును. ఇదివెద్దగడ్డు. నేనంతా సిద్ధంగాయిం
 దాలి. సవనలు వచ్చినవి. మెత్తానికి మాకు డబ్బుబాగా ముటుతున్నాది
 రైలుచార్జీలు రంగగర్బులు రైల్వార్డులు టీకీనలు జలే! కేసుయెట్టులైనా
 సరే చూతాము "అనిరికలో తనే అనండిచుచు వెంకటపతి కామ
 గడ ప్రచుండెను. ఇదంతయు యెలుకకు పొలిగింకకకముకాదా!

5 కల్పము.

పోలీసుప్రేషను.

యాఖుబుఖాన్ సాహేబు, కేసరికాశ్మీరి, రామిరెడ్డి, ప్రేషనులో కా
స్కిగదిలో కూర్చొని మాటాడ దొడంగిరి.

కే.—రామిరెడ్డి! రేపు సాక్ష్యం యేలా చెబుతావో?

రా.—మీ కేలాగు చెప్పవంటే ఆలాగే! నాకెందు కీపాపం!

యా.—ఇందులో జాగ్రత్త. నేనేమైన చెప్పవని యన్నట్లు చెప్పకూడదు.

అంతా నేను చూచినది. ఇందులో అబద్ధం లేదు. నీవుపట్టుకోవడం

కామాక్షియింటికి వెళ్లడం అదిచెప్పి. దానిలో తప్పులేదు, కాని

లింగం కామాక్షి యింటిలో నుంచి వస్తున్నాడు అని చెప్పవద్దు. స

రేనా? అదిగాక కాగితం దోకటం విషయములో నేను దూరంగా

కూర్చున్నాను. వారు బ్రాహ్మణులు. వంటింటివద్దజరిగింది. మేము నడిం

వాకిలికి ప్రక్కదా యున్నాము. అని తప్పుకో! సరేనా?

రా.—ఆలాగే! నాకు యిబ్బంది లేకుండా చెయ్యండి.

కే.—నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణం అడ్డం. సరేనా ఇందులో నేముంది. చూ

సేవా! ఆలింగం తెలివితక్కువ! వెధవరెండువేలు గిగిరి తిట్టి పా

రవేస్తే సాక్ష్యం! ఇప్పుడు చూడు యెన్ని వేలా ఖర్చు వెట్టుకు

న్నావో! ఈ క్షమాపదా? కాని బాబు! రామిరెడ్డి! ఇందులో పు

ణ్యం కట్టుకోవాలి! యేలానా ఒడ్డన జయ్యాలి. ఇది టర్నింగు

పాయంటు సుమా? చూచేవా వనసాహేబుగారు ఎంతపట్టుపట్టినా

లో! బౌద్ధార్యమంటే వారిదే! వైసుండి మాట వస్తుందన్నా లక్ష్య

వెట్టక అంతా గవర్నమెంటు పక్షంగా పనిచేస్తున్నట్లు కనపడి

ఒక పూరుసోబాను కాపాడ తలపడినారు. నాయనా! ఇవిచేతులు

కావు. కాళ్లు. ఇద్దగో! పాపం! లింగం, బైబిలిరగటం లేదు కదా?

అయితే మొండికెత్తి ధైర్యంగాయున్నాడు. ఎందుకో తెలుసునా?

భావిలోనో కోనేటిలోనో పడితే పండువంటి సంసారం పొడైపోతుంది. లేకపోతే ఒక యేదో, మూడేండ్లలో పోతాడు. కూర్చుంటాడు. అని ధైర్యం. మరి మాలాంటివారి మీద భారం వేసుకున్నాడు. మీది ప్రభవ సాక్ష్యం ఏమంటారు?

రా.—సరే కాదన్న దేమున్నది. మొన్న అన్ని సంగతులు చెప్పేయకదా! ఆలాగే జరగనియ్యండి. నాదేమున్నది.

కే.—ఆలాగంటేకాదు. ఈ పచ్చని ఆకు పట్టుకొని ప్రమాణం చెయ్యాలి.

రా.—ఇక్కడకాదు. మీయింటికి రేపుదయమున వచ్చెదను. అక్కడ చస్తాను. సరేనా, చేస్తానుగా! ఇందులో ఏ పేమిటి?

కే.—సరే! ఆలాగే! తప్పుక రావలెను.

రా.—అయితే నేను వెళ్లుతాను. కొంచెం బజారులో పనియున్నది. శేలవ సాహేబుగారు అని వెళ్లును.

కే.—సాహేబుగారూ! నీదునమ్మించి మోసంచెయ్యకదా!

సా.—అసలే మోసపుకేను. ఏలాచెవుతాం.

కే.—సరే! ఇదేమిటంక! మీరుయాలామాటలాడతారేం?

సా.—మరేమనవ న్నావు! నీవున్నేహితుడవు ననుక అన్నాను. విజంచెవుతాను కను. ఊళ్లో టాకుపిన్నావా? నీవునాతావుకు పగలురాక. మనమిద్దరిం కలసి యీ కను పాటు చెయ్యాలని యున్నానుట! రెంటోపించ నాతోలంటు. ఆయ్యా! మేము పోలీసువాము. అన్ని సంగతులు అంతరియ్యాలి అందుకు ఆపార్టీలతోనుండాల్సి. యీపార్టీలతోనుండాల్సి. అని చెప్పకున్నాను. రెపటినుండి పగలు రాకు. రాత్రిమనఖాతాదారులు “చిలకముక్క” యింటకపదికొం ధమైనారా! అప్పుడు మనముకా అంతోకెస్తాని మాటలాడవచ్చును. విన్నావా? ఇదేచెప్పకంసుమా!

కే.—సరే! బాగాయున్నది. అయితే థానింటిక పదిమంది వస్తారుగదా! అదెట్లా?

సా.—మనం చేపట్టినతరువాత అన్ని కట్టుపడ్డాయి. మనకలెక్కడు సాజ్
వస్తారు ఆయన మనకుమద్దత్రేగదూ!

కే.—అబ్బా! ఆయనవీరమనిషి. ఒకప్పుడు లింగానికిపడాలని, మరొక
ప్పుడు పాపం తప్పించాలని అంటాడు.

సా.—సరే దానికేమిలే! నీ వెప్పుడు వైమేరగాడవు.

కే.—మీరుకొంతకాలం మడికట్టుకొంటారు. తరువాత ఎక్కడిపేచాలదు.
సరేకాని తెలవుయిప్పిస్తారా? పోవాలని సాహేబువద్దనుండి “లిన్న.
గావిశ్వనాథంగారి యింటికిపోయి, యీసంగతిచెప్పి, రామిరెడ్డిని
మనవాడినీగా తిప్పి నాననియు, ప్రైకం చెండు సుచరియ్యవలయు
ననియుచెప్పి, అటనుండి నరసింగం యింటికిపోయి వానితో మాట
లాడి దుర్గాదాసును కలుసుకొని వాని కీరహస్తమునుచెప్పి రాను
కాస్త్రీ, యింటికిగో కొంతముచ్చటించి కేసరియింటికిగెను. సాహేబు
క్షేమమవిడచి కామాక్షియింటికిపోయి, ఆమెవల్ల అన్ని సంగతులు
కైఫీతు తీసుకొనెను. తరువాతి వెంకటపతి యింటికిపోయి, స్టేటు
మెంటును తీసుకొనిపోయెను. అటనుండి అప్పయ్యకాస్త్రీని కలుసు
కొని సంగతిచిచారించెను. “అంతకుముందే ఆమెతో మాటలాడుటకు
పోతివనియు, నాకామె దూరబంధవనియు, నేనుండగా, లింగం
రాలేదనియు” చెప్పికైఫీతిచ్చెను. తరువాత నరసింగయింటికిపోయి,
నిజస్థితియడుగగా, “ఇందులో నాకేమియు తెలియదనియు, నోటు
నాల్గోజులక్రిందట వచ్చినదనియు, వెంటనే తెప్పించుకున్న
దనియు, నోటులోసంగతులు నాకు తెలియవనియు, లింగాన్ని బాగా
యెరుగుదుననియు. ఒకరికిబాకి యుండవలసినవాడు కాడనియు,
నాకెన్నడు యీసంగతి చెప్పియుండలేదనియు, బాకియుంటేనా
తోచెప్పితిరుననియు, అంత, నాకు అతనికి స్నేహమనియు,”
మున్నగు సంగతులుచెప్పచు, ఈసంగతి నాకుమాస్తాకు తెలియదు.
నాకుతారీఖు జ్ఞాపకంలేదు. ముందుండు వేలనివిన్నాను. నా

గుమాస్తా చదవలేదు. ఆ మెకు యెవరుబాకీయో నాకు జ్ఞాపకంలేదు. అప్పుడు చదివినమాట జ్ఞాపకంలేదు. అయితే యీలాంటివి యెన్నో వస్తాయి. జ్ఞాపకమా? పేరువాతెసంగతులు నాకు తెలియవు.” అని మొదలగు సంగతులతో ఆయనవద్దనుండి యీసంగతులువిని యింటికిపోవుచు. “ఇంగులో నగసింగం సుద్ధబద్ధంమాటలాడేడు. అసలు నిజంచెప్పినట్లయిన లింగానికే టైలుస్తాఫీ సంస్థిమేకదా! పోనీ బ్రాహ్మడు! బరికనీ! మాకేం! వాళ్ళంతాయితే అబద్ధాలాడుతూ యుంటేనాకేంపట్టిరిది! ఇందులోనాన్నే హితులు పట్టుపట్టేరు, లేక పోతే ఒకపట్టుపట్టాలని అనుకున్నాను. నిజంగాయేంకోగంచబ్బింది! బాగా సంపాదించ మొదలుపెట్టేడే! డబ్బుసారయ్యారాదా? ఎంత పనిచేసేడు చాలాసాహసం! ఎవరుచేస్తారు? ఈకాలంలో యింతకట్టు మన్నిగాయుండే ప్రభుత్వంలో యీలాంటిపని చేసేడే! ఇంకేమున్నది? అయితేఒకటి మా డిపార్ట్మెంటు పాడయినది. లంచాలు బలినేయి. మొన్నకేసరివచ్చినాలో సిగ్గులేక ఒకసంచి యిస్తావనిచెప్పినాడు.

నాకుసిగ్గిసింది అయితే డబ్బులేదా! ఇప్పుడే వృద్ధిలోకివస్తున్నాను. ఎందుకని యూగరున్నాను. అదిగాక అందరు స్నేహితులు. వాళ్ళమాత్రం యిప్పుడీలాగు పడియున్నారు. ఈ పనికాస్తా అయితే రేపు బోనెక్కితే మాపనిబాబా పట్టిస్తారు. మర్యాదాఆలోచించరు. అన్నిచండాలపు కూతలుకూయించుతారు- వాటికి తిన్నగా సమాధానం చెప్పలేకపోతే గెంతిస్తారు. చిన్నతనం మాటలంటారు. బాబూ! మేమే అనుకుంటే మాకంటే ఒక్కరిజాతి అయింది యీక్షీడరుబాతి! కోపంలేదు. సిగ్గులేదు. లజ్జలేదు. అభిమానం లేదు. మొఖమాటం లేదు. ఏమో ఒక ఇక్కడైనా యుంటే యుండవచ్చును. మరీ యీఅందుకో ముతాయెంతకైనా సిద్ధమైనారు. ఏలా! వీరందరు నాన్నే హితులు. ముందు డబ్బు చేతిలో పడితేనేకాని కాగితం తెరవరే! లాకాలేజివదులుతారు. పార్టీ మొఖం చూస్తారు డబ్బు జేబులో ఒకటి రెండు సారులు వేస్తారు. తరువాత మన వకం కాదుగా! ఆవుత్తిచిత్రం! నాయనో! బోగందానితోనైనా మాటలాడి దానిని టోపి

వెయ్యవచ్చునుగాని యీ కాలపు పీడనలో మాటలాడలేము తండ్రో! నా కక్కర్తెచేత యీపాడు డిపార్ట్మెంటులోకి దిగినాను. నావంటివాడు చేయలేగదే కాదు. దయదాక్షిణ్యములు, మానాభిమానములు, సిగ్గుభిడి యములేని మొరటువాణ్ణి చేయవలసినపని యీ సరి స్కూలుమేష్టరు చేదాం అని అనుకున్నాను. దర్శిద్రం పాపిష్టిగి! ఏమో జూకుంగా మనుకున్నాను. ఛీ ఛీ పాడుడిపార్ట్మెంటు! కగులుతే మరామేకు. నాకెంగుకు సాగు వెయ్యి అని చెప్పినాను." అని యాఖూబుసాహేబు తలపోయుచు, ప్రేషను కుపోయి, ౧8 నెంబరును పిలచి, సమనులందరకు చేరినవా అని కనుక్కొని, రేపు మనచందరము కళింగంపోవలెనని చెప్పి యింటికి బైకుమీద పోయెను.

6 వ కల్పము.

కళింగం-మేజస్ట్రేటుకోర్టు.

కామాక్షమ్మ, కొడుకు, దీక్షతులు, వెంకటపతి, రామిరెడ్డి, నవీన స్పెక్టరు, యాఖూబుసాహేబు, ఇద్దరు కనిప్టేబుల్సు, సన్యాసిలింగం, అప్పయ్యశాస్త్రి, నరసింగం, విశ్వనాథం, కోర్టువారి సమనులమీద కళింగంచేరిరి. దుర్గాదాసు, రామశాస్త్రి, కేశరిశాస్త్రి, నాగేశ్వరరావు, వెంకటశాస్త్రి. యాయనభార్య పేరమ్మ, మరికొందరు స్నేహితులు లింగం తరపున వద్దతుగా కళింగం వెళ్లిరి- భోజనాదులుసల్పి, సింగచార్యులు, సుబ్రహ్మణ్యం, జామీనుదారులు కోర్టువారి యెదుటకువచ్చి, లింగాన్ని అప్పగించి వారిజామీనును రద్దపరచుకొని మైవలత్రాసిగా యుండి పనిచేయుచుండిరి. మేజస్ట్రేటుగారు కేసుతీసినారు- మొదట కామాక్షిని పిలచినారు- ప్రాసిక్యూషను తరపున జంబులింగం మొదలియారుగారు పనిచేసిరి- కామాక్షమ్మ బోనెక్కినది- ప్రమాణం చేయించిరి- "నాపెనిమిటికి, సన్యాసిలింగం, అయన తండ్రి వెంకటశాస్త్రి, కలసి నూటు వ్రాసియిచ్చిరి- తరువాత నాభర్త కాలగతి నొందెను- తరువాత అనేక సారులు శాస్త్రితో చెప్పేదానిని, శాస్త్రి మా

యింట్లో పురాణకాలక్షేపము చేసేవాడు. నేను అడగడంచేత తర్పుమాయొంటికివచ్చేవాడుకాడు. ఇటీవల బొత్తుగా రావడం మునివేసేడు. ఇదుగో, అదుగో, అని జరిపేవాడు. వాయిదా రేపుఅనగా నోటును నరసింగంపీడకు గారికి పంపెను. ఆరాత్రి సన్యాసిలింగం నాతావుకువచ్చి వైకం రేపు యిస్తానని చెప్పిపోయావాడు. లింగం వెంకటేశాస్త్రికొడుకు. ఆలాగే మర్నాడువయసునోలింగం, అప్పయ్యశాస్త్రి కలసి, మాయింటికి వచ్చేరు. శాస్త్రి నాపీడకు నరసింగం గుమాస్తా అంత లింగం చంకనున్న మాటతీసి, ముందు పెట్టుకొని, అమ్మగారు! నోటు తెప్పించండి, ఇదుగో వైకం రథిపెట్టించండి. అని అన్నాడు. అంతట శాస్త్రిని పిలిచి నోటు తెచ్చినారా అని చేనుఅడిగినాను. మియిట్టం లేనిదే తెస్తానా అని అన్నాడు అయితే తీసుకొనిరమ్మన్నాను. అంతటపోయి కొంత సేపటికి లోనికివచ్చి నోటు నాచేతికిచ్చినాడు. ఏదమ్మా నోటుని శాస్త్రి గారూ వైకంయెంచండి. నోటు రథికట్టాలన్నాడు. ఏమో అనకొని నోటులింగం చేతికిచ్చినాను. ఇటుఅటు మానేడు. ఏమోదగ్గినట్లున టించి వెనుకకు తిరిగి పెద్దదిగ్గదగ్గి కుడిచేతిలో ముక్కుతుడుచుకున్నట్లు మూతికడ్డము పెట్టుకొని తిరిగిమావైపుకు తిరిగినాడు. నేనుమాటలాడించితిని. కొంతసేపు మాటలాడించితిని. కొంతసేపుమాటలాడలేదు. చేతిలో పైకలు చేసేవాడు. ఏదో నమిలినట్లున్నది. మింగినాడు. గుటక కనపడినది. చేతిలో వేరకాగితం లేదు. నోటు మింగినాడని అనుకున్నాను. అప్పుడే దొంగ, దొంగ, మోసముచేసినాడు. నానోటమాంతంగా మింగినాడని బిగరగా కేకలువేసినాను. శాస్త్రి లేచినాడు. వెంటనే లింగం లేవలేదు! దొడ్డిదోవను వెంకటపతిగారు వచ్చినారు. వారినిచూచి లింగంకాలికి బుద్ధిచెప్పినాడు. వెంకటపతిగారికి ఘంగతి చెప్పినాను. యెదుటనుండి రామిరెడ్డి వస్తూయున్నాడు పట్టుగో! పట్టుగో! దొంగ పారిపోతున్నాడు" అని అన్నాను.

బజారులో కలుసుకున్నానని రామిరెడ్డి చెప్పినాడు. రామిరెడ్డిలింగంలో తరువాత రినిమిషములకు మాయింటికి వచ్చినాడు. సంగతివారితో చెప్పినాను. రెడ్డిబైటనేయున్నాడు. లింగం లోనికి వచ్చినాడు. వెంకటపతియు

న్నాడు. నాకే తెలియదని టలాయించినాడు. అంతలో మాఅన్న వచ్చినాడు. పొద్దుట మాఅన్న సూర్యేట్టుకు కూరలకుపోయేడు. ఆయనతో యీసంగతి చెప్పినాను. మాఅన్న వైద్యం చేస్తాడు. ఇంగ్లీషుమందులు వాడుతాడు. తెనుగు వైద్యం కూడా చేస్తాడు. నాకొడుకును చీటియిచ్చి పోలీసు స్టేషనుకు పంపినాను. నాకు చదువువచ్చును. నాకొడుకు 10యేండ్లవాడు. వెంకటపతి గారు మాయింటిపక్క యింట్లో కావగించేస్తున్నారు. ఆయన స్నేహితురే ! నేను వారిని రమ్మనలేడు. నాకేకలువని వచ్చినాడనుకున్నాను. తరువాత మందుగ్గాసు లోపోసి తాగమని యిచ్చినారు. పొరిబోసినాడు. ఇంతలో పోలీసువారు వచ్చినారు. సబ్ సెప్టరు గారు యిద్దరు జవాన్లవచ్చినారు. వారితో యీసంగతి చెప్పినాను మళ్ళీ నాయెడుట మండివ్వరున్నారు-తిరిగి దీక్షితులు మందు కలిపియిచ్చినాడు. లింగం తాగినాడు. కొంచెం మొదట కక్కినాడు. తరువాత పెద్దకమ్మకక్కినాడు. అందులోవుండపడినది. అప్పుడే విప్పిచూచేరు. నేను కూడా చూచినాను. నానోటే ! గుర్తుపట్టినాను. అక్కడక్కడ చినుగులున్నవి అంతా అలికినట్లున్నది. తారీకువద్ద కన్నంపడ్డది. లోపలబాగా నేను చూడలేదు వెంకటపతిగారు బాగా పరీక్షింపజూచినారు అక్కక్కాకితపువుండ ఒకరిన్నెలోనికి పట్టినాను బేడీలువేసి లింగాన్ని డాక్టరుగారి వద్దకు తీసుకొని వెళ్లినారు తరువాత నాకు సంగతి తెలియలేదు. వెంకటకాశ్రీ, మావైద్యకసాంప్రదాయమే, లింగధారులుకారు. బిడ్డలుకలిగి పోతూ యుంటే వెంకటకాశ్రీ తన కొడుకుని సన్యాసిలింగం అని పేరుపెట్టుకొని పిలిచేవాడు. ఈసంగతి పేరమ్మనానో చెప్పేది. వారిల్లు మాయింటికి దగ్గరే ! సన్యాసిలింగం అంటే అర్థంలేనిపేరు. నాభర్త పోయి ఆరుమాసములైనది. వెంకటకాశ్రీకి జీతంగాకాదు కొంత నెలకు ముట్టచెప్పేదానిని పురాణం చెప్పేవాడు. " అని చెప్పి బోసుదిగను.

తరువాత కామాక్షి కొడుకును పిలిచిరి. పిల్లవాడు " సన్యాసిలింగాన్ని నేనెరుగుదును. మాయింటికప్పుడప్పుడు వస్తూయింటాడు. ఒకరోజు మాయింటికీ పొద్దున్న వచ్చినాడు. సంచిముందు పెట్టుకున్నాడు. అది రూపాయల సం

చిరిసి అనుకున్నాను. నోటుమాఅమ్మ లింగంచేతికిచ్చినది, నేనుచూసినాను ఆరోజునయింట్లోనేయున్నాను. లాగుచూక్కాతోడుట్కున్నాను. ఇంతలో మాఅమ్మయెడవడం మొదలు పెట్టినది. తోవకబడికిపోలేదు. ఇంటినిండానునుఘ్యలువచ్చిరి. లింగం డోకడం చూచేను. ఏదో తెమడ, కాగితం డోకేడు. నాకుచదువురాదు. వుండగానున్నది-అక్షరములువచ్చును- పోలీసు వారువచ్చేరు లింగాన్ని పట్టుకోపాఠ్యేరు " అనిసాక్ష్యమిచ్చెను అటుతరువాత దీక్షితులు " లింగాన్నియెరిక నేనప్పడప్పడు మాచెల్లెలుగారింటికిపోతాను, మందునేనేయిచ్చేను. కాగితం వుండకక్కినాడు. కాగితం మింగటం నేను చూడలేదు. మార్కెట్టుకు వెళ్ళినాను. పోలీసువారు వచ్చినారు. నోటువిప్పిచూచినారు. అక్షరములన్ని కలిసియున్నవి. రెండువేలని బాగా కనపడినది. అంతట పోలీసువారు లింగాన్ని ప్లేషనుకు తీసుకొని వెళ్ళినారు. నాకుయింగ్గీపు వైద్యం బాగాలేలియదు. కొంచెం ఆమందులు వాడుతాను. తేనుగుమందువాడుతాను. ఇపికాకుఅనేదోకుమందుయిచ్చినాను. రెండుసార్లుయిచ్చినాను. ఒకసారి తాగక పారపోసినాడు. కారణం తెలియదు; రెండవసారి పోలీసువారియెడట తాగినాడు. " అనిసాక్ష్యమిచ్చెను. పిమ్మట సబుయినస్పెక్టరు సాక్ష్యము " నేను కామాక్షిమ్మగారి యింటికిపోతిని. నాలో యిద్దరు కనిపిస్తేబుల్లువచ్చియుండిరి. అంతకు ముందే వెంకటపతి, లింగం, దీక్షితులు, రామిరెడ్డి గొర్పునియున్నారు. నాయెడటదోకుమందిచ్చినారు. కాగింపువుండ కక్కినాడు. ఆకాగితం ప్రాంసరినోట్టు- అందులో రెండువందల రూపాయలు అంకెబాగా కనుపఱచున్నది. కాదుకాదురెండువేలు- లింగం దిస్కుతు అలికినట్లున్నది-తండ్రిదిస్కుతు బాగాకనుపడలేదు. అంతటబేడీలు నేసి ప్లేషమ్మ తీసుకొనివచ్చి, చాట్టచేసి పంపినాము." అనిచెప్పెను. తరువాత యిద్దరు కనిపిస్తేబుల్లు. దోకుమండగా చూచినట్లుచెప్పిరి. అటుపిమ్మట వెంకటపతివచ్చినాడు. ఆయనసాక్ష్యం" నేనుకామాక్షిమ్మ పక్క యింటిలోనుంటాను. నాదిట్లడరివృత్తి. కామాక్షిమ్మకు నాకుసంబంధంలేదు. ఇరుగుప్రాలుగువారము. ఏదోగల్గొబరుగుచున్నది. అంతేనేనువారింటికివెళ్ళినాను. దొడ్డిదోవను వెళ్ళితిని. ఆదోవచాలాదగ్గర- దర్శానానుండి

రామిరెడ్డివచ్చినాడు. రామిరెడ్డినాతో చెప్పలేదు. మరెవరో చెప్పినారు. పేరుగానకంటేదు. వెళ్లేటప్పటిక, అగువులాడుచుండెరి. కామాక్షమ్మ “నానోటుమింగినాడు. బాబూ, నన్నుదగాచేసినాడు.” అనిఅగాడాపెట్టునున్నది. యీసంగతి నాతోచెప్పనది. యీలోగాలేచిపోయినాడు. లింగం ఎదుగుగా రామిరెడ్డివస్తున్నాడు. రోడ్డుమీదకు లింగంవెళ్ళినాడు. ఇంటలోనాతోయా వత్తుసంగతులుచెప్పనదీ- పోలోసువారితి కబురుచేయరాని చెప్పనాను. వెంటనే చీటివ్రాసి రాకొడుకునుపంపంది. వెంటనేపోలీసువారు వచ్చిరి. యీలోపుగా రామిరెడ్డి లింగాన్ని చెయ్యిపట్టుకొని కామాక్షియింటికి తీసుకొని వచ్చినాడు ఒకసారి దోకువంటచెప్పినాను. కక్కనట్లు నటించినాడుకాని తాగలేదు. గోడమీదపొగబోసినాను. ఇంటలోపోలీసువారు వచ్చినారు. రెండవసారి దోకుమందుతాగినాడు కాగితింపుడ కక్కనాడు కాగితింనలి గిరిడిసియున్నది. పిప్పిచూచినాను. రెండవేలు అనియున్నది. లింగందస్కతునుపోలికపట్టినాను. లింగందస్కతే అది. పండ్రిదిబాగా కనుపడుట లేదు. తారీకు దగ్గరనొక్కగానున్నది బహుశాబిల్లించియుండవచ్చును. అటుపైపు తిరిగినప్పుడు లింగంచింపయుండవచ్చును. లింగానికి నాకువిగోధం లేదు, ఒక కేసులో యిడుట్లొడరును నేను, యిడుట్లొడరు శివ్వనాథం అంటే లింగం పరపు స్థిడొన్నమాట. పార్టీనుండి దుబ్బిపుచ్చుకుంటామి గనుక పార్టీ తరపుకట్టిగా పనిచేసేను, అంతేగాని లింగానికి నాకు యేషిధమైనవిగోధంలేదు. నేనునోటు మింగిఉంచానలేదు - కక్కనట్లప్పుడు యుదురుగానే యున్నాను నాకేమియాకేసుగా యింటోనులేదు. పక్కంటివారుతావునను, అన్యాయము పరుగుచున్నది కావునను, ఒక నేటిదనుమొక్క ద్యూటికాన వెళ్ళియుంటిని, దస్కతులింగానిదే! నాకుబాగా తెలుసును. అంటిపోలీసు వారు లింగాన్ని నేమనుకుతీసుకొనిపోయిరి.” అని వెంకటపతిచెప్పెను. పరువాత అప్పయ్య శాస్త్రీ వచ్చినాడు. “నేనువుదయం కామాక్షియింటికిపోలిని లింగంనాతోరాలేదు. నాకాయనోరునాతి కలిసేడు. అప్పుడుదురులేరు. ఎందుకునచ్చిపో నాకు తెలియదు - నోటినిరసింగం గార్కి పంపిందేమోనాకు తెలియదు. సాధాణం గానోటును లెఖికట్టుటకు స్లేడరు, గుమాస్తాలు దగ్గరకు

పంపుతారు. నావగోతు పంపలేదు. లింగం కామాక్షికిబాకీయున్నట్లు నాకు తెలియదు. నేనుకూడా మేముగలబాటకు వెళ్ళలేదు. వెంకటపతిగారేను రాసురకీగారేను.

నేనుపోయినపరిచయమేమిటోదాడవెలివాను. అప్పుడప్పుడు పోకూర్చుంటాను. క్రిందటకోణాపోలేను. ఆక్రిందటకోణాపోయేను. ఇంకలాంటివియంతువెళ్ళకలసినదంటే స్వల్పవాడికి అబ్బుగాయను

అడిగినాను. అదికేనుకొనలేదు. అదోకనములవుచున్న అనిచెప్పినది. అంతటవెళ్ళిపోయినాను. బోయగిరి.

తరువాత రాసురకీగారేనుచచ్చినాను. "నేనువెంకటపతిగారి యింటికికొట్టానుకునికొట్టానుచచ్చియున్నాను. నామాకున్నకానీ యింట్లోకొట్టానుకుచున్నాను. ఏమిటో అనిదాడవెలివాను. లింగం వడివడిగా బైటకువచ్చుచున్నాను. అప్పుడుకాస్తానాకెదురుగావస్తున్నాను. అదుగో ఆహయ్యేఅయనఅని చెప్పినాను. వెంకటనేకాస్తానినిదని లింగం గారందకువెల్లి అడిగినినోనాకు తెలియరన్నాను. ఆలాగనకు, పదపోవాం అని కామాక్షియింటికి తీసుకొనివచ్చినాను. అంతా లోనికివెళ్ళినాను. నేను నడింపాకిలివద్ద దిగిపడ్డాను. లెక్కనవారు వంటిం టిద్దరున్న గావడిలోనికివెల్లిరి. అంతా కనపడుతూనేయుంటారు. తిరు వాత లింగాన్ని పోలీసువారు తీసుకొనివెళ్ళేరు. లోయలయేంజరిగింకో నాకు బాగాతెలియదు. ఏంకక్కడో నాకు తెలియదు. అసలుకక్కడో లేదో నాకు తెలియదు. అక్కడికి యెవరు డాక్టరుగారేను. మారోరుందిచ్చే వారులేరు. వెంకటపతి లోన యున్నట్టేయున్నది. మొత్తానికివెంకటపతి కూడా వచ్చేను. వెంకటపతికి, లింగానికి, పోలీసుసంగతి నాకు తెలియదు. ఏవోహాస్యాలుగా మాటాడడం. యెకనాళి, యిలాంటివి లింగం అప్పుడప్పుడుచేస్తూయుంటాడు. ఏమోబంధువులేమో అని అనుకున్నాను. బంధువు లేమో నాకు తెలియదు. లింగంగారికి సామాన్యమైన యిల్లుకద్దు. సామూ అంతగారేను. జీవనం చెట్టుక్రిందనీడరు. వాడుకడబున్నదని. నిజం నాకు

తెలియదు. కామాక్షికి బాకీయున్నట్టులేదు. ఆమెధర్మము లింగం తండ్రి బాకీఅనివిన్నాను. నిజంనాకు తెలియదు " అనిచెప్పి బోనుదిగెను.

తరువాత ౧౯ సింగం " నేను వకీలును. నోటు నావద్దకుపంపినది. దావాచేయమని చెప్పిపంపినది. లింగాన్ని నేనెరుగుదును. నెద్దమనిషి మరు నాడుడయమున స్థయింతువ్రాయించవలెనని అనుకున్నాను. ఇంతలో కామా షీకొడుకువల్ల కబురుచేసింది. అంతలోచిచ్చిపంపినాను. తరువాత నోటునా వద్దకురాలేదు. కొడుకును తీసుకొని గుమస్తావచ్చినాడు. వైద్యచెప్పినసంగతి నిజము. అందుతో యేమున్నది నేనుమాడలేదు. స్థయింతువ్రాయించుదామని నివైకతీయించున్నాను. ఇంతలో కబురువచ్చింది. పంపినాను. బాకీవారెవరో నాకుతెలియదు. లింగం బాకీయున్నాడని నాకుతెలియదు. లింగం నాతా వుకు కొన్ని కేసులుపంపేవాడు. దోస్తీకట్ట " అని చెప్పి బోనుదిగెను. విశ్వ నాథం " నేను వకీలును. నాతావుకు లింగం వస్తాయంటాడు. అతను కేసులు నాతావుకు పంపుతాడు. వెంకటపతికి లింగానికి కొంచెం విరోధ ముకద్దు. వెంక యేదోకేసులో ప్రతికక్షగాపనిచేసినాడు. లింగానికందులో సంబంధంకదు. ఆవిరోధం నాకు బాగాతెలుసును. సాధారణంగా కేసుల లో ప్రతికక్షవహించినప్పుడు కేసు తీరుమానం అయితోడనే మరచి యుండదు. ఇది మావృత్తి. ఎవరు డబ్బుచెక్కువయిస్తే వారిపక్షంచేస్తాము. కాని వెంకటపతికా కేసులో సంబంధంలేదు. అందుచేలి విరోధం, నేనొక పక్షం వకాల్తనామా వుచ్చుకున్నాను. నాకు వెంకటపతికి వివాదాలులేవు. లింగానికి నాకు బాంధవ్యంలేదు. " అనిచెప్పి బోనుదిగెను. మేజిస్ట్రేటు " లింగం ! నిజమిచ్చెప్పుకుంటావు ? నీమీద చార్జీలిన్నావు కదా ! నీకు సాక్షులున్నారా ? " " నేను యీవేరం చెయ్యలేదు. నేను కామాక్షికి బాకీలేదు. నోటు మింగలేదు. ఇదంతా వెంకటపతి నామీదకల్పించినాడు. నాకు అతనికి విరోధం. " అనెను లింగం అంటట న్యాయాధికారి ఈముద్దా మని నెవ్వనుకుకమిట్లు చేసినానని తీర్పుచెప్పి బెంచిదిగిరి. తీర్పువిని లింగా న్ని, బేడిలుచేసి పోలీసువారు జైలుకు తీసుకొని పోయిరి. మేరీ ! కేసు

జిల్లాకోర్టుకు పంపినారు. ఇంతవరకు బాగానే యున్నది. జడ్జిగారు ఏమిఅభి
ప్రాయం పడతారోచూడాలి. మొత్తానికి యాకూబుసాహెబు సాత్తుమర్
తా వెంకటపతిచేస్తే చెయ్యవచ్చుననే అనుమానం కలిగేటట్టుచేసేడు. ఇదంతా
తా కేసరిశాస్త్రి, విశ్వనాథం అల్లిన పతకంనుమా! ముందుభిన్నము.

7వ కల్పము.

లింగం లింగపుః శ్రీనివాసరావుగారు జడ్జిగారికద్దకుపోయి, చురి 10
వేలకు జామినిప్పించి విడుదలచేయించి లింగాన్ని యింటికి తీసుకొని
పోయిరి. సాపం! లింగంతండ్రి వెంకటశాస్త్రికి నిద్రలేదు. ఆహాగంలేదు.
వతిసిపిలవలేదు. వెద్దవాడు. కొడుకును యేలానా తప్పించాలని విశ్వ
నాథంవద్దకుపోయినాడు. ఆయనలో తలపట్టుపట్టేడు. పునసు కుదిరికలేదు.
ఏమిటోచేడు. స్నానంలేదు. సంధ్యలేదు. తపంలేదు. జపంలేదు. అన్ని మానకు
న్నాడు. అందరికాళ్లు పట్టుకుంటున్నాడు. ఎవరేంచేస్తారు? చేసినది దుర్మార్గం.
కండకావగంచేత యీపనిలింగంచేసేడు దీనికాలోచన యదికాదన్నాడు.
హైకోర్టుకు దుర్గాదాసును తీసుకొని పోయేడు. అబ్బా! దుర్గాదాసు
పట్నం లింగలేక చేస్తేడుకదా! అక్కడబెంచిగుమాస్తా విష్ణుఅయ్యరును
పట్టుకున్నారు. శాస్త్రి ఆయనకాళ్ళమీదపడ్డాడు. అయ్యరుగారికి దయ
దాక్షిణ్యాలనున్న. డబ్బేముఖ్యం అయిదువందలు కట్టం చెల్లించేరు. సరే
లెండి! ఏమిరుకోరినట్లే “కల్లూరు”కువేస్తానున్నండి అనిఅయ్యరుగారు తెలిపి
చ్చిరి. ఆజిల్లాలో విశ్వనాథం గారికి చాలాపరచయంకద్దు. అక్కడ పొలికి
కుక్కటరు నాథానికి నిండాస్తేహితుడు. ఇలాంటిపన్నాగాలో విశ్వనాథం
దొట్ట- కల్లూరులోప్రాసక్యూటరు వెంగలిరావు దోస్తీకనుక ఒకరోజుముం
దుగాపోయి, వెంగలిరావుతో విశ్వనాథంమాటాడి సంగతులుచెప్పి రెండు
వేలువోళ్ళోపోసేడు. అదిగాక ఉంగుటూరునుండి బోగం కాయకంటి కాం
తాన్ని వెంట పెట్టుకొని వెంగలిరావుకతుకుపాటుచేసేడు-ఆకాయకన్నుతప్ప
సంభవమనండును. పగలు వెంగలిరావును చూడనిచ్చేవారుకారు. కల్లూరు

ట్రావిలింగు బంగాళాలోయుంచేది. రాత్రివెన్నెలవో పడక. డాబామీద యేర్పాటు- నిత్యం వెంగలిరావురాత్రిపోవటం, ఉదయం రావటం. ఇదికంజాయింపు. యీకంజాయింపులో పడ్డాడు- వెంగలిరావు. ఈనిధం గానానం, రావునువల్లో వేసుకున్నాడు. కొన్నాళ్ళుండి యిద్దరు ఉంగుటూరుచేరినారు కానిపాపం రావునిత్యంకల్లూరునుండి కాంతానికి వుత్తరంవ్రాసేవాడు-వాయిదా రానియ్యండి. వస్తాను. ఇప్పుడువస్తే బాగుండదని జబాబువ్రాసేది. ఈలోగా వాయిదావచ్చింది. దుగ్గాదాను, కేసరిశాస్త్రి మూడుసోజులు ముందుగా, కల్లూరుపోయిరి. కల్లూరుజడ్డి చాలామెతకమనిషి. శిక్ష విధించడంలో వెనకాడుతాడు. లంచంనుట్టుకు పుచ్చుకోడు. శిపారులుపడతాడు. సిపారులు పట్టడం. లంచంపుచ్చుకోవడంకన్న, యెక్కువైనగొంతుకోత! మైసూర్ లో కాశిభొట్ల శివావధానిగార్ని పట్టినారు. వెంకటశాస్త్రిప్రత్యేకం మైసూరిందుకై పోయినాడు. జడ్డికి సిఫారుస్ తెచ్చినాడు. ఇదిదైర్య గాకాదు.

కల్లూరులో పురాణంచెప్పే రఘూత్తమ శాస్త్రియొకరుకలరు. ఆతన ధానిగారికి యీశ్రీగారికి నిండా పరిచయం, కొంచెం బంధుత్వంకూడా కలదు. అవధానిగారు చేవుత్తరంవ్రాసి వెంకటశాస్త్రికిచ్చి, “మీరీవుత్తరం రఘూత్తమ శాస్త్రిగారి కివ్వండి. మీకాయన యావత్తు పనులుచేయును. పొండి,” అనిచెప్పి పంపెను. ఈఅవధాని మైసూరు సంస్థానంలో ప్రధాన మంత్రి- అందుచేత యీసిపారు పట్టింది. చూచేవామేరీ! లింగంయెన్నితిప్పలుపడుతున్నాడో! మొదటేవాళ్ళు యెందుకనిఅంటే చూడునాదెబ్బ! అని యెగరడంచేతికదా! యీఅవధి! “ఎవరుకనుక్కుంటారు. ఇలాంటివెన్నూ నాచేతి మీదవెళ్ళిపోయినాయి! ఇదిలేఖ,” అన్నాడున్నే హితులతోలింగం. ఇప్పుడుచూడుయీబాధ! రఘూత్తమశాస్త్రిగారు నిత్యంకల్లూరులోజడ్డిగారి ఇంట్లో పురాణంచెపుతారు. శాస్త్రిగారి మాటయందు జడ్డిగారికి నిండాగౌరవము. అందుచేత వెంకటశాస్త్రి తనకొమారుని కోడలను శాస్త్రిగారి కాళ్ళముందట పడవైచి “మీరిందులో మమ్ములబ్రతికించాలి, లేకపోతే

యీతుంగభద్రలో పడిచస్తాము. ఈ అపవాదుకు బలకలేము. మామీద విరోధం చేత వెంకటపతి యీ కథంతా అల్లేడు. చూసేరా మావాడట కామాక్షి బాకీ యట ఆమోటునట తారీఖుచించి మింగేడట! ఇందులో అంతా వెంకటపతి సాక్షుం మీద యున్నది. అది లేకపోలేయేమీ లేదు. అంతా ఆభూతకల్పనగాని షరక్కటా! కాదు. తమరిందులో సాయంచెయ్యాలి. తమజిల్లా జడ్జిగారి కిది పడ్డాది-యెల్లండి వాయిదా ఈ పూజ్యం మీది-మీ కొడుకు గాభావించండి" అనికే సంతయు చెప్పి చేలికి వుత్తరమిచ్చెను. వారివల్ల వాక్యానమతీసుకొని శాస్త్రి పోయెడు. కేసరి శాస్త్రి కోర్టుకి పోయి "ఎస్ సర్జ" యెవరైనది కనుక్కొని పూర్తిగా వారిమనసు తీశేసేడు- అందులో ఒకాయన తెలివిగా పనిచేసుడు మీళ్ళ పూజ్యులలో పడలేదు. వాయిదా వచ్చింది- అంతా కల్లూరు పోయేరు. వాయిదా నాటి క్రిందటిరోజు రాత్రి రఘూత్తమ శాస్త్రి జడ్జిగారితో కేసంత యువిప్పి చెప్పెను. అంతయు వెంకటపతే కారకుడు తప్ప మరివకటికాదని పూజ్యముగా బోధించెను.

మరునాడు జడ్జి కక్షలలో చనరావు నీటుమీదకు వచ్చెను. వెంగలి రావు కేసు, స్వభావమును కోర్టువారికి, సభ్యులకు విప్పి చెప్పుచుండెను. నధ్యజ్ఞుగారు "ఏమి ఆలా చెప్పుచున్నారు. కేసు బాగా చదివినారా? అది ఆటులగాదు. జాగ్రత్తగా మాటలాడండి పూర్తిగా బోధచేసుకున్నట్లు లేదే?" అనిచెప్పి కొంచెము కోపగమును ద్రావినట్లై క్రింది వినుచుండెను. తాగినవారెప్పు డిదే సరళితో మాట్లాడ దురుగగా! అంతి వెంగలి రావు వుంచినషయము దొరకి నదని యేవో న్యామాటలతో తనకేసును పూర్తిచేసెను. బారెస్టరుగారు లేచి యేవో చలోక్తిగా నానుగు మాట్లాడిరి. అంతట ఒకరి వెంటబడియొకరిని పిలు వప్రచారంబించిరి. అందరిసాక్షు మైనది జడ్జిగారు హియరింగు చేయమని న్యాయవాదులతో బిగ్గిరి. బారెస్టరుగారు "సభ్యులారా! ఒకరివైసేరమున్నది, లేనిది, తేల్చుభారము మీదైనది. ఇది సామాన్యమైన సంగతికాదు. సాక్ష్యము బట్టి చెప్పవలెను. సాక్ష్యములో నెవ్వరెవ్విధమున చెప్పిరో జాగ్రత్తగా చూడవలెను. లేకున్న ముద్దాయికి చాలా నష్టమువచ్చును. తగుమను ఘ్యులారా!"

మీకేమైన సందేహమున్నయెడల ముద్దాయికే యుపయోగపడునట్లు చేయటంధివాక్యము. మీకు పూర్ణముగా నితర యీ కాగ్రముచేసినాడని దృఢమైన అభిప్రాయముకలిగినా అప్పుడుశీతలమైన న్యాయము. కాకయితను చేసినాడా లేదా? ఒకవేళ వేరుభమున యుగవచ్చునని అణుమాత్రమైన సందేహమున్నయెడల ముద్దాయికా బెనిఫిట్ ఆఫ్ డౌటు చూపవలెను. ఇది న్యాయము.

ప్రస్తుతము కేసు ఖోరింగ్ము. కేసులో బలమేమియులేదు. ముఖ్యముగా యందులో వెంకటపతి సాక్ష్యములో కేసులయను నిమిషమున్నది. ఆయన సాక్ష్యమును నమ్మినట్లయిన ముద్దాయి నేరస్తుడు. ఆయన సాక్ష్యంబుని యెడల ముద్దాయి నేరస్తుడు కాడని చెప్పవలసియుండును. అయితే యిందులో కామాక్షిపై తక్కినవారందరు కోటును మింగుచుండగా చూచిన వారులేరు. ఆమె యెందుల కిట్లు చెప్పినదో వెంకటపతి సాక్ష్యమునుపట్టి యున్నది. ఇందుతా వెంకటపతి బనాయించిన పనిగాని పరికరటి కాదని వెంకటపతి సాక్ష్యంవల్ల తెలియును. లింగంగారు పెద్దపెద్దవారన్నే హంచేసి చిగికాలంబట్టి చెట్టుక్రిందపడిపోయినా మాకంటె యెక్కువ అనుభవం గల వాడు. అట్టిపనులుచేస్తాడా అంటే నమ్మడమునకు వీలులేదు. లింగంగారికి వెంకటపతికి విరోధముని ప్రాసిక్యూటర్లరవు సాక్ష్యం వివ్వినాధంవల్ల పూర్ణముగా బోధకమేకదా! కనుక యిందుతా వెంకటపతి కుట్రవలన జరిగిన సంగతిగాని సరిపకటికాదు. ఇందులో కామాక్షి అన్న సాక్ష్యంచూచినారా! ఆయన యట “యిపికాకట” యిచ్చినాడట! లింగం కక్కేడట! లింగం యెందుకు పోతాడు? పోతే ఆ అవుషధం తాగుతాడా? దిక్షితులు యేమైనా డాక్టరా? విషంయిస్తే యింతేగదా! ఇందుతా ముద్దాయి, కల్పన. మీరు న్యాయమూర్తులు. కోర్టువారు బెనిఫిట్ ఆఫ్ డౌటు ముద్దాయి కియ్యవలెనని ప్రార్థించుచున్నాను.” అని కూర్చునినంత వెంగలిరావు “మీరు యిందులో సాక్ష్యం విన్నారా! ఈముద్దాయి యీ నేరము చేసినది, లేనిది, వెంకటపతి సాక్ష్యంవల్ల తేటపడగలదు.

మెంకటపతి సాక్షుంనమ్మవ యెడల, ముద్దాయి నేరస్తుడే! అయితే నమ్మ
తుండా వుండుటకు వీలులేదు. కామాక్షికొడుకు సాక్ష్యం, కామాక్షి సా
క్ష్యం, రామరెడ్డి, పోలీసువారి సాక్ష్యం, వీనందరి సాక్ష్యంబట్టి చూచిన
యెడల రెప్పక యీ నేరము ముద్దాయి చేసినట్లున్నది." అని తేనుస్వభావ
ము స్వప్నముగా చెప్పి కూర్చున్నాడు. "దువార జడ్జిగారు యిదిన్న కుస్తుప్తము
గా కేసును చెప్పిరి. అందొకడు ముద్దాయి "గిల్లి" అనియు నేరొకడు
గిల్లి కావనియు చెప్పిరి. జడ్జిగారు రేపు తీర్పుచెప్పెదనని చెప్పి కొద్దిగడవిరి
మేరీ! అందరు వారి వారి బసలకేగిరి.

8 న కల్పము.

మేరీ! సన్యాసిలింగం మున్నగువారు కొద్దివారియెడల నిలుచుం
డిరి. పనకొండుగంటలకు జడ్జిగారు నీటుమీడికివచ్చి, తీర్పునుచదిలి, కేసులో
డైరప్త సాక్షుంబలలేరు, విరోధుచేత మెంకటపతి యీవిధంగా కూర్చు
నమ్మకనియు, మెంకటపతి సాక్షులలోగాడా నమ్మకగ్గహంజయులు విస్తరించి
లేననియు, గాన యీకేసుకోసి వేసినానని తీర్పుచెప్పి లేచిపోయెను.

సన్యాసిలింగం, కేసరిశాస్త్రి, గారుశాస్త్రి, దుర్గానాథు, మున్నగు
వారు నివురుగప్పిన నిప్పులనలె బయల్పడక జడ్జిగారు వలలో పడ్డావని లిగు
లోతాముగొలుగుకొనుచు, అబ్బా! ఎక్కడిజడ్జండ్డి. ఈలాటిస్వామయూర్తి
లేవండి. కేసుమాచేటప్పటికేస్వామయగుహించెనుతబ్బావమితెలివండి! లేకపో
తే మాలిం అనంగతిపాలుకానలసివడే! జడితుంటే ఆడదే!" అనిరారు
శాస్త్రి పొరగుతుయు, "అబ్బా! యనకేసరిశాస్త్రి ఏమికట్టుచేసేకోయి!
మీకీంతెలుసు తోడవచ్చునారు చాలివచ్చినదిప్రాము! పట్టుంతోలేక
విసికితినిగదా! అన్నం నీర్లువేళకులేక ఏమిఅల్లాడితిన్నోయి! యనకేసరిశా
స్త్రి పడ్డకష్టానికి, నేనుచేసినప్పటికి, విశ్వనాథం, రామశాస్త్రి పన్ననమ్మ
గడకు ఫలంసరిమైరదినచ్చినది. అందుచేత శ్రమలేదు" అనుచు బసలకేగిరి.
బసలోగార్దెనుపొల్లి విరయమై ముచ్చటించిరి. ఆప్లాకుడు కొందరొప్పురు.

మనసింగాచార్యులున్నాడకదా ! ఆయనయింటియిదియేర్పాటుచేదాం
అయితే ఖర్చు 20 రూపాయలగునే! ఏందా! సింగాచారి దమ్మిడియివ్వడే
అని కాస్తిబల్క, “ దీనికేమి ? ఇంతఖర్చుకాగా ఈచివాదుపుట్టదా ? కేస-
రికాస్తి ! నీవద్ద సామ్యునిలవున్నదికదా ! ఆసామ్యులో రూ 20 మనసింగా
చార్ల చేతికివ్వము. అంతా ఆచార్య యేర్పాటు చేస్తాడు. దానిలో మజా
య్యంది. వాడొకవింతవనిషి. కాస్తిపువాళ్ళముతాలలో చేరుతాడు. మనలో
నేయండదు. ఇదిగొన్నచిక్క. అందుకిందులో యిరికిస్తే చస్తాడు. మన
మీదయెప్పుడు దెబ్బతీయదు. మననాహరిరావు అందరిలో కుండ
పొలకొడతాడు. అతనికితోడు వెంకటాచలం వెనకవద్దత్తు
వాల్లిదగ్గని పిలవాలి. ఆమేతచేస్తేనేకాని కట్టుపాటుకారు. అదికాక
మాత్రగహరికులను పిలవాలి వాళ్ళునిండాపనిచేసేరు ” అనిలింగంచెప్పెను.
అప్పుడందరు సరేఅంటే సరేఅనుకొనుచు, ఉంగటూరు చేరబారిరి.
ఉంగటూరులో విద్యార్థి సమాజంలో అందరు కలసిరి. సిగ్గులేక తానొకమ
నిషినని చెప్పదలచుకొని కాబోలు వెన్నెరుచుకొనుచు, సమాజానికిలింగం,
దుర్గాదాసుకలసి తనసహజగర్వాతిశయములు ముందునడవ, తనలోతానిత
ఘనతార్థ్యంచేసి, గెలిచితినికాబోలు, నవ్వుకొనుచు, ఏమారాచకార్యములు
మాటాడచు నడుచువారివలె, అభినయముతో తిన్నగావచ్చి, కూర్చొనెను.
అంతసభలో నిశ్శబ్దమొకింత రాజ్యముచేసెను. కొందరు లేచిపోయిరి. కొంద
రుమొగవటు త్రిప్పికూర్చొనిరి. కొందరుమాటాడక పేషల్లుచదవుచుండిరి.
కొంతనేపటికి సభలో గుసగుసలు బయలుదేరిన. పాపమొక్కరైన లింగం
తోమాటాడ వారు లేరైరి. ఇంతలో రావకాస్తివచ్చెను. లింగంలేచిరామ
కాస్తినితీసుకొని రహస్యలోచనకైయైటోపోయిరి. లింగానికొకిరితలవం
పులాయెను. అరువాతకొంతకాలమునకుతావనుకున్నట్టిసింగాచారిగారింట్లో
లింగంతనన్నహిత బంధువగ్గముతో విందారగించి సుఖించుచుండె. కాని
దిగలు ఎప్పుడ హైకోర్టుకు పోతుందో అనేభయమే! చివరకు హైకోర్టుకు
నేను ఆస్పీలుచేసిరి. అందరకు సవనలుచచ్చినవి. నేను బడ్జెటు చేచిరి. అందు

లోహించు వొకడుకలడు. ఆయన పేరు ముత్తుసామి నాయుడు. రెండవజడ్డి రసిం తుల్లాసాహెబుగారు. నాయుడుగారికిందులో నిజంకనుక్కొనవలె నని సరనాపుట్టింది. అప్పుడు పోలీసునూపరెండెంటుగా నున్న “బక్లి” దొర గారిని పిలిపించిరి. మీలోనుంచి “డిటెక్టివు” యెవరనిప్రశ్నించిరి. అప్పారావునాయుడు తెలివీగాపనిచేయునని చెప్పెను. ఈరోజుసాయంత్రం మాయింటికాయనను పంపమనిచెప్పెను. సరేయని బక్లి దొరతెలపు నై కొని యింటికే గెను. నిజముగా జడ్డిఅంటే యితడేకదా!

అప్పారావునాయుడు సాయంత్రం నైకిలుమీద జడ్డిగారింటికేగెను. జడ్డిగారప్పడే టీ పుచ్చుకొని యాజీతుర్పీలో కూర్చొని లింగంకేసు చూచుచుండిరి. వచ్చినవయం కనిపెట్టిన సైని నాయుడు సంతోషించి నేల్యాటు చేసి కూర్చొనెను. జడ్డి “నాయుడుగారూ! యారోజునాత్రి మెయిలులో వనము మరుపేసముతో నుంగటూరు పోవలెను. గానభోజనంచేసి రైలు వేషమనుకుండి నెనుకుద్దవైదిక వేషము వేసుకొని తలకు యెర్రనిజరికాలువ చుట్టుకొని, కుండనములు ధరించి, విభూతిపిండికట్లు నుదటనుబెట్టుకొని, చేత బుడిచెంబు నొకదానినిబట్టుకొని, రుద్రాక్షులు దట్టముగా మెడలోవైచి చంకనొక గావంచామూట నిరికించి రొంట ననవ్రుపురదోపి, కుడిచేత తాటాకులకట్ట పట్టుకొని నోటనేదో బుక్కుచదువుచు నేటువద్దనేకూర్చొని ఉండును. ఉంగటూరులోవిశ్వనాథంస్థీడరుగారిట్లోనేనుబసచేస్తాను. నీవురేపు రాత్రి 10 గంటలప్రాంతవఁదు వారింటికి సందాకవళించాడివేషమువేసుకొని వస్తావా? అన్నికూతలు విశ్వనాథంచేతి కూయించుతాను. సరేనా” అనివెళ్ళవనెను. పట్నం రైలుస్టేషనునకు వచ్చి యద్దరఅదేప్రకారం టిక్కెట్టు కొని వేలుబండిమీదపడి ఉంగటూరు వరునాటివుదయం 6 గంటలకుచేరి జడ్డిగారు సరాసరిగా విశ్వనాథంగారిల్లెక్కడని వెతకుచు యింటికిచేరెను. స్థీడరుగారు మొకమాజగనకావించి, అప్పుడే రెండుకప్పులు కాఫీతాగి బైట పూచీకేయుచుండిరి. విశ్వనాథంశాస్త్రిగారిని చూచి బోలెడ పడిననుస్కరించి లేచి, శాస్త్రిగారిని కుర్చీవై కూర్చొనబెట్టి కుశలప్రశ్నలనడగ... తో

చ్చిరి. శాస్త్రిగారు పరమానందభరితులైనట్లునటించి, సిశ్వినాథముగారు! తమ పేరు చాలామాగదేశమునుండివినివచ్చినారు. ఈనడుచుకావేలి అక్కడ గంగాతీరంలో కొప్పయిష్టంచేసి వచ్చినారు. అయితే నేనువచ్చినపని గోదా వరితీరంలో ఒకరూగం తలపెట్టివచ్చినాను. మీసహాయం దొరుకునని వినివచ్చినారు. ఈకాలంలోమీలాంటివారులేకుంటే యేలాయీబ్రాహ్మణస్పృహ ప్రండడం? యీకార్యాలు జరగడం? మొన్నమీగారుముఖా ఎవరో(శాస్త్రి) గారు యిష్టంచేసేరట. అందులోమీరు పూరాసహాయం చేసేరట. అనిపలికెను అంతే “నాథంయిట్లనెను.”

“స్వామీ! ఇప్పుడేగదా వచ్చినారు. సరే! దానికేమి, చూయి ట్ల బ్రాహ్మణుడు వండును. నేను త్వరగా కోర్టుకు పోవలెను. స్నానంకాని య్యండి” అని చెప్పి విశ్వనాథం కచేరీచావడిలోనికి వచ్చి కేసులుమాదుకొని, స్నానమునకు లేచెను. సోమయాళులుగారు భావివద్దనే కొల్లాయిగుడ్డనులికి, చీనాపట్టు తడిసి, స్నానమాచరించి, చీనాపట్టు సెతాంబరమునుగాలికిబట్టి యెండిన తరువాత పంజలుపెట్టి కట్టుకొని, యేకోగొలుగుదుతన దేవతార్చనపెట్టెను పిప్పిసాల్మిగ్రామముకు కడిగి, కొంత తీర్చులు పుచ్చుకొని పూజించిపెట్టె కట్టెను. అప్పుడనైవేద్యము పెట్టెను. అంతే వడ్డనజరిగినది. ఆత్మ నివేదనముగావించి భోజనమాచరించిరి. చేతులు కడుగుకొని తాంబూలమువేయుచు నిట్లు ప్రసంగించిరి.

“సోమయాళులుగారు! మీలాంటిపుణ్యాళ్లు మాలాంటిపాపాత్ములయింటికి వచ్చెదరా! ఏకో మాప్రాజన్యజన్యకృతమువలన యిలా తటస్థపడెదరు.” నాథం పల్కెను.

“ఆలాగనకండి మీరు పుణ్యంతులుగాననే మాలాంటివారితో పుణ్యకార్యములు చేయించుతారు. ఆయ్యమ్మా! యంతమాట!” అమ్మా! రాత్రి భోజనానంతరము మాటలాడుదము. కోర్టువేల్చినది పోవలెను. అని చెప్పి పోయెను. రాత్రి భోజనానంతరం, విశ్వనాథం, సోమయాళులుగారు తాంబూలములు వేసికొనుచు, నిట్లు మాటలాడ దొడంగిరి. సోమయాళులు

గారు “యశ్చ మంటే నింగా రంభాసంభోగమునకు కాదండి! స్వర్గము
 మించితీరవలెను.” అని అంత విశ్వనాథం “అవునండి మొన్న మా గ్రామం
 లో జరిగింది. అబ్బా! ఆహోనుములుమాచి తీరవలెను. సరేలండి గాని
 కేమి! తమకు స్రాక్షీసు సాగాయన్నదా? తమకు రాబడియెంత? అన
 నాకు నాల్గవందలండి నేలకు నాకంటే యింకావున్నారు. “ఉంటేనేం
 లెండి. మీరంటిగుణం వుండవద్దండి.” అనగా నింతలో ఆములనుండి
 “చింపిరిగడ్డలు కట్టుకొని, కాలునకొక కట్టుకట్టుకొని, “మాధోకకళం,
 బాబూ, సందాకకళమమ్మ!” అనుచు కేకలిడుకొని విశ్వనాథం యింటిగ
 ద్దవచ్చి నిలచి, ఒక అనుచుండెను. ఇంటిలో సరితీరిక లేకురా! అగ
 నకు అం నాయుకు గోడకు చేరుడెను. అని విశ్వనాథం చెప్పి, అయితే బా
 బూకొంచెం వుంటానని చెప్పి విశ్వనాథం “అయ్యో సోమగూడలు
 గారు కాలం యెంత చిత్తం గా యున్నదిం
 డి న్యాయం అన్యాయం గాను, న్యాయం న్యాయం గాను, పరమియమియన్న
 నండి దీనికి కాలం చెప్పండి చూతాయి?” అని “కాలంకలికాలంకదా!
 ప్రజలలో దురాచారములు బలసినవండి. చూడండి ఒక్కడైనా రాత్రి
 లో చెప్పనట్లు నడిచేవాడు లేకుకదా! అందుచేనే యాయనాల్లు! మీ
 రుచెప్పినమాటనిజం. అంతేగదా. విశ్వ “ఏమిటోనండి! యీ కాలానికి
 ఆ కాలపు ఆచారాలు పనికిరావు ఏదైనా యీ కాలానికి ఎగినట్లు
 ఇప్పుడు మనమంతా ఆలోచించాలి. మొన్న మాచేరా! మావాడే! అంటే
 మావాడే! పొగపాటున పొగపాటేమిటిలేడ! చెయ్యాలిచేసెండే! ఈ
 పూజోకామాక్షీకి లింగం బాకియున్నమాటనిజం. వాయిదావర్గితునవచ్చింది
 మెల్లగా ఆనోటును ఆమాతం గా మింకేవండి! కాలం ఏం చెప్పనున్నారు.
 అయితే యాజన్మ అంతటితో అంతరించుకును మేమంతా మద్యభక్షిచేసి
 తప్పించేము! ఆజ్ఞి యింతకు మాసిపొయ్యనమ్మినాను. అట్లాకొట్టేశాకు
 ఈమాటమీలోనేయుంచండి సుమా! యెగరిక తేలియనియ్యకండి! ఏలాగురి!
 కష్టంవచ్చింది తీర్చాలా? నిజానికి మొకటపలి చెప్పింది నిజం సుసంది!

అయితే ఘోరమేమిటో అని అనిచేత అంతా వెంటపలిమీదకల్పనలుగా
కుదిరింది. అందుచేత యాకథ యాలాగే జడ్జికి చెప్పించి పనిచేసినాము.
అక్కడ కథాత్రయ శాస్త్రీగారిని తమరెప్పుడయినా చూచినారా!
“నేను ఎప్పుడు ఎవరివద్దకు పోవండి. మీరు యిలాంటివాట్లో సహాయంచేసే
వారని వినివచ్చినాను. పోనీ బాబూ! పోనీ యిండి! ప్రాణం కాచేరు నాయ
నా! యాకాలంలో ఎవరు యిలాలోడ్పడిరక్షించేవారునిజానికి? పాపం
చిరాయవుగా బ్రతకనియ్యండి! యజ్ఞేసుని దయవల్ల తప్పిపోయినది. అయితే
నాయనా? తరువాత యేమయినది? “తరువాత అబ్బా! ఎంతడబ్బు చల్లే
డండి! ఘోరమారు 10 వేలండి! అయితే గలిచేముగనుక మాకంతగా లేనండి!
ఇంతలో యినస్సెక్టరు, వెంగలిరావుమాకు పూర్ణముగా సహాయంచేసినారు.
లేకపోలేయాకేసు 7 లక్షల యేమిటండి? అయితే మీరు రేపుంటారా? రేపు
వేరేవూరు వెళ్ళవలెను. యారాత్రి బండిమీద పోతాను” అంటే పెట్టెలో
ని నూరురూపాయల నోటు తీసియిచ్చిపంపెను. ఈసంగతులన్నియు అప్పా
రావునాయుడు మధుకరము వానివేషము వేసుకొని, తనదైరిలో వ్రాసు
కొనియుండెను. అంతట వారు సంభాషణ చాలించగనే అప్పారావునాయు
డుమరునాడుండి రాత్రి యధాప్రకారముగా సన్యాసిలింగం గారియింటికే? ను
“బాబూమాదూకవళివండి!” అని అరచుచుండెను. అక్కడరామశాస్త్రీ
దుర్గాదాసు సన్యాసిలింగం మున్నగువారు అరుగులపై కూర్చొని మాటలా
డుచుండిరి. “ఓరీ! ఎందుకరుస్తావురా! యింకా భోజనాలు కాలేదు. కాస్త
పుండిరా” అని వారిసంభాషణలో మునిగియుండిరి. వేషధారి అపక్కనే
నక్కియుండి సంభాషణ యావత్తువినుచుండెను. లింగం “ఓరీ! శాస్త్రీ!
దెబ్బంటే మనదేమిమా! నోటును మింగనూమింగేను. తిరిగి తప్పించుకున్నాను!
ధైర్యం అంటే నాదేదైర్యం. ఏమి కోర్తులురా! నిజంకనుక్కోలేదుగదా!
మొత్తానికి శిష్యునిమా యింతపనిచేసింది. అనియే మోక్షప్రకల్పాలు గొట్టు
చుండెను. ఈసంగతులన్ని అప్పారావునాయుడు నోటు చేస్తూనేయు
న్నాడు. కొంతసేపయినతరువాత అందరులేచి వారివారిండ్లకు పోయిరి.

వాయుడు పట్నం చేరుకున్నాడు. జడ్జిగారానాడేర్పాటి బయటదేరి పట్నంచేరి.

వాయుదానాటికి రావలెనని విశ్వనాథంకు సరుకు ప్రత్యేకంగా చేయబడినది. అందరుకలసి వాయుదానాటికి పట్నంపోయినారు.

9 న కల్పము.

పట్నం హోటల్లో లింగంబోసులో నిల్చున్నాడు. ఇద్దరు స్త్రీలు సీటుపైకివచ్చిరి. విశ్వనాథం బోనెక్కులు “గుడ్మౌన్” కేసునువిప్పిచెప్పి, తప్పుక యీ నేరమిందునా చేసినాడనుటకు సందేహములేదు. కానతప్పుక శిక్షవిధించుటయే కోర్టువారికి విధి. ఇందులో వెంకటపతిసాక్షం మిక్కిలి ఘనమైనసాక్షం. అయితే తక్కినసాక్షములవలన వెంకటపతియే యిబనా యింపుచేసినాడని కిందకోర్టువారు చెప్పిరికాని అదిచాలాపూరిపాటు. ఇందు లో వెంకటపతికి లాభమేమియులేదు. వెంకటపతికి లింగానికి విరోధము న్నటుల సరిచైన సాక్షములేదు. విశ్వనాథం యిక్కడకీ వచ్చినాడుకదా! తమరుయిప్పుడు విచారించవచ్చును. ఇంతేసంగతుల”ని చెప్పిపోయినారు. లింగంబోసు యేవోనాలుగుచెప్పెను. కాని జడ్జి “విశ్వనాథంగాని కొన్ని ప్రశ్నలుచేరి. వాటిరెరువారే ముత్తుసామిగారు “ఏమయ్యా! మీయింటికి నడుగు ఒకసోమయాజులుగారురాలేదా?” కొంతతటపటాయించి, ఆలో చించి వచ్చేడండి అనిచెప్పెను“ఆయన ఎందునిమిత్తమువచ్చినాడు?”“యజ్ఞం చేస్తానన్నాడు. వైకంకోసంవచ్చేడు” ఏయిచ్చినావు? వందరూపాయలు యిచ్చినావు. నోటా? వైకమా? నోటే? వెంటరు జ్ఞాపకమున్న నా? ఆ! వున్న దండి. ఎంత? 120 అని జ్ఞాపకము. ఇదేనా ఆమోటు? దిగాలవడి, మొఖములో నెత్తురులేక కొయ్యవలె నిల్చుండెను. “మూలావేయయ్యా! భయం లేదు నిజంచెప్పు? అవునుయిదే! అయితే ఆశాస్త్రుగ్లవారిని పోల్చివట్టగల్గువా? చూస్తేపడతానండి. ఇక్కడున్నారా? లేరు. అయితే నేనుపోయిపంపుతాను. చూడుగా అని జడ్జిలేచిపోయి, వెంటనేసరియయిన వేషముదాల్చి కర్రతోకుం

టుచు కోర్టులోనికివచ్చినట్టిది. అంతసాహెబుగారు “ఏమండిచూచినారా? ఆయనేనా యీబ్రాహ్మణుడు? ఆ. అవునండి. బాగాచూడండి. సరీగాగుర్తుపట్టినారా? ఆ పట్టినాను. ఆయనతోయేమిచెప్పినారు? నేనా? ఏమిచెప్పినాను? ఏమిచెప్పలేదే! ఆయ్యా! ఆయ్యా! ఏమిచెప్పలేదే! నోటుతీసుకొనినామీద తిప్పడమాటలు చెప్పినాడా! బాబూ! ఆయ్యా! యీయననాకొంపతీసేదే! నాతోయేమిచెప్పలేదు! యేమిచెప్పలేదు! ఆగికాగుచెప్పు? ఏమిచెప్పలేదు. ఏమిచెప్పలేదా? నిజమేనా? నిజమే! నాకేం తెలియదు. నిజంచెప్పు నీకుభయములేదు. లేకపోతే నీకొంపమునుగుతుంది. ఆయ్యానాకుతెలియడండి! వీడియొక్కకాదుగాను. వీడిపండుగాను. ఆయ్యా! ఆయ్యా! ఏమేబ్రాహ్మణుడనుటన్నానా! ఇకలేనామ! ఏకొండపూలుతుండోగదా! ఇద్దినాహేబుగారు “ఆయితే నీవు, సోషయాజులుగారు మాటాడేటప్పుడు యెవరయినాయన్నారా? ఏమోనండి గృహపకింటేగు. వశ్యురులేరు సరీగా గృహపకింటెచ్చుకొండి! తొందరలేదు. పర్యాయం. “ఆ! అవును ఎవరోమాదాకవళం అట్టివచ్చినాడు. ఇప్పుడు యింతోతొక లేగు అనిఅన్నాను. అప్పుడు అసెనుఅరుగుకిందకుచున్నాడు. అంతే యెవరూలేరు.” ఆరనిపినిపోలిపట్టగలరా? ఏమోచూస్తేపోలిపట్టగలను. ఆరోజుకీకటిగాత్రా? కాదు పిండారబోసినవెన్నెలే! ఆయితేచూడండి అదిగో! ఆంకనిలుచున్నాను! అలాబేనా? అంతాయితేవేషం యితేనే. సోషయాజులుగాత్రో లింగంకీసువిషయమై మాటాడినారా? ఆ. మాటాడేనా? లేదండీ. న్యాయంచేసేరు అంతేగాని వరివకటికాదండీ. ఇంతేనేనుచెప్పింది! ఇంతేనండి! అయితేబోనుదగండి. సోషయాజులీవయెక్కును. జడ్జి “అయ్యామీవేవేమి? నాకేరుముత్తుసామి. మీకేమిపని? నాకు యీకోర్టులో జడ్జిపని. ఈమాటన్నాడు విశ్వనాథం. గుండెలుబీటపారినవి. కాళ్లువదుకుచున్నాయి. వదలు కంపమెత్తింది. అంగవస్త్రంజారింది. జడ్జి “అయ్యా! యిదేమిటితవరీవేషమువేసి నారేమిటి? యీవేషముతో నేను, యీనడుమ ఉంగుటూరు వెళ్ళినాను. లింగంకీసులూ నిజస్థితినికనిపెట్టవలెనని యుద్దేశకరిగినది. అప్పుడు నాతో

విశ్వనాథం ప్రసంగవశమున, మే మందరము మద్యము చేసి యిలింగాన్ని తప్పించినామనియు లింగం నిజంగా నోటు మింగినాడనియు అంతా మొన్ననే గ్రామంచేరి సుఖంగా యుంటిమనియు, చెప్పియున్నాడు. నాతో అప్పారావు నాయుడు మధూకరమువానివేషము చేసుకొని గ్రామం బోలిరాగచుండెను. ఆరాత్రి నేనే విశ్వనాథంయింటికి రమ్మనమని చెప్పినాను. అదేప్రకారం వచ్చినాడు, మాసంభవణంతయు నాయుడుగారు డైరీలో వ్రాసినారు. వెన్నెలలో వ్రాసినారు. అని బోనుదిగి బైటకుపోయి లెన నీటుమీద జడ్డివేషము చేసుకొనివచ్చి కూర్చోనెను. అప్పారావు నాయుడు బోనుయెక్కెను. జడ్డి “మీరు ఉంగటూరు వెళ్ళినారా? వెళ్ళినాను. ఎవరితో? జడ్డి ముత్తుసామిగారితో? ఎందునిమిత్తం? లింగం కేసు బోనినం కనుక్కొనుటకు. లింగంగాంటికి కూడా వెళ్ళేరా? వెళ్ళితిని. విశ్వనాథం యింటికద్దరిగిన సంగతులు చెప్పండి” మొన్న చూచేరా! మావాడే! అంటే మాకాఫే! పూరసాటున, పూపాటేమిటిలెండి చెయ్యాలనిచేసిందే! ఈవుల్లో కామాక్షికి లింగం బాకియన్నమాట నిజం. వాయిదాదగ్గరకు వచ్చింది. పెల్లగా ఆనోటును ఆమాంబంగా మింగేడండి- మేమంతా మద్యముచేసి చెప్పించేము. అజ్జియింటకు పోయినామేడు. అట్లాకొట్టేశాడు- నొనిక వెంకిటపతి చెప్పింది నిజమండీ” అని డైరీ తెరిచి చదివెను. లింగం యింటికద్దరిగినామి? లింగం అంటాడు “ఓరీ! కాస్త్రీ! దెబ్బంటే మందేసుమా! నోటు మింగనూ మింగేను తిరిగి తప్పించుకున్నాను. ఛైత్యం అంటే నాదే ఛైత్యం! ఏమి కోర్కెలురా నిజంకనుక్కొన లేవు గదా!” ... అని డైరీనుండి చదివెను. జడ్డిగారు, విశ్వనాథమును యిందుకే వనెడివని ప్రశ్నించిరి. చిత్తం- సరేనండి నిజవండీ. బుద్ధితెలియక చేసేనండీ- తుమింటండి అని మిన్నకుండెను- లింగాన్ని చూచి నీ విప్లవేమ నెదివని ముత్తుసామి నాయుడు గారడిగిరి ఆర్యా! ఇది ప్రధమతప్ప, మన్నించండి. నేనుచేసినమాట నిజము ఏదో బీదవాడిని. బీదతనము యిన్నిటికి మూలము. నిజం యేలినవారియెదు

టదాచితే దాగునా? తమరు సమర్థులని నడుముకట్టుకొని సభకు ప్రాణాచారముపడి లేవకుండెను. అప్పుడు జజ్జి సాహేబుగారు “లెప్పు, నీకు, తుమించి చాలాతక్కువ శిక్ష విధించినాము. ఒక సంవత్సరం కఠినరకం విధించినాము. అని బెంచిదిగి పోయిరి. లింగానికి బేడీలువేసి లిన్నగా ఆనాడే రైలునెక్కించి “గాయవేయారు” పంపిరి. తన స్నేహితులుదిగా లపడి యెక్కడి వారక్కడ కుక్కిన పేనులవలె ఆరాత్రే బయలుదేరి ఊంగుటూరు చేరబారిరి. న్యాయము కనిపెట్టుట యంతకృష్టిమో చూచినావా! సుందరీ! “అబ్బా! యీలాగు మాదేశంలోకినిపెట్టలేరు. చాలా చమత్కారంగా యున్నదే!” అని “మేరీ గర్ల” కృష్ణమూర్తితో బల్కెను. కృష్ణ “యీనడుమ యిలాంటి చిక్కులు, పోర్లరీసు రెప్పుడుసాక్ష్యాలు యిలాంటి దురాచారాలు బలినేయి. ఒకచోట ఒకటికి రెండు, రెంటికి మూడు మాటికి నాల్గు కోర్టులు బలమైనవి. అంతకన్నా పేచీలు పెరిగినవి. ప్రజలలో నమ్మకము పోయింది. దుండగములు బలమైనవి. అప్రమాణములు, అన్యాయములు, కూనీలు, హెచ్చగుచున్నవి. నాచిన్నతనంలో యంతగా లేవు. నీకు నమోనా కీ కేసు చెప్పేను. ఇలాంటివి నిత్యంలెఖలేను. పోకిరి తనం బలినంది. దేశంలో వికచత్యం చెడ్డది. అసలు చదువు అనుగంటింది పట్టపోసుకునే చదువు చదివి తగాదాలు పెంచుకున్నారు. ప్రజలుకుసెంచేవాళ్లేవరని? ఇదుగో అటుయిటుకాని చదువు చదివి, కులగోత్రాలుచెడకొట్టుచున్నారు. పోనీ! అందులోనైనా సమర్థులా అంటే అవీ సున్నే! పేసయినచ్చిన మర్నాడు చదివిన చదువు గాలికిపోవడం. జలుబుతీరడం సామ్యుపోవడం. అబద్ధపు పన్నాగాలు అసత్యాలు పిల్లిమీద యెలిక, యెలిక మీద పిల్లిని యెక్కించడం ఇవి వీరిపాండిత్యాలు! ఏంచెప్పుచున్నావు. మేరీ! అక్కడ జైలులోపడి “లింగం” తాను చేసిన పనులు తలపోయుచు, పశ్చాత్తాపం పొందుతాడేమో అని తలంచెదవేమో! చూడు! ఆయన చేష్టలు చెప్తూ విను. జైలులోకూడా తట్టలుమోసే టప్పుకుకూడా యీ యన పాండిత్యమే బయటపడాలని నాల్గమీద సవాసీతోట్టా అందులో

కొత్త నమోనాలు బెత్తాయించుతాడు. అక్కడ యీ అటలు సాగిరావు కదా! బెత్తంతీసుకొని మడ్డిమీద తంతాయ్ అక్కడా ఆ బోరవిరుపు, ఆ అసందర్భపు పసంగాలు, ఆవివపునవ్వు, ఆవిరపనకొయ్యలెనము యివన్ని అణిగేటట్టు పేడతట్టలు, చుట్టితట్టలు మోయించేవాళ్లు. ఇంకా పాగరడిగిన దంటావేమో అదేలేదు.

10 వ కల్పము.

రాయవెల్లూరు శైలుమహాలు కా తిథవనము.

కారాగృహము కాంతిభవనమని చెప్పునెప్పును. మనశ్శాంతి బోలుదుటకు చక్కనినికేతనము. అందు సంసారాది యాతిబాధలుంపుగగా! తానిదివరకుచేసిన దుష్కర్మలదలంచి మనోతాపమునొంది చిత్తికాంతిహీన దనగునుకదా! అగ్ర్యా! ఈగోలని లిండిలేదే! కట్టుకొనుటకు గుడ్లేక! పండుకుటకు చక్కని కలములేదే! అనెడిచిత్తయుండదు! ముష్టుగుల, వేరేకిత మునగును! కాలేక శుభుకి త వండేగలజి, నిగులువిచారము లేక దొంగునుకగా! అప్పుశుచింతయే! కష్టచింతలున్నంటవు ఈసంగతులు లింగానికైతెపొసగోగనిము. శాపము లింగ శుద్ధ మునుకలిచి కాలక్రమము తీర్చుకొనిన నెన్నికెట్టుకొని పినపనికికొవును. పేదపోగుచేసుకొని పశువులవద్దబాగుచేసి పిదకులకొట్టించినగదికివచ్చును. అప్పటికి 10 గంటలగును. అప్పుడు చిష్ణపట్టుకొని గూట్టికైపోవును. ముద్దమెక్కి గదికిచేరును. అరగంఠాయినవెనుక పిండివిసరుకుకు తనన్నేహీతులు కొందరు వచ్చెదరు. అందరుకలసి ఒకబస్తాజొన్నలు పిండివిసరెదరు. ఈపిండిరాత్రి రొట్టెకు. అప్పటికి 2 గంటలగును. మల్లీతిండికిపోయిగంజీదాగినచ్చును. వెంటనే గొట్టితీసుకొని పేడకైపోవును. అపనిచేసి 5 గంటలకు ఆకీసుకు పోయిపోయి వేయించుకొనితనగదిగోనికికొవును. అటుపైన 8 గంటలకు రొట్టెయిచ్చెదరు. అదితినినీళ్లుతాగిపంకుకొనును. ఇదిదినచర్య. ఇంకా ఏలగైనా వెంటపతి గాగంజీ తనతననిమీచింత! నిగంగా తలయెత్తి యేలాతిరుగుగామా అనేచిచా మేలేదు! కలకలకగానా ము కలిగిన గంజీలు శైలు

పూర్ణముగా విలపించెనేని చిత్తము పరిశుద్ధత నొందదా! మనిషిగట్టిపారేడు.
 దిండియా అయినాడు- వెనుకరిచేయడు- అక్కడ పాపము విశ్వనాథం
 యింటికిపోయి నిలువునా కుప్పనకూలపడిపోయినాడు. కోర్టుకు వెళ్లడం మా
 నుకున్నాడు- హైకోర్టులో తీర్పువ్రాయడంలో ముక్తుసామి నాయుడుగారు
 యీ విశ్వనాథంపట్టి, పీకివేసినాడు- ఆపూర్వావునాయుడుగారికి వెయ్యి
 రూపాయలు బహుమతియిచ్చుటకును కితాబునిచ్చుటకును, పైకి రికమండు
 చేసిఅలాయిష్పించినాడు- యాఖాబుసాహెబుగారిని సబుయినస్పెక్టరుపదవి
 లోనికి మార్చినారు- కమలలోచనరావుగారికాపదవి ఖాయపరచక తిరిగి
 కాకికాడసబుకోర్టుకు సబుజడ్జిగా దింపివారు- లింగం యింటివద్ద సంగతి
 విన్నావా? పాపం వెంకటపతిని ప్రయోగంచేసి వెంకటకాస్త్రి చంపేడు-
 మరిపది దినాలకే, యాపాపకార్యం కొడుకు జైలులోపడడం యీసంగతులు
 వెంకటకాస్త్రి మనసుపట్టి వనోజుద్యంకేత చచ్చేడు- ఆహా! ఎవడికర్మ
 వాడినేకొట్టునుకదా! పెద్దపెద్దతాళువున్నవాని, పెద్దపెద్ద హోదాలో
 నున్నవారి సంగతివేరు! బచ్చాకానివారి సంగతివేరు- లోకంలో నిజానికి
 కూడ లేదు- అందులో యీకాలంలోబానిసగారేను- చూస్తున్నాను గదా!
 మీదేశంలోకూడా ఆ తేనా? మరి యీయెంగిలిచదువు చదువుకున్నవా
 ళ్ళలో దుర్మార్గాలు బలినేయి. వాళ్ళనుండి పల్లెటూళ్ళకు సాకేయి- మాదేశం
 యిప్పుడు మరిపోయింది- రకరకాల మనుషులుబయలుదేరుతున్నారు- “కాం
 పలు అంటుకుంటున్నాయిరా! మీపూర్వపు చదువు తడవండగ్రా! మీస్వ
 భావ వృద్ధిచేసుకొండగ్రా! మీకళ్ళు, మీపాతులు, మీసేవ్యం, మీచేతి
 పనులు, మీసర్వం, మీనడత, మీకట్టు, మీబొట్టు, మీజాట్టు, మీతపస్సు
 వృద్ధిలోకి తెండగ్రా! మీబాగ్గోగులు మీరుచూసుకొండి! మీది అడినుండి
 సంఘబలం- సంఘమే అన్నిధర్మాలు సర్దుకోవాలి. పరాధీనం వదలండి-
 పెర్రిలొ పడకండి” అనియెన్ని చెప్పినావంటేనా! దీనికితోడు పోకిరితనం
 బలిపింది- దీనివిషయమే యింకొక “కథ” చెపుతానులే! చాలారాత్రైనది
 పోగానుపద అనిపోయిరి- కథ కంచికల్గింది.

* * * శాంతి: శాంతి: శాంతి: * *

20 వ శతాబ్ద క ధా వ లి

ఉద్దేశ్యములు.

- (1) మత, సాంఘిక, రాచకీయస్థైతికాది వివిధవిషయములందు జన రెట్టిసాంప్రదాయములకును, ఆచారములకును, నియమములకును, పట్టుదలకును, అలవాదయియుండినో, వానివిషయముల రాజభోధ సంకల్పి వారికింక భాషము కలుగజేసి, మేల్కొలుపుటయే యీ కథావలి సంకల్పము.
- (2) విద్యార్థులలో జలసిన దు భ్యాసములు, వాని నిష్పత్తిమార్గములు బోధింపఁబడును.
- (3) ఈ కథావలికి కథలు వ్రాసియుచ్చువారికి నందనశత్రుంబులుతిప్ప వేరెధన మియ్యఁజాలము. కథలవిషయమై తార్థ్యదీర్ఘిగాఁగితో నుత్తర ప్రత్యుత్తరములు పల్పవలయును.
- (4) సాలునకు ౧౨ కథలు వెలువడును. సాలునకు పంచాదు ౧-౨-౦ చందా ప్రథమకథతో వి. పి. గా రాఁబట్టెదమగును.

చుట్టివరసింహారావు,

కార్యదర్శి.

గుంటూరు.

14486

SRI
RATIMANMADHA NATAKAM.
A DRAMA IN FIVE ACTS.

Nil

TRANSLATED INTO TELUGU

From the Original Sanskrit

1209

OF

SRI PANDITARAJA

BY

971
4-1914

SATHYAVOLU KAMESWARA ROW

TELUGU PANDIT

KIRLAMPUDI SAMSTANAM.

52-101510

Second Edition.

PITHAPURAM.

Printed at Sri Vidwajjana Manoranjani Press.

1914.

Price 10 Annas

Copy-right.

శ్రీ
రతిమన్తనాటకము.

ఇది

శ్రీపండిత రాజప్రణీతమయిన

సంస్కృతనాటకమునుండి

కింగ్మహాడిసంస్థానమునందలి

తెలుగుపండితుఁడగు

సత్యనోలు కామేశ్వరరాయనిచేత,
దెలిగింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నితాపురము.

శ్రీవిద్యజ్ఞానమనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపింపఁబడినది.

1914

దీనివెల 8 అణాలు.

కాపీరయిటు చేయఁడమయినది.

ప్రీతి క.

ఈ గ్రంథము పండితరాట్టని ప్రసిద్ధినొందినట్టియు “రసగంగా
ధరము” “భామినీవిలాసము” మొదలగు పెక్కులు సరసములయిన
గ్రంథములను రచించినట్టియు జగన్నాథకవిసార్వభౌమునిచే సంస్కృత
భాషను రచియింపఁబడినది. ఇది శృంగారరసప్రధానమయినది. అయి
దంకములుగలది. దీని కుపేంద్రనందనుఁ డగుమన్మథుఁడు కథానాయ
కుఁడు. ఆతఁడొకనాఁడు పురవీధినిబోవుచు, వేడుక కై తనమేడనుండి
పురవై భవము చూచుచునున్న రాగునికూతురగురతినిజూచి య
యందు మోహము నొందెను. మఱునాడు తన వేడుక చెల్లె
నాలోచించి యామెను మఱల సందనోద్యానమునందుఁ జెలిమికత్తె
లతోఁగూడఁ బువ్వులు కోసికొనుచుండఁగాఁజూచి వారితోఁ గొంచె
ము ప్రసంగించెను. పిమ్మట నిరువురకును సన్యోన్యానరాగ మతిశ
యించి మిక్కిలి విరహభారముచే వేగుచుండిరి. తరువాత నుపేంద్రు
నిచే సడిగింపఁబడి రతితల్లిదండ్రులగు ముదితారాగులు మనస్క్రూప
కామెనిచ్చి వివాహము సేయ నిశ్చయించిరి. ఇంతలో తారపదాత్రి
రాక్షసులచు జయించుటకుఁ గుమారస్వామి యుద్భవ మావశ్యకమని
తలఁచి దేవేంద్రుఁడు మనస్క్రూని భార్యతీశ్వరులకుఁ బరస్పరసంబం
ధము కలుగునట్లు చేయవలసినదని పరిపించెను. అట్లు మనస్క్రూఁడు
వెల్లి యాయాశ్వరునికిఁ భార్యతీయం దనురాగము పుట్టించి యామె
ను పెండ్లియాడునట్లుచేసి కుమారస్వామి పుట్టుపఱకును సచ్చటనే
యుండెను. కొంతకాలముసకుఁ గుమారస్వామి పుట్టెను. ఆశుభవర్తి
మానమువిని యింద్రాదిదేవతలెల్లరు మహోత్సవము చేసికొనుచున్న
ప్పుడందఱు సయ్యుత్సవపుతోందరలో నుండఁగా మేడిమిఁదనిద్దర
వోవుచున్నరతిని శంబరానురుఁ డెత్తుకొనిపోయెను. అట్లెత్తుకొనిపోవు
చుండఁగా నామెయం దనుగ్రహము గలదియై పరదేవతయొక్క

చతుర్థావరణదేవత 'యగునర్వాణసాధిక' తనయోగమాహాత్మ్యమున
రతిపోలికగా మాయావతి యనునొకజవ్వనిని నిర్మించి యెవ్వరికిం
దెలియకుండ నాశంబరుని రథమందుండునట్లుచేసి రతిని తనయొద్ద
నుంచుకొనెను. తరువాత మస్త్రుఁడు డమరావతికి వచ్చుచుండమార్గ
మధ్యమందు రతి నెత్తుకొనిపోయినాఁడని తెలిసి యచ్చటనుండియే
వానికడ్డముగావెళ్లి ప్రభులమయిన యుద్ధముచేసి తుదకు వానినిసం
హరించి మాయావతినే రతియను బుద్ధితోఁ దనరథమందుంచుకొని

కిరి దీసికొనివచ్చెను. ఇంతకుముందే యానర్వాణసాధిక రతిని
కొనిపోవచ్చి 'యామెతల్లిదండ్రుల కావృత్తాంతమును చెప్పి యొప్పు
పొందెను. తరువాత మస్త్రుఁడు నిజమయినరతి నింటియొద్దఁజూచి
యబ్బురపడెను. కొంతసేపటికి నిక్కము వారివలనవిని సంతోషించె
ను. పిమ్మట నారతిమాయావతుల నిద్దఱినిగూడ మస్త్రునికొచ్చి వినా
హముచేసిరి. అను నీకథయే యిందు మిక్కిలి చక్కగా నుజ్జ్వలింపఁ
జేయఁబడినది. ఈగ్రంథమస్త్రోపకరణమును, కిర్లమపూడిసంస్థానాధి
పతులును సగుశ్రీరాజా యినుగంటి వెంకటరాజగోపాల బుచ్చిరెడ్డి
య్య ప్రభువువారి యాజ్ఞానుసారముగా నేను దెలిగించినాఁడను.
వారే దీనిసచ్చొత్తింపించిరి. ఇట్లు విద్యాభివృద్ధిని గోరుచుండువారికి
సర్వేశ్వరుం డఖండాయురారోగ్యములు నిత్యోధికవైభవంబునొసంగి
రక్షించుచుండుగాక! ఇందు ప్రస్తావనమాత్రం మిట్టికిఁ దగినట్లు కొంత
వఱకు మార్పబడినది. వఱయు నక్కడక్కడఁ గొంచెపుమార్పులు
ను జేయఁబడినవి. వఱయు నీరెడవకూర్పునందు పండితరాజు తన
నిరంకుశత్వమున బొత్తిగా మేరకుమించి వ్రాసినపట్టలనుండు శం
కుమూడుపద్మయములఁ దీసివైచి వఱిగొన్నిటి నించుక సవరించెడిమి.

సత్యవోలు కామేశ్వరరాయఁడు,

కిర్లముపూడి.

To

M.R.Ey

Sree Rajah Inuganty Venkata Rajah
Gopala Buchi Tammayya Bahadoor Garu,
ZAMINDAR OF KIRLAMPUDI.

GODAVERY DISTRICT.

THIS BOOK

Is most respectfully dedicated

(with permission)

As a token of gratitude and esteem

BY

His humble servant

THE AUTHOR.

శ్రీపరమాత్మనేనమః.

ఇష్టాదేవతాప్రార్థనాదికము.

౩౦౬

శ్రీకరమై యశేషమునిశేఖర నిర్మల మానసాతిసా
ఖ్యాకరమై ససంశయజనావళి చిత్తగతాస్తి నాస్తిచ
ర్చాకరమై సమస్త భువనాళి మహాతరణి ప్రచారసి
రాకరమై యెసంగెడు నిరాకృతి తత్వమహత్వమెంచెదన్.

సీ. ఏమహేంద్రులు నిందుబ్రేమతో వేరసం

విప్పించి సరిగఁ బోషింపుచుందు

రేకృపాభుడు మదాంధీకృతగ్రంథంబు

లెలమితో నచ్చు వేయింపుచుందు

రేనృపాలుడు కీర్తులెనఁగ నన్ శాల్యాదు

లిచ్చి పల్కెఁ గారవింపుచుందు

రేనరేంద్రులు గ్రంథమేదేని రచియింపఁ

బ్రోతాహ మొనరింపుచుందు రట్టి

తే. గీ. భవ్యవేంకటరాజగోపాల బుచ్చి

తమృతయాభ్యాసముల్ల నద్దరణినాథ,

రాజగోపాల వేంకటరాజచిన్న

రాయనామక మేదిసీరమణులందు.

క. ఆలబుచ్చితమృతయోర్విపుఁ

డెలమి నిడినయాజ్ఞమాళి నిడుకొనివేడ్కన్

బలుమాదు సకలసుకవుల

కైలమిబ్రహ్మమములొనర్చి యెంతయుఁబూనికన్.

ఉ. పండితరాజ సర్వకవి పార్వణరాజుల సద్రసంబులన్

నిండియెసంగ వ్రాసెమును నిర్జరభాషనుశ్రౌఢసద్వచో

మండితమైచెలంగ రతిమనస్కథనాటక మద్ది తెల్లునన్

నిందుమతిన్ రచింపుదుమనీషులుదోషములందొలంచుతన్.

క విపండితులయభిప్రాయములు.

“ శ్రుతికంఠోపాఖ్యానము ”

“ స్వకపోలకల్పితముగా నిట్లు వ్రాయుట జ్ఞాన్యమే. కవనము మృదుమధుర ఘటితమై శాస్త్రముగాను సుబోధముగాను నున్నదని చెప్పటకు సంతసించుచున్నాను.

“ చ. ఇనుఁడును నేను నీకుఁ దిలకింప సమంబుగఁ గన్నుదోయియై

తనరఁ దదాత్మ నుండి యిటు ధర్మమై నాయెడలేమి యంచు బత్

చనువున వేడి యెంతయుఁ బ్రసన్నునిజేసి హరిన్ ధరించెనో

తనువున సుప్రసిద్ధముగఁ దద్దయు నా నెలయొప్పే గందుతోన్.

అను దీనికల్పన కెంతయు సంతసించితిని.

వడ్డది సుబ్బారాయుడుగారు.

రాజమండ్రి.

“ Originality గల గ్రంథములలో పింగళనూరన్నగారి కళాపూర్ణోదయమును మిశ్రుతికంఠోపాఖ్యానమును రెండుమాత్రమే యున్నవి.

కే. శివరామకృష్ణారావుగారు.

ఏలూరు.

“ కవిత్వ మాండ్ర్యపదబహుళమై సంస్కృతపదములతో స్వల్పముగ మిశ్రమై శ్రావ్యమై యున్నది. ”

“ కవిత్వమంతయుఁ బాదపూరణము మొదలయినవి లేక కమ్మచ్చునఁ దీగెడి సినట్లు మృదులమై యాచిత్యమును మీరక యొప్పుచున్నది. ”

“ వర్ణనాంశము లతిబహుళములుగాక యథోచితముగ నున్నవి. ”

“ శైలి నిర్దిష్టమయి యనాయాసకృతమై భావగభీరత గలిగి పింగళనూరకవికవిత ననుకరింపుచున్నది. ”

“ కళాపూర్ణోదయమందలి కథాకల్పనము ప్రభావతీప్రద్యము మునందలి కవి త్వవైభవమును దిక్ష్మిత్రముగా నీగ్రంథమునందుఁ బ్రదర్శింపఁ బడినవి. ”

“ ఇట్టిపరపకవి తాధురీణు లగు కవుల నాదరించినప్రభువులసారస్వము వెల్లడి యగుటయే గాక యాప్రభువులకు నిట్టికవులవలనను నిట్టిగ్రంథములవలనను ఖ్యాతి యాచించుచున్నది ననిచి యుండును, ”

మంజువాణి డిశంబరు, 1902

“ మీశ్రుతికంతోపాఖ్యానమును జూచితిని.

చ చదివిన నీదు పద్యములె సారెకుఁ గోరిక లీకెత్తిగాఁ
జదువవలెం గవితృమున సాపును దీపును జూపువారిలో
మొదల నినున్ గణింపవలె ముద్దులు తెద్దయు గారఁగా రసా
స్పదవేదగద్యపద్యముల వ్రాయువలంతి వలంతివే యిలన్. ”

దేవగుప్త సన్యాసిరాజగారు

గుంటూరునుండి.

“ ఋతుసంహారము. ”

“ క. ఆతిమృదుమధురపదాభ్యం
చిత్రముగ నీ వాంఛకృతిగఁ జేయ సువిశదా
కృతి యౌ నృతుసంహారసు
కృతి నామది సమృద్ధియు నీలింపఁ గడున్
క. చతురోక్షులును నరాం
కృతులును సద్వృత్తిరీతి మృదులపదాంచ
ద్గతులును గలిగెముగ్ధయు
వతికి న్నికృతికి సరసపశ్యత యదాదా? ”

సునర్ల చినసుబ్బయ్యశాస్త్రిలవారు

బొబ్బిలి నంభానకపి.

“శ్లో. సుకుమారపదసమేతా

కామేశ్వరవర్యభారతీభవతః

రమ్యాలంకారాఘ్నా

జయతిసువర్ణాంచితాచసకలాప్యా॥”

శ్రీమద్దామర చినవేంకటరావుగారు.

పాలతెరు.

“గ్రంథము వ్రేలియును జమతాగ్రమును మీపిశేషపాండిత్యమును వెల్లడించుచున్నది. చూడఁ జూడ మధురరస ముప్పొంగుచున్నది. ”

దేవరాజు వేంకటరావుగారు.

సంగమవలస సంస్థానము. మృత్యుంజయసంగరము.

శ్వేతుకాదర్యము.

“గ్రంథ మెంతయుఁ బ్రశంసఁగఁ దెలిసింపఁబడినది. ప్రతియంశమును విడువక వ్రాయుటయే గాక కీర్తయంగు వ్యక్తపరిచినప్రకారము సందర్భస్థలములయందేమి యగత్యవైపట్టులనేమి కొన్నివిశేషాంశములుగూడఁ జక్కఁగాఁ జేర్చఁబడి పాఠకుల కత్యంతాహ్లాదమును గలిగించుచున్నది. దీనిరచనవలన మీకు కలిగియున్న పాండిత్య ము త్యంతశ్లాఘాపాత్రమై యిటువంటిమరికొన్నిగ్రంథములను రచింపుమని మిమ్ములను ప్రేరేపించెయుటకు సహకారియై యొప్పుచున్నది. ” గ్రంథమును జూచుటయందలి చూడదమును వ్యక్తిపరమవాక్యము లెంతవెదకినను గానరాకుండినందున మిన్నికుంటిమి. ”

రాజా మృత్యుంజయనిశ్శంక బహదరుగారు.

సంగమవలససంస్థానాధిపతులు.

“ ఆయ్యా! తాము నాశీర బంపినవిశ్వగుణాదర్శమును జూచి చాలానంతసిం
చినాను. ” చూచినంతవఱకు క్లాఫునీయుముగా నున్నది. ”

గప్టవ్ ఆపర్టువొరగారు.

మదరాసు.

రతిమనస్కథనాటకము.

“ చ. మునుపన ముద్దుపెట్టెలకు ముఖ్యునిగా గణియింతు ముక్కు-తి
మ్మన, మరి తేట తెల్లనకు మాన్యునిగా నలకూచిమంచిత
మ్మన, నిచు డేము నెమ్మి నకలాంశములన్ గణనీయుఁ డందు మీ
ఘను రతిమన్మథోదకృతికర్తను కామముభేద్యరాశ్వాయున్. ”

శ్రీమహామహోపాధ్యాయగిరుదాంకితు లగు మ॥రా॥రా॥
కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులవారు.

“ ఉ. తేనెలసోనలో కలకడదిన మీరిన పానకంబులో
మానితమాధురీగుణసమంజసపాయనగోఘృతంబులో
నూనవి తానసంజనితశుభ్రత రాభ్రరసమందంశం
తానములో సుధారసనిధానములో గద మీకవిత్వముల్. ”

.మరియు “ మీగ్రంథమును జూచిననాఁడు పిండివంటలు శప్పనగాఁ దోచు
చుండును. ”

దేవగుప్తసన్యాసిరాజుగారు.

విజయనగరమునుండి.

ఇంకను పెక్కులు కలవుగానిగ్రంథవిస్తర మగునని విరమిం
చితిమి.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తనాటకము.

(ప్రస్తావన.)

సాకూతంబుగ శంకరున్ సురనదిన్ సాసూయతన్ భక్తు న
స్తోత్రజేమను భృంగి లేనగవునన్ దోరంపు మేల్కొల్పినా
శీకాస్తున్ రతికాంతనాదరణ నోలింగాంచు లోకాంబికా
లోకంబుల్ నిరులిచ్చి నిచ్చలును నేలుంగాత సభ్యాశులన్.

*(నాందియైనతరువాత)

నూత్రధారుడు—(తెరవంకజూచి) ఓసీ! ఇటుకమ్ము.

నటి—అయ్యా! ఇదిగో! వచ్చితి నేమిసెలవు?

నూత్ర—ఓసీ! ఇప్పుడు మనమొక నాటకము నాడి యీపండితసభను సంతోషపెట్టవలెను.

నటి—అయ్యా! ఏనాటకమును?

నూత్ర—ఓసీ! పండితరాజుని షేరువడసిన జగన్నాథ మహాకవిశ్లేఁ బూర్వము వేల్పు
వాసను రచియింపఁబడి యిప్పుడు సత్యవోలుకా మేకవ్వరరాయనిచేఁచెలిఁగింపఁ
బడిన రతిమన్తనాటకమును.

నటి—ఆర్యా! ఇంతకుముందే పెక్కొండ్రు మహాకవులు తెలిఁగించినమంచిమంచి నాట
కము లింకను వెన్నొకలిగియుండఁగా మన మిప్పుడు దీనినే యెంచుకాడవలెను?

నూత్ర—ఓసీ! అగును నిజమేకాని, యైనను.

ఆ. వె. చెలుల వింతవంత చిన్నెలు నానాటఁ

గాంచఁగోరు వన్నెకాండ్రొసగిది

నెపుడుఁ గననిక్రొత్తకృతులనె కనవేడఁ

నెనసియుండుగొడె యెల్లజనులు?

మఱియు—

నీ. ఏమేటి యామేటి వామననాటకాదులువాని కీర్తి దిక్కులను నించె
నేజాణ తనకుఁ దూనే వీణ వాయించవేనేర్చి యందుఁ బ్రవీణుఁ డయ్యె
నేసూరి బాబుండువానినకాదంబరీ గ్రంథ మాంధ్రీకరించి మించె
నేదంట గ్రంథంబు లేంతో శ్రావ్యంబుగాఁ జదువ నిస్తులుఁడన్పృశంసనొందె
తే. గీ. నతఁ డతులధీయుతుం డేతదగ్రిజాండు

పరససంగీతసాహిత్య సారవినుఁడు

పరగుణాధ్యండు సోమసుందరకవీంద్రుఁ

డెలమి నందంద మెరుంగులు చెలుపుచుండ.

ఉ. తేనెలసోనలట్లు కడుఁదీయగ నొప్పెడుతేటమాటలున్

జానల కైననుం దెలియఁజాలెడుచక్కని ముద్దుపద్దెమలన్

దా నిడి యీతఁడున్ గడుముదంబునఁ దెల్లొనరించెఁ గావునన్

దీనిని జూచి యిప్పటిసుధీతతి హాళిని దేలకుండునే?

నటి—అయ్యా! సరే; అట్లయిన మీరుసెలవిచ్చినది బాగుగా నున్నది. కాని, యెల్ల
విదైలయందును మిక్కిలి నేర్పుకలిగి యలరుచున్న యీపండితుల నందఱును
మన మెట్లు సంతోషపెట్టఁజాలుదుమో యని నేను మిక్కిలి సందేహించు
చున్నాను.

నూ—ఓసీ! నీ వట్లు సందియము నొందనక్కఱలేదు. ఒరులయల్పగుణమునయినను
గొండంతగాఁ జేసికొని గ్రహించుటయే యీలాటి తెలివిగలవారికి స్వభావము.
తక్కినవారియెడ నది తలక్కిందుగా నుండును.

తే. గీ. ముబ్బగమినుండి వడుచుండుమంచిధారి

లైన నలఁకాటి నేలను నడఁగిపోవు

నొక్కచినునైన రత్నమై యొనరి మిగుల

దంబుమీఱఁదె గత్నాకరంబునందు?

నటి—(సంతోష సంత్రుభువములతో) అయ్యా! ఈలాటి మంచిసభ దొరకినప్పు
డింకను జాలముచేయుచున్నా రెమి?

నూ—ఓసీ! లేదు. నీ విప్పు డీపూలకల్పించే మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నవనంత
ద్రువునే పూని గానమునేయ నారంభింపుము. ఇదిగో! ఇప్పుడు—

చ. చిలుకలపిల్ల లుద్భవము చెందుచునుండెను; గండుఁగోయిలల్

పలుమఱుఁబంచమధ్వనులఁ బాయక కోయనికూయుచుండె; మ్రూఁ

కుల గమి పూజెఁ; జందనపుగొండ సమీరము వీచుచుండె; నా
యలులకుఁ బండె నోములు; యువాళికిఁ గోర్కులు నిండె మెండుగన్.

నటి—అవును.

- తే. గీ. సచివుఁ డైనట్టియిట్టివసంతునందుఁ
దనదు భరమెల్ల నుంచి కందర్పవిభుఁడు
సులభముగ మాజ్ఞగంబులఁ గెలుపుగొనుచుఁ
దనరుచుండెను రతిపరతెంతుఁ డగుచు.

(ఇట్లు గానము చేయుచున్నది.)

నూ—(సంతోషముతో) ఓసీ! నీ వొనరించినగానము మంత్రీయగువసంతునందుఁ దన
రాజభారమంతయు నుంచి మన్మథుఁ డెడ తెగనిసుఖము నొందుచున్నాఁ డని
యు, రాగునికూతురయిన రతియందుఁ గోరికకలిగియుండె ననియు నిరుదేశుఁ
గుల నూచించుచు మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నది. కాబట్టి వేగముగాఁ
దమతమ వేషములను బూని సిద్ధముగా నుండవలసిన దని శైలాషిజనముతోఁ
జెప్పము; నేనును మారిషుఁడును మన్మథనర్మసచివులవేషములను వేయుదుము.

నటి—చిత్తము.

(ఇద్దఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇదిప్రసావన.

శ్రీరఘ.

రతిమన్తధనాటకము.

ప్రథమాంకము.

మన్మథుడు—(పరిక్రమించి విమాచనునితోఁగూడ సింహాసనముమీఁదఁగూర్చుండి నేడుకనోఁదనలో)

సీ. చంచలింపక బిట్టచక్కనై కనుపట్టుమించుదీప యనంగ మించుదాని
నిరిలే మాకస్థమాని తిరుగవక్కఱలేనిచుక్కనా రుచులఁ జెంపెక్కదాని
మెత్తనై మెఱుఁగారు మేలిమిబంగారుబొమ్మబోల్ మేనియందమ్మదాని
నల్లనల్లన నిప్పుడంతురింపుచు నొప్పు నలజవ్వనంపునీ టలరుదానిఁ

శ్రీ. గొల్లగా పెక్కుచూపుల కెల్లకడల,

నల్లగల్వలవలె వెదవల్లుదాని,

మేడపై నున్నయొకయన్నమిన్నఁ గంటిఁ

గంటి కింపాన నిన్న మార్గంబులోని.

(అని పరవశమున నటించుచున్నాఁడు.)

విమాచనుడు—మిత్రుడా! పరమాగ్రసుఖ మనుభవించు చున్నవానివలె నొప్పుచు
నిప్పుడు నీలోనీనే యేమో యనుకొనుచున్నట్టు కనబడుచున్నా వేమి?

మన్మ—(వినిపించుకొనక మగల నదియే యనుకొనుచున్నాఁడు.)

విమా—(తనలో) అయ్యో! నామాట చెవిటిపానిచెవిఁ బాట యయ్యెనే! (ప్రకాశ
ముగాఁ జేతితోఁ గొట్టుచు) మిత్రుడా! నావలు కడవెఁగానిన వెన్నెలయే
యయినదా!

మన్మ—(అలకించి) నెచ్చెలీ! ఏమనుచున్నావు?

విమా—మిత్రుడా! నీ విప్పు డీలాగునఁ జింతించుచుండుటకుఁ గారణ మేమి?

మన్మ—నెచ్చెరీ! సాంఖ్యాయన! నీకును జెప్పఁగూడని దేమున్నది?

(చంచలంపక యనునది మరలఁ జదువుచున్నాఁడు.)

విదూ—(తనలో) దీనికి నే నొప్పుకొనినచో నీతఁడు నన్నే యాయాసపెట్టెను. కాఁబట్టి యీలాగునఁ బూనుకొందును. (ప్రకాశముగా నావ్రేపించుచు) మిత్రుడా! ఎల్లలోకములకును మోహమును గలిగించుచుండునీకుఁగూడ వలపు గొలుపఁజాలుకొకచెలువ గలదని చెప్పెడిమాట నికుగ్రహమని నమ్మఁజాల కున్నాను.

మన్మ—నెచ్చెరీ! అట్లు గాదు—

చ. చెలువున మించి వింతి లగుచిన్నెలచే జడదారిమిన్నుచా
ల్వలవఁగఁజేయఁజాలునవలాలు జఁగాలను నుందు రట్లుగా
దలయెలనాఁగ మన్మథుఁడ వై తగునాకును నొక్కమన్మథుం
గలుగఁగఁజేసెఁ గన్గొననె, కలిగి నెవం డిటు పృష్ఠిఁ జేసెనో!

విదూ—మిత్రుడా! “తావలచినది తనకు రంభ ” యని లోకోక్తియే యున్నది గాదా?

మన్మ—నెచ్చెరీ! నే నబద్ధమే చెప్పుచున్నా ననుకొనుచున్నావా యేమి?

విదూ—మిత్రమా! నీవు చెప్పినది నిక్కమే కావచ్చును; అయినను మేడపయినుండి పురవైభవమును జూచుచున్నప్పుడు, స్వభావముచేతనే యంతటను గలయఁ బర్వచుండు నామెపెరుగఁమాపులకు నిన్నే గుఱిఁజేసికొని యీలాగునఁ బరి తపించుచున్నా వేమి?

మన్మ—మూర్ఖుడా! నన్నంతయనాగరికునిగాఁ దలఁచుచున్నావా యేమి?

ఉ. చక్కగఁ జూచె నింతి పెఱవక్కిఁ గనుంగొనునన్ను; నేఁగన
స్మక్కుగఁవనొందఁ గన్మలిపె; నాలులుతేజవడిన్ ఘమిప, మే
గ్రక్కునఁ జెంద డాగఁ జెలిక తైఱిఁబుందను; దూరమే జగన్
జొక్కఁపుగొంతుసాచి ననుఁ జూచెను వెండియు మేడనుండి తాన్.

విదూ—నెచ్చెరీ! అగును. ఇప్పుడు నీవు చెప్పినది నిజమే కావచ్చును. అయినను నామె కులగోత్రస్వభావము లెట్టివో, పెండ్లి యయినదో లేదో, యది కొంచె మయినను దెలియకయే, యస్వతంత్ర యగుశాకయతివ యట్లు చూచినంతమా త్రమున నీ కిట్టియాస యెట్లు కలిగినది?

మన్మ—అయితేతనే నే నిట్లు తల్లడిల్లుచున్నాను

విమా—మిత్రుడా! ఇక నిట్టిపరితాపము విడువుము. నే నాకులభాలికచే నిన్ను సంభాషింపుదును.

మన్మ—(ఆసక్తితో) నెచ్చెలీ! ఎట్టుగాను?

విమా—మిత్రుడా! అప్తవ్యోతిషసిద్ధాంతములను లెస్సగాఁ జెలిసినవాడ నని పురజనులందఱుఁ దమతమమంచికార్యములనుగూర్చి తప్పక నన్నే ప్రశ్నచేయుచుందురు; కాబట్టి యాలాటియప్పు డామెతలిదండ్రుల కెద్దియో గొప్పధన లాభము గలుగునని చెప్పి మెప్పించి యప్పుడు మీ యిద్దఱును సమావేశము నిమిషములొక గలుగఁ జేయుదును.

మన్మ—(నవ్వుకొని తనలో) తఱచుగా నీలాటివారికి తలకుఁ దగనిపనులకుఁ బూనుకొనుటయే యొకయలంకారము కదా? (ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! అగును; నీనేర్పు నే నెఱుఁగుదును. ప్రస్తుతము మరలనాప్రియురాలిని నిండారఁ జూచుట కేమయిననుపాయ మున్నదేమో చెప్పుము.

విమా—(పరిహాసముగా) మిత్రుడా! త్రికాలములయందలి వార్తలను నెఱుంగుట యందు నేర్పుగలిగినవాకును చెలియరాలి దేమున్నది? (ధ్యానించుచున్నవారి వలెఁ గొంతనే పూరకుండి) మిత్రుడా! నీప్రియురాలిని జూచుట కుపాయము కనిపెట్టినాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఏలాగున?

విమా—మిత్రుడా! నే నస్వడప్పుడు సమిధలు మొదలయినవి తెచ్చుకొనుటకయి యిచ్చటికిఁ జేరువగానే యుండినయానందనవనముచెంతను దిరుగుచువచ్చినప్పుడప్పుట నాకుకొనుచుఁ బెక్కింపు సరియాడుగలపురకన్యకలు నాకుఁ గనఁబడుచుందురు. కాబట్టి యెప్పుడయిన నామెయును నచ్చటికి రావచ్చునని యూహించెదను.

మన్మ—(ఆసక్తితో) మిత్రుడా! నీ విట్లు చెప్పటచేత నాకానందనవనమునకుఁ బోవుటకు నేడుక కలుగుచున్నది. (అనిచిలుకను జేతితో నిమరుచు నుండలును వింటింద్రయు నంగుకొని నిలువఁబడి విమాషనుతో) నెచ్చెలీ! నీవుముందుగా నడువుము.

విమా—(చనలో) నీల నూడఁచెరికివరోతిలాగున నీచిక్కు వాకు నేనే తెచ్చుకొన్నాను. ఏమితి? (ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! ఈలాగున నీలాగున (ఇద్దఱును నడుచుచున్నారు.)

మన్మ—(ముందువైపు చూచి) నెచ్చెలీ! ఈ వన మెంత చక్క-గానున్నదో చూచితివా ?

సీ. గమ్మగమ్మని క్రమ్మకమ్మతావులనెల్లతావుల నిడుమల్లెపూవు లొకట
జమ్మజమ్మని కగ్నిమ్మనెమ్మిలో దుమ్మెదల్ నేవించువిరిదమ్మిపూవు లొకట
నందమై కన్దోయివిందుగా విరివొంది మురువందుగురివిందపూవు లొకట
జక్కనై మకు-వన్ జొక్క-గాఁ దగి వేడగ-గావించుకలిగొట్టుపూవులొకట

తే. గీ. ముద్దుగులె-డులొద్దుగపూవు లొకటఁ

బొల్బులీసుకదంబంపుఁబూవు లొకటఁ

గలిగి యలరెడు నార! యాయలరుఁదోట

ఋతువు లాటిటి కరనాకో! యిది యనంగ.

(ఇట్లు ప్రక్క-గుమ్మమునుండి నందనవనప్రవేశమును నటించి యంతటను నిరూపించి) ఆహా! యేమి! యామందారాదులమహాభాగ్యము!

ఉ. వారిధిలోనఁ బుట్టువు నివాసము వాసవునింటఁ దోడుల

క్షీరయిరాంగి రత్నతతిచిత్రము రూపు ఫలవరుల్ సుధా

సారము లిట్టిపౌరమహిజంబుల నెన్న నిఁ కేటికిన్ మహా.

దారులకీర్త్య లెంచుతఱిఁ దప్పక వీనినె పోల్చు చన్నచోన్.

ఓహో! ఎల్లకోరులను బండింపఁజాలునివి నాయుచ్చను నెఱవేర్చకుండనే?

విమా—నాకును గడుపునిండఁ దినుట కుండముల నొసంగును.

మన్మ—నెచ్చెలీ! చూచితివా?

చ. ఒకయొడఁ గూయుకోయిలల నొప్పెడు పండినతియ్యమాపు లీర

కొకకడఁ జిలగ-చాల్గొలుకుచుండినపండులనిండుదాడిమీ

ప్రకరము, లొక్క-చో నెమలివాటపుటాటలఁ జూపునీపపా

లిక లొకచోట జమ్మనునలిధ్వనులన్ వకులాలి గాగ్రిలెడున్.

విమా—(అంతటను జూచి) మిత్రుఁడా! నా కిప్పు డొక్క-డఁ దినుట కేమియు దొరకకున్నది. కానియందు భ్రమరరేఖ యున్నవానివలె నీవంతటను దిరుగుచు, నెక్కడను గూర్చుండ కున్నావు. రాకాసివంటి యాయాఁకలిబాధచే మిక్కిలి డస్సియున్న నాకు ముందువైపున కడుగు పడకున్నది. కాబట్టి నే నీదట్టమయిననీడకలిగియున్న కడిమిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి కొంచెమునే పలనటఁ దీర్చుకొందును. (అని కూర్చుండఁబోవుచుఁ జెవియొగ్గి యాలకించి సంతోషముతో) మిత్రుఁడా! అదిగో! దక్షిణపువైపున వనభోజనమునకుఁ గూడన

బ్రాహ్మణులమంత్రోన్వయిలాగున విసలుడుచున్నది. కాలుజ్జి నేరక్కడకు వెళ్లుటకు సమ్మతించవలెను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! మల్లింపరానివేడుక గలిగియున్నావు నీదా?

విమా—మిత్రుడా! నీకు మేలు గలుగునుగాక. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

మన్మ—(నవ్వుకొనుచు) ఏమి! కిడుపుకూటివాడు వెళ్ళినాడా?

(ఇట్లు వనమంతయుఁ గలయజ్ఞాచుచు సంతోషముతో)

ఉ. పొందుగ నల్లె మల్లె తనముందటియందపుమావిమోక నిం

పొందఁగఁ దమ్ములంపులతెయు న్వెనఁబ్రాచెను బోకఁత్రమాఁకుపైఁ

బొందె లవంగవల్లియును బూని యశోకపువ్రాని, నిట్టొహా

చెందుచునుండఁ గూటములు చెట్లను నీవలుగూడ వేడుకన్.

అకటా! ఇచ్చటపైనను నమ్మచ్చకంటి కనబడదాయె నేమిసేయుదును?

(అని యానక్తిని నటించుచున్నాడు.)

(తిరువాతఁ బూవులు గోయుచున్నవిలాసము నభినయించుచుఁ

తెలికత్తెలతోఁ గూడినరతి ప్రవేశించుచున్నది.)

రతి—(తనలో) అయ్యో! నప్పుడును లేనిది నిన్న నాకు మేడ యెక్కవలెననువేడుక

యెందుకుఁ గలిగినది! కలిగినను వీధియందుఁ దనగుట్టియును జక్కగా నడపించు

కొనుచుఁ జనుచున్న యాయందకాఁడు దటాలున నా కేల కనబడెను? కనఁ

బడినను పురజనులందఱయందుబలె గాక నా కతనియం దెప్పటినుండియో

చూచుచున్నవానివలెఁ గనినతోడనే కులబాలికలనడవడికి విరుద్ధముగా నిట్టి

కూర్చి యేల కలిగెను? అయ్యో! ఇప్పుడు నాయుల్లము మిక్కిలి ధ్వేషమును

విడిచి తల్లిదండ్రులతో నతనిని చెలుపుటకుఁ దెగించుచున్న దేమిసేయుదును?

(ఇట్లు చింతించుకొనుచుఁ గొంచె మావలకు వెళ్లఁబోవుచున్నది.)

సఖ—(పరహాసముగా) ఓసీ! రతీ! కోసినపువ్వులను నాచేత నున్నపూలపాత్రలోఁ

బోయక యెక్కడికే వెళ్లుచున్నావు?

రతి—(స్మిగుచే ననురాగవికారములను గప్పచు) ఓసీ! కీరవాణీ! క్రొంజిపుష్పము నమలుట

చే మిగుల నొగరొందినమెత్తనికుత్తుకలతో మిక్కిలి చక్కగాఁ గూయుచున్న

గండుఁగోయిలపంచమరవములచే వయసుకాండ్రమనము నపహరించుచు విడు

వక పెడలుచున్నపువ్వుఁదేసెను గ్రోలి జుమ్ముజుమ్మని రొదలుసేయుకొదమ

కుమ్మెదలకదుపులు గలిగి యలరునలరుగుత్తులతావుల నెల్ల తావుల పెదవల్లునుఁ

దియ్యనగుదోరపండ్లను జక్కిగఁ దమముక్కులతోఁ గఠక్కునఁ గొఱికికొని మెక్కుచు నడుమనడుమఁ గిలకలయని పలుకుచున్నచిలుకలబారులు గలిగి చెలువారుచున్నయీతియ్యమామిడిచెట్టునందు నాడెందము దవులుకొని యుంటచే నే నిట్లు నీపరిహాసమునకు లోనయినానె.

రెండవపద్య—ఓసీ! రతి! ఎల్లలోకములకు సంతోషమును గలిగించు మంచిగణముచేత మనోహరఁడై పుకపీఠియందు నిన్నఁ గనఁబడిన యావన్నెకానియందని చెప్పక యీమామిడిచెట్టుమీఁద నని వంకఁబెట్టుచున్నా వేమే?

రతి—ఓసీ! కోకిలవాణీ! ముందుగానే కూడఁబలికికొన్నట్లు నీవును గీరవాణిలానే కలియుచున్నావు. ఇంక నీలాగున వట్టియనుమానమును బెట్టుకొన్నమీదగ్గఱ నే నుండను.

(ప్రణయకోపముతో వేఱొక చోటికిఁ బోయి పువ్వులు కోయుచున్నది.)

మన్మ—(చేతియందున్నచిలుకను జూచి) ఇది మిక్కిలి యాఁకొనియున్నది; దీని కేమయిన నాహారము కలుగఁజేయుదును. (ప్రక్కవైపుచూచి) ఇదిగో! చక్కినితీవపోవుచే నల్లుకొని సమీపమందే యొప్పుచున్నయీయ్యమామిడిచెట్టునందు తెచ్చుగాఁ బండియున్న పండ్లగుత్తి కమ్మనివలపులచే నానెమ్మనమ్మును లోఁగొనుచున్నది. అందులోనుండి యొకపండు పడవైచెదను.

(వింటిబద్దయందుండను బెట్టి పండుపడునట్లు కొట్టుచున్నాఁడు.)

రతి—(సంతోషమును నల్లురమును నొందుచుఁ జెలికత్తెలతో) చెలులారా! కోకిలవిరులతో నిండియున్న నాయొడియందుఁ దీసకుఁడైనై పడినయీతియ్యమామిడిపండు చూచితిరా?

చెలులు—(సంతోషముతో సమీపించి) ప్రియసఖీ! నీ కీఫలలాభము మిక్కిలి వేగముగానే నీకోరిక నెఱవేఱునని నూచించుచున్నది.

మన్మ—(పండు తెచ్చుకొనుటయందలివేడుకతోఁ జెట్టువైపుగాఁ గొంచెము నడిచి రతినిజూచి సంతోషముతోఁ దొట్టుపాటు నొందుచు)

ఉ. ఈమెయె యీమెయే యెలమి నే మును గాంచినబోటి, వాటపుం

జామల దాఁటు మేటి, పలుచక్కినినీటులజేటి, నాటెఁబో

నామది నిట్లు భ్రాంతి యనినన్ జెలికత్తెలతోడ నిచ్చమై

కోమలి పల్కుతియ్యబలుకులో కడువీనులవిందు నేయు నే?

అహా! ఇప్పుడు చూచినచో—

చ. సకయవీణిండుబ ర్వెటులూ సైచుచు బొట్టనవ్రేళ్ల నిల్చి మీఁ
దికిఁ గడుసాఁగుటన్ వగులుదీటి యొయారపుటార మీఱ, బల్
ప్రకటము లైనయూర్పులపైఁటను బల్మరఁ జిమ్మఁ, జెమ్మటర్
మొగమునఁ గ్రమ్మఁ, గొమ్మలను బూవులు గోయుట హఁయఁ జేయదే?
(రెప్పగా నిరూపించి) ఓహో! ఏమి యీమెసోయగము!

చ. చివుగులతోడఁగూడఁ దనచేతినె చేకొనఁగోరుఁ, జెల్లనా
పువుగమితోడ హాసరచిపుంజముఁ దుగ్గింపఁగ నెంచుఁ, దోలఁగా
నివును నెగుఁచూపులను దేఁటులదాఁటులతోడఁగూడఁ, దా
నవుర! స్వభాహు వందికొనయత్నమునేయును దీవప్రోవుతోన్.

రతి—(మామిడిపండు చేతిలోనుంచుకొని విమర్శించి) ఓహీ! ఇది యొకవిలుకానియుండ
జెబ్బచేఁ దొడిమతెగి పడిన ట్టున్నదే.

చెలులు—ప్రియసఖీ! ఎట్లయిన నేమి? నీ కిది మంచితకునము.

మన్మ—వీరిదగ్గఱకు వెళ్లుటకును మాటాడుటకును నా కిదియే కారణము. (తాను బడ
వైచినపండు తెచ్చుకొనువానివలె సమీపించుచున్నాఁడు.)
(అందఱును దొట్రుపడుచు నబ్బురముతో మన్మథుని జూచుచున్నారు.)

రతి—(సంతోషముతోఁ దనలో) వీధియందుఁ గనఁబడి నామనస్సు నెత్తుకొనిపోయిన
యతఁ డెట్లో యిచ్చటికి వచ్చి శాకనుల కెలమిఁగలుగఁజేయు చుండుటచేత
నే నిష్ప్రదేవతను బూజించుటకు ఫలము వెంటనే లభించినది.

మన్మ—(ప్రత్యాశతోఁ దనలో)

ఆ. వె. మొగము సగము దిగిప్పి ముదమొప్పఁగా నన్ను
గాంచు నల్లకలువకంటి యొప్పెఁ
గ్రొత్తరీతిఁ బూనుకొని నల్లగల్వలఁ
బన్ని కోటఁ గట్టుచున్నదనఁగ.

మఱియు—

క. వనితకనుదోయి కృష్ణా
ర్జునసంపద తెసఁగి పొందునూనుల దగునా
ఘనమైనసేన కెనయె
యొనరెడఁ గర్ణాతిలంఘనోల్లాసముతోన్.

(ప్రకాశముగాఁ జెల్లికత్తెలతో) అతివలారా! మీ యనుఁగుఁజెలియ పూలు

కోసికొనుట కోససాగినదా?

సఖులు—(వినయముతో) అయ్యో! ఇప్పుడే.

మన్మ—(తనలో) అహ! ఈపలు కెంతప్రాధముగ నున్నది. (ప్రకాశముగా)
ఇకోగ్-మలి తనకుఁ దానే పువ్వులు కోసికొనుటచేత మిగుల నలసినట్టు కనఁ
బడుచున్నది.

ఉ. వీడెను గొప్పదే మిగులవింతగ నింతకిమేనఁ జెమ్మటల్
గూడెను వేడియూర్పు లవిగో! గడు హెచ్చెను బేదకాను న
ల్లాడెను రెండో మూడో పువ్వు లాసను నీసతి కోసినంతనే
వీడక చేతివ్రేళ్లు కడువేగముగా నెఱుపెక్కె నక్కటా!

రతి—(సిగ్గును నటించుచున్నది.)

సఖులు—మహాత్మా! తియ్యనయినయిట్టిమీపలుకులచేత మాచెలికత్తె యలసటయంత
యుఁ దీటినది.

మన్మ—(తనలో) ఓహో! వీరిమాట సాభిప్రాయముగా నొప్పుచున్నది; (ప్రకాశము
గా) కల్యాణీ! మీకు నాయెడఁ జెలిమి గలిగియున్నచోఁ గడచినరాత్రి యం
దలిన నందురునికీరణములసంబంధముచే నిపుడు గొంచెముగా ప్రవించుచుఁ
జల్లగాలిచే మిక్కిలి చల్లఁబడి యిగుజ్జుపైలమావిక్రింద నలరారుచున్నవాల్చిల్లి
రాతిన్నెపైఁ గూర్చుండుడు.

సఖులు—(విశ్వాసముతో) మహాత్మా! అనుగ్రహింపఁబడినాము. (రతితో) నెక్క
పుణ్యవశమున నల్పినయీ చెలికానికోరిక తునకు మన్నింపఁదగినదేకదా?

(అందఱును గూర్చుండుచున్నారు.)

మన్మ—సుందరీ! మీరు మిగుల మంచిగానుండుటచేత నిప్పుడు మిమ్ముఁ గొంచెము
ప్రశ్న చేయుటకుఁ గోరిక వొడముచున్నది.

సఖులు—అయ్యో! మేమునుసావధానముగానే యున్నాము.

మన్మ—తురుణీ! ఈయోగ్యురాలిపుట్టువుచే నేయభిజనునిజన్మము సఫల మయినది?
మఱియు;

తే. గీ. కురులు దువ్వకయుంటచేఁ బరుసఁదనము

నందె, నలుగిడకుంటచే నవయవములఁ

జెంచె మలినత, యదె! పట్టు చీరఁ గట్టెఁ

గాన మది నెంతు నింతి నోమునె ననుచు.

రతిమన్మథనాటకము.

సఖులు—అయ్యో! మామనఁగుఁడెరి యగునీమె పూజ్యాడయినరాగునికి ముదితయను నామెయందుఁ బుట్టినరతి యనుకన్నియ; ముల్లోకములందలిసుందరులను మించఁ జాలుచక్కఁదనముచే నలరుచున్న యీమెకు నానాఁటికి జవ్వన మతిశయించు చుండుటచేత దగినమగనిని తెట్టవట్టుటకయి పరదేవతానుగ్రహముగోరి, గురు జన ముపదేశించిన పూజావిధానమును బూనియుంటచేత నిట్లు నియమమునుబట్టి యున్నది. కాబట్టియే యిట్లు పూవులను దనకుఁదానే కోసికొనుచున్నది.

మన్మ—(ఆశ్వాసపూర్వకముగాఁ దనలా) అయ్యో! ఎందు కీమెయందు నా కీక్రమే మానుబంధము? (ప్రకాశముగా) పాలఁతీ! కన్నెలయందుఁ గోరఁదగినకులగుణ ములురెండును నిక్కఁడనే యున్నవిగదా? అయినను బరదేవతానుగ్రహము నొందఁగోరుట యుక్తమే.

రతి—(తనలా) మహాభాగుఁడు బాగుగా నూహించినాఁడు.

సఖులు—అయ్యో! స్వభావముచేతనే మంచివైనమీనడవడినిబట్టిమాకును బూజ్యులయిన తమనామధేయ మేమో యెఱుంగఁ గోరి-వొడముచున్నది.

మన్మ—భద్రుల్లారా! మన్మథుఁ డనునతనిని మీ రిదివఱకు వినియే యుందురుగదా!

సఖులు—అయ్యో! అత్రేను రెప్పగా వినియున్నాము.

మన్మ—న న్నుతనినిగానే తెలిసికొందు.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఏమీ! ఇతఁడేనా! యందములకెల్ల చునికపట్టును, స్త్రీ పురుషులకువిలాసములను నేర్పుగురువును, భగవంతుఁడయినయాలక్ష్మీవల్లభుని కొమరుండును నని మనము వినుచుండినమన్మథుఁ డనునతఁడు! (ప్రకాశముగా) మహాత్మా! నేఁడు మీదర్శనలాభము నొంది కృతాధినుల మయినాము.

మన్మ—(పుట్టుచున్నయవస్థావిశేషము గలరతిని జూచి తనలా)

తే. గీ. కమరు నుడుగుచుఁగ్రమ్మఱఁ గనుచుఁజూడుట-
లయఁ బులకించి చిలుచెమ్మటలను బూని
మే నెసంగఁగ జనియించి మెఱయుఁతెఱవ
చిలునగవు పెక్కు-కాఠంబు చెలఁగుఁ గాత!

సఖులు—(వెనుకఁ దిరిగి రతిమన్మథులను నిరూపించుచు) ఓహో! ఒండొరులకుఁ దగిన యందము గలిగియలరుచున్న యీయిరువురకును పొందుగలుగునేని తిరిని నిర్మించినతమ్మిదూలి నేర్పు పాఠక మగునుగదా?

రతి—(సౌమ్యస్వముతోఁ దనలా) నాకంతభాగ్యమా?

పరిచారిక—అమ్మా! అమ్మగారు పూజార్థివ్యమంతయు జతపజిచి మీకొఱకుఁ గని

పెట్టుకొని యున్నారు. కాబట్టి కోవెలకుఁ బోవుటకు మీరు తొరగారావలెను.
మన్త—(విషాదముతోఁ దనలా) ఇదియే కదా! చిరకాలమున కమృతమును గురియు
చున్న మబ్బుగమిని తెప్పలువేయక కన్నులతోఁ గ్రోలుచున్న చారికపుల్లెలకు
గోరిక దూరమానట్లుగా నుడిగాలి వీచుట!

రతి—(నిరుత్సాహముగాఁ దనలా) అయ్యో! పాపపుదైవము నిమిషమయినను నా
కన్నులకుఁ గలుగుసుఖమున కోర్వలేక పోయెను!

(ఇట్లు వెళ్ళఁగోరుచుఁ జెలులమోమువంకఁ జూచుచున్నది.)

సఖులు—(మన్తధునితో) ఎల్లప్పుడును జూడఁదగినసన్నిధానముగల పూజ్యులయిన
తమదర్శనభమును మరలఁ గలుగఁజేయుదురని కోరుచున్నాము.

మన్త—(అనుజ్ఞ నిచ్చుచు) మంచిది; మీపనిని జూచుకొందు; మఱచిపోక నన్నప్పు
డప్పుడు తలఁచుచుదురని నమ్మెదను.

రతి—(తనలా) మహాభాగుఁడా! నీచేత నవహృతమయిన మనస్సుగల నాకుఁ దలఁచు
కొనుట కెట్లు వీల్పడును?

సఖులు—అయ్యో! అట్లు మేముకదా కోరవలసినది?

రతి—(తనలా) అయ్యో! ఏమిసేయుదును? దాఁటుటకు వల్లగానితల్లిగారియానతి నన్ను
గట్టిఁబట్టి లాగికొని పోవుచున్నది.

(ఇష్టములేకయే యెట్టకేనిఁ జెలులతోఁ గూడఁ బరిచారికవెంట వెళ్ళుచున్నది.)

మన్త—(పరితాపముతో) అయ్యో! నాకనులకుఁ బండువు చేయుచున్న యీవెన్నెల
యకాలమందలి మబ్బుచేబలె నాకూళిదైవముచేఁ గప్పఁబడిపోయె నేమి సేయు
దును? అగును; మేళు లెప్పుడుఁ జెలుపుతోనే కూడియుండును గదా! కానియ్య.
ఇప్పు డీమెను బెండ్లియాడుట కెట్లు వలనుపడును? (చింతను నటించుచు సా
త్వాసముగా) పరదేవతయొక్క— చతుర్థాపరణదేవత యగుసర్వార్థసాధిక మా
యందు సహజమయినపేర్ని గలది గదా! కాబట్టి యీలావణ్యసరసియందు దీరేవు
ననే సుళువుగాఁ బ్రవేశింపవచ్చును. ఇప్పుడు చేయవలసినపనియందు మంత్రీ
యగు వసంతుని నియమింతును. (జ్ఞప్తికిఁజెచ్చుకొని) అయ్యో! పాపము!
ప్రియురాలిని జూచుటయందలి వేడుకచేత నే నీచిలుకకు మేఁతపెట్టుట మఱ
చిపోయినాను. (మరల వింటిబద్ధయందుండను తెట్టి మఱియొకపండు పడ
వైచి చిలుక కందిచ్చుచున్నాడు.)

(తెరలోఁ గలకలధ్వని యైనతరువాత)

ఉ. ఉన్నతనాళనీరసదళోదిత మై తగుచల్లనీడలో
నన్నివసించి ముదుగుల మృణాలము లూని పగప్పురాగ్నణే
చ్చన్నటియించుజక్క-వలజంటకుఁ బండువె యిద్దినాథమున్
(అలకించి వేడకతో)

అవును. వైతాలికుఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

పన్నుగ నేనిడెంద మెటఁబాల్చుడు నద్దియె వాని కింపగున్.

(మీఁదుగాఁ జూచి)

ఏమీ! భగవంతుఁ డగునుష్టకేరణుఁడు మింటినడుమనె యొప్పుచున్నాఁడా!
ఁస.

చ. తడయక దవ్వుగాఁ దెరువు దాఁటుకవచ్చినప్రాద్దు తేరచే!
నడిగగనంబునందుఁ జలనంబుఁ జాగుగ నిల్పుఁజెన్నఁగాఁ
బడుచును లేచుచురబఱచివచ్చినతేజల వేల్పుఁజేటిలో
బడలికదీఱఁ దానమును బాసముఁ జేయ నొనర్చి తచ్చరిమం
బుడిగినదాఁక నందిడియెనో యరుణుండని నాకుఁ దోఁచెడిన్.

కాఁబట్టి ప్రియతమావిరహానలమున శంతిప్త హృదయుండ నగునేను దుర్నివార
ము లగుసర్వతాపములను దొలఁగింపఁజాలి యీనందనముప్రక్కను బ్రవహించు
చున్నమందాకేసినదియందు స్నానముచేసికొని మాధ్యాహ్నికవిధిని దీర్చు
కొందును.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన

రతిమన శ్రీధనాటకమునందుఁ బ్రథమాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తనాటకము.

ద్వితీయాంకము మొదటఁబ్రవేశకము.

(తరువాత పరిచారికలు పోలేరించుచున్నారు.)

ఒకతె—సఖీ! మయూరికా! అంతగా మద్దరాల్సె యుండుమనరాచకన్నియ యిపు

డెంతటి దైవదే! వింతగా నున్నది!

రెండవది—సఖీ! సారికా! సరసురాలవే; నీ వాకన్నియయందుఁ గలిగిన జవ్వనమును జూడనే నేజాయేమి?

చ. సమచిగ యంత్రపుత్రికలభంబల నొంటిగఁ బొంచి కాంచుఁ జి
త్తద్రవులమిదియాల్మగలఁ దద్దయు వాశయమెప్పుఁ జూచు, (స్త్రీ)
పురుషులచర్య నాటకపు మూలమున నివ్వని యిచ్చనొందుఁ దాఁ
గర మెద న్నిగ్గునొందుఁ జెలికతై లదేమని ప్రశ్నఁజేసినన్.

కాబట్టియే తగినయల్లునికొఱకు మిక్కిలి యాకులచిత్తులై తల్లిదండ్రు లాలోచించునట్లు లోచుచున్నది. *

మయూరిక—సఖీ! కన్యాపితృత్వ మేరికినిఁ జింతకు మూలమయినవేకదా? కాబట్టియే యొకయనుభవశాలి యీలాగునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

“తే. గీ. పుత్రి పుట్టినయప్పుడే పొడమి సమము
గానె యెదుగుచుఁ జుట్టాలలోనఁ బూని
పెండ్లిసేయుటఁ గూర్చినపెనుతలంపు
మాటిమాటికిఁ దండులమదిఁ గలంచు.”

సారిక—సఖీ! మయూరికా! నిన్నటిరాత్రి తల్లిదండ్రులు కన్యకుఁ దగినమగని నుద్దేశించి మాటలాడుకొనుచుఁ బూజ్యులయినయామన్యకుఁడు గారినిగూర్చి యీలాగున ననుకొనుచుండఁగా నీవును వినియే యున్నావుగదా.

“ఉ. వెన్నుఁడు తండ్రి కల్మిచెలి నేలుపుఁబెద్దలు తిల్లియన్నయున్
వెన్నెలపేఁడుమాతలుఁడు, వేగసులాతేడు పెద్దతిండ్రి, మే
లెన్నెడిమేనయ త్ర శివునింతి, నదీశుఁడు తాత, యైనయా
కొన్ననవిల్లెఁడే మగఁడు కోరఁగనుండునె యొం డిఁకెద్దియున్.

ఇది గాక కర్ణాకర్ణిగాఁ దనకుఁజూపరితాపవర్తనముగూడఁ దండ్రిగారు వినియే
యున్నారగుదా! ఈలాగున నొండొరులకుఁ దగినవట్టటికము దొరకినప్పుడింక
ను వారికిఁజెందెడి నేయక జాలము చేయుచున్నా రేమే!

మయా—ఓసీ! లోకమునందు ముందుగా మగవైపువారు కన్నెను గోరుట మంచిదను
వాడుక నీ వెఱుంగవా యేమి?

సారిక—(చింతింపుచు) ఓసీ! అట్టి పాపగుఱు పెట్లు జరుగును?

మయా—సఖీ! నీ వట్లు సంఘమును నొందఁబనిలేదు. మనరాశకన్నియచేయు
పూజకు మెచ్చి పరదేశత యీపనియం దామెతల్లిగారికిఁ జిన్నతనమునాటినుం
డియుఁ జెలికఁతైయగు సర్వాధికారికను దనకుఁదానే యేర్పఱిచినది. కాబట్టి
ఁజియంతయు నామెయే నెఱవేర్చును.

సారి—ఓహో! పరదేశతనికర మెంతసుఖవయినది! సఖీ! తేనెనాకినపిమ్మట నేయి
దాచిన ట్లమన్నభుఁడుగారిని మరల నందనవనమందు నిండాకుగాఁ జూచుట
కూడ నబ్బుటచేత మనరాకన్నియమనసున కిట్టితొట్రుపాటు కలిగినవే.

మయా—ఓసీ! ఆయనయును మనరతిని జూచినప్పటినుండియు మిక్కిలి పాకుచునే
యున్నట్టు వీరి కొండొరులయెడఁ గూర్చి గలిగింపఁబూనుకొనియున్న యా
భగవతి ప్రియకీమ్యురాలగువశని గారివలన జెలిసినది.

సారి—నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది. నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది.

మయా—ఓసీ! నీ విప్పు డెక్కడకు వెళ్లుచున్నావు?

సారి—సఖీ! మనభర్తృదారికయనుఁగుఁజెలలగుకీరవాణియుఁ గోకిలవాణియుఁ జెప్పు
టచేత శిరోపచారసామగ్రి తీసికొనివచ్చుటకు.

మయా—ప్రియసఖీ! ఇది మండుచున్నయగ్గిలో నేయివోయుటయేకాని వారిద్దఱు
మొదలనాలోచించినచే ఆమెకుఁ గొంతవేడుక గలిగించుటకు వలనుగానుండునని
తలఁచెదను.

సారి—ఎట్లుగాను?

మయా—(సారిక చెవిచెంత) ఈలాగున.

సారి—(తలయూపుచు) ఓసీ! ఇది బాగుగా నున్నది. వేగ మాపనిని సీపు చక్కఁ
బెట్టుము. నేనును నాపనిని నెఱవేర్చుకొందును.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇదిప్రవేశకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తధనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

(తరువాత ధారాగృహమందుండి చెలిమికత్తెలవలన నుపచారము
నొందుచున్నరతి ప్రవేశించుచున్నది.)

రతి—(తనలో) డెందమా! నందనవనమందుఁ గొంచెముకాలముక్రిందటనే చూచి
యుండియు నెప్పుడో చూచినవానినిబలె నాచెల్వనిఁ దలంచి నీవితగాఁ దల్ల
డిల్లుచున్నావేమి? నీవంత యెట్లయినను దీఱవచ్చును; కాని, నీయందే యెల్ల
ప్పుడును నిల్చియుండు నాసహజకోమలుని డెంద మెంత కొందలపడుచుండునో
యని మిగుల వగచుచున్నాను.

సఖులు—ప్రియసఖీ! ఈ నీటియంత్రములతోఁ గూడిన నెలవునందుఁ గ్రొంజివురుబాన్సునఁ
బవలించి మంచిగందముచేఁ బూయఁబడినమేనితో నున్న నీ కీవట్టివేళ్లవిసకట్టి
వలనఁ బుట్టుచల్లగాలి కొంచెము హాయిగా నున్నదా?

రతి—(వినిపించుకొనకయే తనలో) అయ్యో! వేఱొకపనియందలితలఁపుమాని యెల్ల
ప్పుడుఁ దన్నే తలఁచుచున్నను నామనసున కించుకయినను సుఖము గలిగింపని
యతఁడు నాకుఁ బ్రియుఁ డెట్లైన?

సఖులు—(విషాదముతో) అనుఁగునెచ్చెలీ! మే మడుగుచున్న మాటకు బదులు వలక
కున్నావేమి?

రతి—(వినఁబడుట నభినయించి) ఓసీ! ఏమనుచున్నార?

సఖు—(ఈ నీటియంత్రములతో ననుభూర్యవాక్యము మరల ననుచున్నారు.)

రతి—(న్యూర్య వ్రుచ్చుచు) చెలులారా! ఈలాటితప్తశరపంజరమందు చూచికొన
నెట్లైఁ బడి తుమిగొనచే నావనింపఁ బడినయెడలు గలిగిననా కీయలిగినచిలువ
బుస్సలవలనఁ బుట్టువేడిగాలి కూడ హాయిగా నెట్లుండును?

సఖు—(నిందింపుచున్నవారివలె) నెచ్చెలీ! పెద్దవాండ్రొక్కొక్కమైనను జూడక కులబాళి కలరీతిని విడిచిపెట్టి నీవంతలోనే యాలాటియునిగ్రని బూనితివేమి?

రతి—(ప్రణయకోపముతో) చెలులారా! ఇక మీయుపదేశములు చాలించి యిప్పు టికిఁ బోలినపని నాచరింపరే.

సఖు—(తొట్టుపడుచు నొందోరులతో) ఓనీ! ఇప్పుడు వలకాకలచే నెండి మొలుమొలు లాడుచున్నయీచిగురుపాన్పు దీసివైచి పెత్తనిపూజావాన్పన శయనింపఁజేసి మెయినిండ వట్టివేళ్ళగండముఁ బూసి కొంగదామరత్రాండ్రచే నవయవములెల్ల నొత్తుచుఁ బన్నీటిచే మఱింతివల్లగాఁ జేయఁబడినతామరాకులచే విసరచు నెచ్చెలీ నుసచరింపుదము రాకే (అట్లు చేయుచున్నారు.)

రతి—(రెట్టించినవకిలాపముతో) ఓనీ! నాజీవితము వజ్రితేపకీలితము కాఁబోలును. కాకున్న మీరు చేయుచున్న యీప్రయోగమాలచేతఁ గూడ విడిచిపోకుండునా?

కీరవాణి—ఓనీ! కోకిలవాణీ! ఒరు లగునీయికాండ్రను వలచినచెలువలకు బాళిఁగిలుపు నన్ను నాకందుఁడు తనయందే వలపొందినయిక్క న్నెనుగూడ నింతిగావేడుట వింతగా నున్నదే.

కోకిలవాణి—సఖీ! కీరవాణీ! ఓరికయినను వైడము మల్లించుకొనుట కలవిగాదుగదా?

రతి—(సరస మయినయుల్లాసముతో) ఓనీ! తొరగా రతనపుఁదీట నిటుతీసికొనిరా! ఇనిగో! నాచెలువుఁడు నా వలవంతలకు దెలిసికాఁబోలును నీలాగున వచ్చు చున్నాఁడు.

సఖులు—(శుద్ధ్యగముతో) చెలీ! నీ వీలాగునఁ బొరలుచుచున్నా వేమి? ఈలాటికన్నీ య లుండులోనకలిలోనికి లాఁతివాఁడు వచ్చుననుమాటయైన నెట్లు కలుగును?

రతి—(అనూయతో) మీ కీరతియును లాఁతిదే కాఁబోలును.

సఖులు—(తమలో) అన్నా! నెచ్చెలికతనియందలికూర్మి యెంతగా నాటియున్నదే!

రతి—ఓనీ! మీ రద్వైతిమును బూనితిరా యేమి? కనులారఁ జూచుచున్నదానినే లేదని చెప్పఁబొడఁగనున్నారు.

సఖులు—ప్రియసఖీ! వివేకినీ! భ్రాంతిచేఁ దోచినదికూడ నిక్కమైన దెట్లగును? (కోపముతోఁబలి) అప్పు డంతగా నీకు మేము బొంకుచున్నామనియేతోచినది.

రతి—(కన్నీరు నింపుచు) ఏమీ! నాచెల్వుఁ డిక్కడ లేఁదా? అయ్యోమందభాగ్యురాల వైననేనును మోసపోయినాను. (మూర్ఛ నొందుచున్నది.)

సఖు—(భయముచే నడచుచు విసకజ్జితో విసరచు) అనుగునెచ్చెలీ! ఈజడ్డిల్లు

మాటడిల్లుము; వెన్నెలవలెఁ జల్లనయిననీచూడ్కిని బఱపి వేగముగాఁ బార్వ్య జనసంతుష్టి గావించుము.

రతి—(నీట్టార్పు పువ్వుచుఁ గన్నులువిప్పి ప్రక్కవైపుగాఁ జూచి) ఓసీ! నావీర్యము జనుఁ డిక్కడ లేకున్నను బార్వ్యజనసంతుష్టి చేయుమని పనికి నన్ను మోస పుచ్చినా తమి? (మరల మూర్ఛచేఁ గన్నులు మూసికొనుచున్నది.)

సఖులు—(చునసు విఱుచుకొని) అయ్యో! ఇప్పు డీమె నేలగున నూఱడింతుము? తన వేఁడుకకయి యీమె స్వయముగా వ్యాసితొనిన యాచెలువునిచిత్తరవును దెలిపి మాలినమనసారిక యొక్కడనో పాఱవైచినది; ఇంక మనము చేయవలసిన నేమియుఁ గానరాదు; మయూరికవలన నీమెపరితాపవర్తమానము తెలియఁ జేయఁ బడినదిగనుక, యిప్పు డాసర్వార్థసాధికయే యీమె కిక్కడ మన్మథుఁ డు కనఁబడునట్లుచేసి యీవంతఁ గొంతఁ దొలఁగించుటయే గతి.

మన్మ—నెచ్చెలీ! సాంఖ్యాయన! నీవు నిన్న వనభోజనమునందలి వేడుకచేఁ జూడఁ దగినదానిని జూడక మోసపోయినావు సుమీ!

విమా—మిత్రమా! నీతోఁగూడఁ రెండుజాములవఱకును జెట్టుచెట్టును విరుగుచు మిక్కిలి యాఁకలిచేఁ బీడినపఁడుటవలన వేగముగా వెళ్ళి కడుపునిండ భుజించినాను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఇంగు కేమియు సందియము లేదు. వింటిబద్ధవలన విడువఁబడిన యుండ దెబ్బచేఁ దొడిమ తెగి పడినతియ్యమామిడివండు తీసికొనుటకుఁ గొంచెము వంగి

వే. గీ. ఇచ్చ మేదాల్పుపూఁదోటలచ్చి యనఁగ

వెంట సెళిలించునాకోరిగి-సంట యనఁగ

మావిమోకను బాఁకెడుమల్లె యనఁగ

నానుఁ గననయ్యె నయ్యెలనాఁగ వేగ.

సఖు—(చూచి యబ్బురముతో జనాంతికముగా) భగవతియొగమహిమ కన్నడ నా రంభించిన ట్టున్నది!

రతి—(ఆలకించుట నభినయించి యానవాలుపట్టుచు పొల్లఁగాఁ గన్నులు విప్పి చూచుచున్నది.)

సఖు—(ఆశ్వాసముతో) పుణ్యవశమున నెచ్చెలీ మరల జీవితము నొందినది. (వెనుకఁ దిరిగి) తనచెలువునిమాట యానవాలుకూడఁ బట్టిన ట్టున్నదే!

విమా—(తనలో) ఇది జ్వరము తగిలినవానిమీఁద బన్నీరువల్లుట. (ప్రకాశముగా)

మిత్రుడా! తన్నయండవై యున్న నీకుఁగనఁబడినది నిక్కముగా నామెయేనా? లేక నీవట్లు భ్రాంతిపడితివా?

మన్మ—తెలివిమాలినవాడా! నా కిది భ్రాంతియేలాగున?

చ. కలికి ననుం దటాలుననుగాంచి యొడచీపులకింపఁ జెమ్మటల్
వెలయఁగఁ గోసినట్టివిరి వేగులనుండి తొలఁగ, లాఁతికేల్
పలుమఱు జాఱుచుండునలపైఁటను జేర్చునెడ న్వడంక, దృ
ష్టు ననుఁజెందుచు నృజులుచుం బొలుపొందఁగ నిల్చె జాగుగాన్.

రతి—(విని సర్వభ్రమముతోఁ బ్రక్క కొత్తిగిల్లి మేడపై నున్నమన్మథుని జూచి సంతోషముతోఁ దనలో)

తే. గీ. నల్లగల్వలచాయ మే నుల్లసిల్ల
నిండుతోగఁజేని నగుమోము నీటుమీఱ
నలరు నీతఁడు గడుమరులొగ్గలిపి మిగుల
హాయిఁజేయుచు నుండెఁ గన్గోయి కిప్పుడు.

(ప్రకాశముగా) ఓసీ! ఇదియును భ్రాంతిచేఁ గల్పించుకొనినదేనా?

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈగోప్యమును మన మిప్పుడే తెలియనియ్యఁగూడదు; కాఁబట్టి మన మీమెలోనె కూడుదము. (ప్రకాశముగా) నెచ్చెరీ! ఇది నిక్కమే కావచ్చును.

రతి—ఓసీ! సహజకోమలుఁ డయినయామహాభాగుఁ డీనడుమ మనమేడయొడుట నొక మేడ గట్టించుకొన్న టిన్నదే!

సఖులు—(నిజమును దాఁటుచు) సఖీ! అవును; అలాగుననే తోఁచుచున్నది.

విదూ—మిత్రుడా! అట్లు మిక్కిలి యొడలు మఱచి యున్నప్పుడు నీ వామెచేయి పట్టుకొనలేకపోయినావా?

మన్మ—తెలివిమాలినవాడా! న న్నంతయధీరునిగాఁ దలఁచుచున్నావా యేమి?

విదూ—మిత్రమా! లేదు; నీవు మఱల వచ్చి నాకంటఁబడుటచేత మిక్కిలి ధీరుఁడవేయని తలఁచుచున్నాను.

మన్మ—(తలఁచుకొని యుల్లాసముతో) నెచ్చెరీ! యాసుందరియందము చెప్పనలవి కాదు సుమీ!

చ. కొనకొని వచ్చుజవ్వన మకుంతిలేలను గ్రాల బాల, వా
ల్లనలను మించనియ కరికటైను ముక్కును వీనుదోయి, పెం

పునఃదగుబల్ విజయం పెనుపూని— యింకెదియుఁ గాంచనీయ దిం
పెనసినయిట్టియింతిమెయి నెంతును యావనశిల్పమం చెడన్.

విదూ—మిత్రుఁడా! అనురాగ మేవస్తువునందును సౌందర్యమును గలిగించును గదా!

మన్మ—స్వభావముచేత నే యందకత్తై యగునాచిత్రరిచో నట్లు గాదు; వినుము.

చ. కురులనుగండుఁడుమైదలగుంపులలోపలినుండి చానవా

తెరవిరిదేనె లాన నొకతేటులఱచారయెంచి యచ్చటన్

సరగున ముక్కుఁ గాంచి యిది సంపెంగపూ వని యెంచి నిర్వైపో

యిరు తెగలై భయంబునఁ జలించుచుఁ గన్బొమ్మలన్న పేరితోన్.

రతి—(సందియముతో) ఓసీ! ఈమహాభాగునిచేఁ గూడ మెప్పించుచున్న యాకన్య
యేధన్యయో?

సఖులు—ప్రియసఖీ! విందము; ముం దదియును దెల్లము కావచ్చును.

విదూ—మిత్రమా! డప్పిఁగొనినయతఁ డొగరునీటినిబరె నీకీప్తమయినదానిని నెత్తుక
గాఁ బొగడుచు నన్ను సంతోషపెట్టుచున్నావు; అట్లుకాదు; నా కామెరూప
మును జిత్రోపలముమీఁద వ్రాసి చూపింపవలెను.

మన్మ—నెచ్చెలీ! అగును; నాకును జిత్రరువందైన నవ్వొల్లంటిని మఱలఁ జూడ వేడుక
కలిగే యున్నది. (తెఱవంకఁ జూచి) కంచుకీ! చిత్రఫలక మిటుతీసికొనిరా.

కంచుకీ—(ప్రవేశించి మ్రొక్కి) దేవా! ఇదిగో! సిద్ధముగానే యున్నది.

(చిత్రోపలమును ముందర నుంచుచున్నాడు.)

మన్మ—(పాదములనుండియుఁ జూచి) మూర్ఖుఁడా! వ్రాయఁబడియున్నదీనినా నేఁ
దెప్పనిది?

కంచుకీ—(భయముతో) దేవా! మన్నింపవలెను; దేవరవారు సామాన్యముగా నెల
విచ్చుటచేత నావలనఁ బొరపాటు వచ్చినది.

విదూ—(అనునయించుచు) మిత్రుఁడా! ప్రమాద మనునది మానవధర్మమేకదా!
(చిత్రోపలమును బుచ్చుకొని నిరూపించుచు) ఏమీ! మిత్రుఁడేవా! యిక్కడ
వ్రాయఁబడినవాఁడు! కానిమ్ము; ప్రక్కవైపు వ్రాయుటకుఁ జోటున్నది.

మన్మ—ఇది యేలాగున వచ్చినది?

కంచుకీ—(అడఁచువతో) స్వామీ! దేవరవారితోఁటకావలివాఁడు “పూజ్యులయిన
రాగుఁడు గారికన్నెలయింటిదాసి యగుసారిక, మనపూఁదోటయందలికొల
నులొనితామరపూలును దూడులు నాకులుఁ దీసికొని వేగముగా పెల్లెచు నీపట

ము నొడ్డున నుంచి మఱచిపోయినది; కాబట్టి యిది నేను దీసికొని వచ్చినాను”

అని చెప్పి యిచ్చి వెళ్ళినాడు.

విదూ—మిత్రుఁడా! అట్లయిన దానియజమానునియింట నెదియో బ్రాహ్మణసంతర్పణ చేయుదు రని తోచుచున్నది. (అని లేవబోవుచున్నాఁడు)

మన్త—(చిలునవ్వుతో నాతనిచేయి పట్టుకొని) తెలివితక్కువవాఁడా! తామరతూడులు తిందురా యేమి? (కంచుకితో) భద్రదా! నీవు నీపని చూచుకొమ్ము.

కంచుకి—దేవరకు మేలు కలుగునుగాక. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు)

విదూ—మిత్రుఁడా! నాతలఁపును బూర్వపక్షము చేసితివిగదా! మరల నీవేమిసిద్ధాంతము చేసినావు?

మన్త—ఇది యొకజవ్వనివిరహతాపముఁ దొలఁగింపఁజేయుప్రయత్న మని యూహించెదను.

విదూ—అగు నిది సరిగా నున్నది. (మన్మథునిపలమును విమర్శించి) మిత్రుఁడా! నే నీపట్టణమందలికిల్పకారకులయందలివేర్పను నెఱుంగుదును. మున్నెన్నడును నిట్టిచిత్తరువును జూచియుండలేదు; ఈలాటివింత యగువ్రాతనే ద్వేష్యునిదై యుండునో!

మన్త—(విదూషకునిచేత నున్నచిత్రపటమును బుచ్చుకొని లెస్సగా విమర్శించి గగుర్పాడిచినమేనితో) నెచ్చెలీ!

ఉ. ఆఁకొని స్రుక్తియున్న కరమందలిచిల్గి, చెమర్చి రోమహర్షాకరమై యెసంగునకలాంగకముల్, గడుఁ జేటిమాచునాలోకము, లీయలక్తకనిరూఢకరాంగులి, యంజనంబు లేఖాకుటిలత్వముం, దెలుపుఁ గలిగి స్వయంబుగ వ్రాసినట్లుగాన్.

‘అగును; సారికచే విధవబుడిసదనికూడఁ జెప్పటచేత నిక నిందుకు సందేహము లేదు.

సఖలు—(జనాంతికముగా) ఈమహాభాగునికి మనయనుంగులైయిందుఁ గలకూర్మబయల్పడుటచే మనచేటిమఱపును మనకు మేలేయయినది.

విదూ—ముసలాలగ్ర (అనఁబోయి) అయ్యో! తడఁబాటు! కుశాలగ్రబుద్ధి వగునీవు బాగుగా నూహించినావు.

మన్త—నెచ్చెలీ! మన్మథునిపుట్టువు నేఁడు సఫల మయినదిగదా!

విదూ—మిత్రీమా! నిన్ను నీవే మెచ్చుకొను టికమాని నీవీరియురాలిని వ్రాసె

నారంభింపుము.

మన్మ—నెచ్చెలీ! లేడిమాపులు గలయీచేడియంద మంతయు వాయులు దగిన
సేర్పు నాకెక్కడ? అయినను బ్రాణస్నేహితుడ వగునీమాట దాటరాదు.

(రతిపోలికను వ్రాయుచు)

ఈ వేడుకతోడ నెట్టేటలూ పెద్దయు యత్నముఁ జేసి వ్రాసినం
జేడియయంగకం బొకటి, చిత్తముఁ జూపును నంద నిల్చి వే
వీడవు, చెమ్మటల్ గలిగి వేమటుఁ గంపమునొంది వాయుఁ జే
యాడ దింకెట్లు లాపాలతియాకృతి సంతయు వ్రాయుచుం జెలీ.

(ఎట్టకేని వ్రాసి చూపించుచున్నాడు.)

విచూ—(చూచి సంతోషముతోఁ దనలో) మిత్రున కీమెయందలి యనురాగబంధము
తగియే యున్నది. (ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! నీవు నీకొము చెప్పము;
ఈమె యందముచే మూయింటిదానిని బోలియున్నదా?

మన్మ—(చిలువపువ నవ్వి) నెచ్చెలీ ఈచిత్త రువునం దున్నది యాచిన్నదాని యంద
మునం దొక లేఖామాత్రమే సుమీ? అట్లు కానిచో . . .

ఈ కన్నుల బెరుగు-మాపులును, గలిగ-రసాంచితమందహాసమున
గన్నియకలిగి-పలుగు-లును, గామినికన్నోమితిస్వచ్ఛాప్సలున్
సన్నతగాత్రిమేనిలుసౌరభ, మన్నవచిన్ని నెన్నడల్
చెన్నగుచెవితేనెను జిత్తరువం దెటులుండు మిత్రమా?

సఖులు—(మెడ లెత్తి చూచి) చెలీ! నమ్ముము; నీచెలువుఁ డింతసేపటినుండియు మె
చ్చుచున్నదియు, వ్రాసినదియు నిశ్చే.

రతి—(సిగ్గుతోఁ గూడినచిలువగవుతో) ఓనీ! మీయిప్పటిప్పటియోదార్పుల కేమితే.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈమె యీతంత్రమును గ్రహించినదాయేమి? (ప్రకాశ
ముగా) సఖీ! ఇప్పటివేమి? యెప్పుడు నుండగలవు.

విచూ—మిత్రుడా! నీవు నీకూర్మికే దగినట్లు చెప్పుచున్నావు; కాని, నాకీమె, నీ
చిత్తరువుచెంత నుంటచేత నిట్టిచక్క-దనము నొందియున్నదనితోచుచున్నది.

రతి—పూజ్యుడయినయీతాడు బాగుగాఁ జెప్పినాడు.

సఖులు—ఇదియేకదా! తనవారియందలిపక్షపాతధర్మము: ఏమి నెచ్చెలిచెంత నుంటచే
మహాభాగునకు మాత్రము మిక్కిలి చక్క-దనము కలుగలేదా?

మన్మ—మిత్రమా! అప్పు డప్పుడోటనుండి దేవీపూజకై తల్లిగారిచేఁ జరిపింపబడి

వేగముగా వెళ్లుటచేత నే నావీయురాలిని దిన్నగాఁ జూడనేలేదు. (అని యత్యాసక్తితోఁ జూచుచు) నెచ్చెలీ!

తే. గీ. కలికిచెలువంబుఁ గాంచుచోఁ గనులలోనఁ
జెలువపలుకులు వి నెడుచోఁ జెవులలోన
నాలివా తెరఁ గ్రోలుచో నాల్గి-లోన
నెనయఁగోరును నాదుసర్వేంద్రియములు.

ఉ. చెక్కులు నొక్కి-ముద్దుగొని చిత్తము రంజిలఁజేసి చక్క-గా
మక్కు-వ నెప్పు డానుదునొ మానినీతీయనిమోవిలేనియలో?
చొక్కి-రతాంతమం దలసి సోలుచు వ్రాలెడుబాల నెప్పు, డే
నక్కు-పయ న్వహించి ముదమందుచు రేల సుఖంచుచుండునో?

విదూ—మిత్రుఁడా! వెట్టివానివలెఁ జిత్రగతనుగూడ నిక్క-పుఁజెలువనుగాఁ దలఁచు
కొనుచున్నా వేమి?

మన్మ—చాలుఁజాలు నిఁకఁ బెక్కు-పదములు జోడింపనక్కఱలేదు.

తే. గీ. మగువవా తెరయం దుండుమధువువలనఁ
దియ్యబలుకులయిప్పపూఁదే నెవలనఁ
గొదమగుబ్బులతాళ సంపదలవలనఁ
గొమ్మ నామదికిని వెట్టి గూర్చకున్నె?

మఱియుఁ జూచినప్పటినుండియు నామె—

చ. కనులనుధాంజనం బిడినకై వడిఁ, గాఁగిటఁ జేర్చియేమొచె
ల్పినిఁ జెవిఁ బలుకుచున్నక్రియ, మేనున గంద మలందురీతి, బల్
చనువున మోవిలేనియ లొసంగుచు నుండినభాతి, హాయియ
నవ్వనధిని దేల్పుచున్నగతి వారక తోఁచు నిదేమిచిత్రమో!

విదూ—మిత్రుఁడా! యీమె చిత్రగత యని నేను ముందుగానే చెప్పియుంటినిగదా.

మన్మ—(మఱియొకలాగున ననుకొని యుద్వేగముతో) నెచ్చెలీ! చిత్రగతచాత్రమే
కాదు; నాప్రియురాలు చిత్రగతయును (అని మూర్ఛనొందుచున్నాఁడు.)

రతి—(భయముచేవడఁగుచు) చెలులారా! కాపాడుఁడు. కాపాడుఁడు. మహా
భాగుఁ డొడలు మఱచుచున్నాఁడు. (అని మూర్ఛనొందుచున్నది.)

సఖు—(విహదముతో) అద్యో! ఇదియేకదా దయ్యమును విడిపింపఁబోవునపుడు
చేతాకుఁడు పూనుట!

విదూ—మిత్రమా! ఊజడిల్లు మూజడిల్లుము.

మన్మ—(ఊజడిల్లి నిశ్చేదముతో)

ఉ. ఇందుని భోలకున్న మొగ, మితరసోపమ తేనిమోవియున్

స్పందము గానిచూపుఁ బృథుభావమునొందనిగల్పిగుబ్బలున్

మందముగానియాన, మతిమాత్రము గానిశీలుండు, సూక్ష్మతం

బొందకయున్న నెన్నడుముఁ బూనినబోటులకూట మేటికిన్.

సఖులు—ప్రియపథీ! ఊజడిల్లు మూజడిల్లుము. ఇదిగో! నీచెలుపుఁడు మూర్ఛదేహి
యేమో యోచించుచున్నాఁడు.

రతి—(మూర్ఛదేహి చూచి) ఓహో! ఎల్లజంతువులును నిప్పుడు మజలఁ జీవితము నొంది
యున్నవి గదా!

సఖులు—(వెనుకకుఁదిరిగి) అన్నా! ఏమే భగవతియోగమహిమ! వేటొకవీధియందు
జరుగుచున్న దంతయుఁ గన్నులఁగట్టినట్లు మన కిక్కడనే కనఁబడుచున్నది!

విదూ—(ఉపహాసముతో) మిత్రా! ఇంకను ముద్దరాలితనమే విడువని యాకన్న
య వట్టివట్టిచిన్నైలకే మిగులవంతగా నీ వింతగా నుజ్జ్వలాఁగుచున్నా వేమి?

మన్మ—(చిఱునవ్వుతోఁ దనలో) నిక్కముగా నితఁడు పరమాఛాందసుఁడే కదా!
అహ!

సీ. అలరుసోయగ మూని యలరువాతెఱపైని నంటియు నంటనిపంటిగంటు

కడుపెచ్చుకొనివచ్చు గల్పిగుబ్బలపైని నాటియు నాటనిగోటిపోటు

మెఱుఁగారునూగారు మీఱునెన్నడుముపై విడియు వీడనిపోకముడిచెడంగ

పెనుస్సెగఁ గొని కన్గనను మూసికొని మాటిమాటికి వల్లుమాటనీటు

తే. గీ. గలిగి యలరుచు మంచిమాటలను గొంత

కొంత చేకూరి కోరికల్ కొనలుసాగ

నగురుఁ బొలుపొందుముగ్ధ యౌ నతివహందు

గలుగునే! మున్న పున్నెముల్ సలుపకున్న?

(ప్రకాశముగా) నెచ్చెలీ! ఆకలువకంటి యాలాటికలాకాశల మేగురువువలన
నేర్చుకొన్నదో కాని—

చ. చిలుకలుఁ, గోయిలల్, వలపుఁజెంబెడు గందముఁ, గమ్మతెమ్మెరల్

నెలయును, బుప్పొడుల్, చెలులనీటులుఁ, బాటలుఁ, బూవుఁదోట,లా

యలరులదండ, లామనియు, నాటలు, దేఁటులుఁ బూవుఁదేనెరై

యలరెడునాబలంబులకె హళి వెగఁపెత్తిని నే నొకింతఱాన్.

రతి—(తనలో) మహాభాగునికి తనబలము లయ్యును నట్లున్న వనునవ్వడు నావంటిదాని కిక నితవుగా నెట్లుండును?

సఖులు—అయ్యో! ఏమియు నెఱుంగనిగోల యగునీబాలయం దిట్టినిందను మోపుట తగవగునా?

మన్మ—ఆహేతువుచేత—

సీ. మంచిగండముకంటె నించుక కాఱుచిచ్చైన హాయిగ నుండు నంచుఁ దోచు నిండాకుపండువెన్నెలకంటె బలువేడిమించునెండయె మంచి దంచు దోచుఁ బరికింప మల్లెపూఁబాన్ముకంటెను నీలెయల్లులసెజ్జ మేలంచుఁ దోచు గందంపుగిండపై గాలికంటెను వజ్రఘాత మించుక మేలుగాఁగదోచు

తే. గీ. నేయునేటికి నెచ్చెలి! వినుము బోటి

మేటిగాటంపుఁగొఁగిట మెలఁగకున్న

బ్రతుకు గల్గుటకన్న సభావమైన

నెంచఁ గడుసంతసం బిడునంచుఁ దోచు.

రతి—(తనలో) అయ్యో! కీడు కలుగకుండునుగాక! కీడు కలుగకుండునుగాక! మహాభాగుఁడా! మందభాగ్యురాల నగునాకొఱకు ముల్లోకములకును మేలొసంగునీ పీలగున నెగ్గెంచుకొనకుము.

సఖులు—అన్నా! పాపము! పరితాపము నిరాశయు నెంతగా నున్నది!

విదూ—మిత్రుఁడా! నిన్నిట్టివలకాకలకుఁ బాల్పటచినయాకన్నియయునిగ్గి యెట్లుండెనో?

మన్మ—నెచ్చెలీ! ఆమెయును మిగుల నెడతెగనివగలఁబొగలుచుండుననియేతలఁచెదను.

రతి—(తనలో) స్వభావముచేతనే మెత్తనయినచిత్తము గలయార్యుఁడు బాగుగాఁ జెప్పినాడు.

సఖులు—ఏమి! మనయనుఁగునెచ్చెలి యిట్లు మిక్కిలి యుడుకెక్కి పొక్కుచున్నదని యమ్మహాభాగునితోఁ బూజ్యురాలయినవళిని యింకను జెప్పలేదు కాఁబోలును.

(తరువాత వళిని పృవేకించుచున్నది.)

వళిని—(తనలో) ఎవరును గప్పటచ నక్కఱ లేకయే నేను, గుమారునిమేడను గనిపెట్టి నాను గదా! భగవతి యగుసర్వాగ్రసాధిక “విరహభారముచే మిక్కిలి కలఁగి యున్నకుమారమన్మథుని, సతనియందు రతికిఁ గలకూరిమినిచెలిపి యూఱుడింపు” మని నన్నుఁ బించినది. (ఇదుటఁ జూచి) ఇదిగో! కుమారుఁడు తననేడుక

చెలికానితో మచ్చటించుచు బండుకొని యున్నాడు. కటకటా! వియోగ వేదనచే నెంతగాఁ దూలియున్నవాడు!

చ. తనువు కృశించె, దెల్లబడె, దద్ద చెమర్చె, గడు న్వడంకఁజొచ్చెను, బులకించె, గన్గవయుఁ జెంపెను మందత, వేడియూర్పులెచ్చెను, మతి చింతచే గలఁగె, జిత్తము యోచనసేయు నెద్దియో, దినశశివోలె మోము, కడుద్వేషము గల్గె సమస్తరమ్యున న్నునికరమందు, మైమఱపుఁ దోచును వెండియుఁ దెల్వి గల్గెడున్.

(సమీపించుచున్నది.)

వి.సూ—(నిరూపించి) మిత్రమా! ఎప్పటియట్ల యుండుము; అదిగో! పూజ్యురాలని నవశిని యీలాగున వచ్చుచున్నది.

మన్మ—(సంతోషముతో) ఏమీ! భగవతిప్రీయశిష్యురాలగునవశిని వచ్చుచున్నదా? (లేచి యంజలివట్టి)—పూజ్యురాలా! క్షేమమా? ఇటురమ్మ.

(అందఱును గూర్చుండుచున్నారు.)

వి.సూ—(పెబ్బట్టకొంగుచే జిత్తరువును గప్పచున్నాడు.)

నశిని—కుమారా! క్షేమమా?

మన్మ—ఇప్పుడు పూజ్యురాలిదర్శనముచేత.

సఖులు—(నశినిని జూచి) మనపున్నెముచేత, నదనునందలివానవలెఁ బూజ్యురాలు వచ్చినది.

మన్మ—ఆర్యురాలా! ఇది కుంటివాని కింటివాకిటనే వేల్పుట కదా!

నశిని—కుమారా! మనలో మన కిట్టిగౌరవాలాపముతోఁ బని లేదుగదా?

మన్మ—పూజ్యురాలా! మంత్రి యగువసంతుఁడు చేసినవిన్నపము భగవతి యంగీకరించినదా?

నశిని—కుమారా! కేవలము భగవతి యంగీకరించుటమాత్రమే కాదు; పుణ్యవశమున నేనిట్లుగూడ సాధించినాను; ఇప్పు డపూజ్యురాలయిన రతి—

ద్విపద. ఒకమాట కొకరీతి సుత్తరం బిచ్చు;

నొకటి కోరినను వేటొకటి యొసంగు;

నెఱుంగ దింతయు దినకృత్వంబులందు;

జరిగినకార్యంబు జరుగనిపనియు

నొనరించు నొకపని నొకవిధంబునను;

దనువుఁ జేర్చును రైక తలక్రిందుగాను;
 దొడుగును నొక చోటితోడ నొక చోట;
 నడిగినఁ గాని మాటాడదు పూని;
 మెలఁగు నీపయిఁబాళి మీటి యారీతి
 జలజాత్రుఁ! ప్రిస్తుత సాహితీవోరె.

మఱియు—

మ. తమవెల్లం బులకింప నింతి తమిలో ధ్యానంబున న్నాదు వా
 ర్తను వించున్ దళదిక్కులం చెరురుగా ప్రభ్రేక్షణం బొప్పు న
 స్సనుచున్ జామునకో తదర్థమునకో గల్గున్ బిలియుం గూడఁ గా
 ననుచున్ గోరుచు నుండెఁ బ్రాణములతో నాధన్ గళాశేషయై.

రతి—పూజ్యురాలిచే ననుగ్రహింపఁబడినాను.

మన్మ—ఆర్యురాలా! నీవిట్లు చెప్పుటచేత నీచెలిమికత్తెకు మాయందుఁ గూర్చి మెండు
 గానే యుండెనని తోఁచుచున్నది.

వశిని—కుమారా! కేవలముఁ గూర్చిమాత్రమే కాదు. పరితాపముకూడ మిక్కిలి
 యెక్కువగానే యున్న చాలకింపుము.

చ. అడుగిడినంతనే కొలనియందలి నీ రుడుకొంది తగ్గెడున్,
 బడఁతి యొకింత కన్గొనిన వాఁడును నిల్వినఁ దీవజౌంతముల్,
 విడువనివేడియూర్పులను విచ్చును వేడుక కొండజాలచాల్,
 విడుచునె యిట్టికాఁక నిను వేగమె కాఁగిటఁ జేర్చుకున్న చోన్.

మఱియు సుపచారము చేయుచున్న చెలికత్తెతో నామె యీలాగునఁ బలుకు
 చున్నది.

సీ. కణకణ యనునగ్గికణము లీగతిఁ దెచ్చి నెమ్మేవఁ బల్మూరు నించె దేమె?
 వెగడు గావించునీపెనుబాములను దెచ్చి చొరవచే మెయినిండఁ జాటై దేమె?
 కఱకుఁగత్తులఁ జేర్చి విరుసుగాఁ గూర్చినశయ్యపైఁ బొరలింప సాగె దేమె?
 యలవాడి యైన నూఱించులవాలుచేఁ గనికరం బటి కొట్టఁగడఁగి తేమె?

తే. గీ. బరువుదోఁచెనె యకట! నాబ్రితుకు నీకు?

నేమి నేయుదు? నీవిట్లు ప్రేమదక్కి-

వేయిచేసిన నసువులు విడువ, వయిన

నింక నొనరింపఁగాఁ బూను మిచ్చతోను.

మన్మ—అన్నా! మిక్కిలి వెక్కిరిస్తూనే వున్నావని వున్నాను, దిరిగినవిరులవలె మిగుల మెత్తనై యలరుకోమలియవయవము లెట్లు లోర్వగల వని నాడెందము మిగుల గొందలము నొందుచున్నది.

విదూ—మిత్రుడా! వెనుకదీయకుము; వినవలసిన దంతయు విందము.

వశని— చ. ఎదురుగ నేగు నచ్చటికి నీ వరుడెంచితి వంచు భ్రాంతిచే,
ముదమున త్రేచుమా యనును బూని కవుంగిటఁ జేర్చు వేడగ్రతో
నెదను, బదంబులం గడుగ నెంచు, నొఫంగును గడ్డై, వీచు బల్
మృదువుగఁ దాళవృంతమున మేటివిరాళిని దూలి నాల దాన్.

విదూ—మిత్రుడా! మనము గెల్చినాము.

మన్మ—నెచ్చెలి!

తే. గీ. చెలికి “నీయందుఁ గడుఁగూర్చి గలిగె” ననిన
మదికి నెంతయు సంతస మెదవె మెదల
నిపుడు “చెలికికి వలకాక మెచ్చె” ననిన
నకట! డెందము కొందల మందుచుండె.

సఖులు—ప్రాణనభీ! నీకు వినఁదగినది వినుటయుఁ జూడనగునది చూచుటయుఁ చెలి
యవలసినది తెలియుటయుఁ గలిగినదిగదా? ఇంక నీవు దిట్టదనము పూని
యుండుము.

వశని—కుమారా! కాఁబట్టి యిట్లొండొరులను వలచియున్న మియిద్దఱికిని వేగముగానే
తప్పక పొందు కలుగుటకు సందియము లేదు.

మన్మ—ఇది యార్యురాలియాశీర్వచనము గదా!

విదూ—(పడమటదిక్కుచూచి) మిత్రుడా! నాకు సంధ్యావందనమునకు వెళ్లుటకు
సలవియ్యవలెను.

మన్మ—ఏమి? సాయంసమయ మైనదా? (నిరూపించి) అవును.

తే. గీ. మేటిరాగంబు నొంది బల్ నీటుచెందు
చెందొవలచిందుతోఁ దగుపాం దొనర్పఁ
దానుగూడను రాగంబు పూని నిండు
వేడగ్రతోడుతఁ దొలికెస వెలయుచుండె.

విదూ—మిత్రుడా! ఈపూఁదోటలాని తమ్మి కొలనునందుఁ దావేనునొందుచున్న
యాశక్తివజ్రంబులయనస్థను జూచితివా?

మన్మ— చ. అకట! యొకింత తమ్మిపొదయాకులచాటున నుండి వేగ మొం
దొకటికిఁ గానరామియును నోర్వక యార్చును మూర్ఛ నొందు మా
నక పరుగెత్తు బలవంతునం దురటిల్లు రథాంగయుగ్మకం
విక నిడుపొవిరాళిబరు పెట్టు సహించెడి నొక్కొ యానిశిన్.

విదూ—(తనలో) మిత్రునికు మఱలఁ గోరెను బుట్టించుపనిసంగ మిఁకఁజాలును.
(ప్రకాశముగా) మిత్రుడా! నీకిది సంధ్యావందనమునకు వెళ్ళవలసినసమయ
ముగదా! కాబట్టి నీరాక కెదురుగాఁ జూచుచుండు సామాజకజనమును
సంతోషపెట్టుము.

మన్మ—అర్చరాలా! నీకును నీసాయంసంధ్యాకాలము నేవింపఁదగినదేకదా?

వశిని—కుమారా! నీకోరిక లీడేరునుగాక.

(మన్మఘోషుడును విదూషకుఁడును వెళ్లుచున్నారు.)

వశిని—(విదూషకునివలన విడువబడినచిత్రపటమును బుచ్చుకొని తనలో) విత్తనములు
చల్లుటకు నేలను దున్నునప్పుడు పాతుదొఱికినట్లు కుమారు నూఱడింప వచ్చిన
నాకుఁ జెలికత్తె యగురతికిఁగూడ వేడుక కలిగించుటకుఁ దగినయొచిత్రపటము
దొఱికినది; కాబట్టి ఇది మయూరికచేతఁ బ్రియసఖియొద్దకుఁ బంపుదును. నాకు
సంధ్యావందనసమయ మతిక్రిమించుచున్నది. (అని వెళ్లుచున్నది.)

రతి—(నిరూపించి) అయ్యో! అయ్యో! మనఃభాగుఁడు కనబడఁడేమి?(అబ్బురముతో)
మేడయును; ఓసీ! ఇదేమివంత?

సఖులు—నెచ్చెలీ! నీవినిదమును గోరిన భగవతియనుగ్రహముకంటె వేఱేమున్నది?

రతి—(కన్నీరునింపుచు) అయ్యో! ఇది యూరక నన్నూఱడించుటకుఁ జేసినయుపాయ
మేనా? (అని మూర్ఛ నొంది క్రింది కొరుగుచున్నది.)

సఖులు—(పెక్కుతెఱంగుల వైత్యోపచారములు చేయుచు విచారముతో) అయ్యో!
ఏమిగతి? ఈమె యెంతనేపటికిని చెలివినోదకున్నది; ఇపు డేమియుపాయము!
ఎట్లీమె నూఱడింపుదుము? (చింతను నడింపుచున్నారు.)

(ప్రవేశించి)

మయూరిక—అమ్మా! ఇదిగో! “ఇది, మనభర్తృదారికవలవంత నొకింత దొలఁగించు”
నని చెప్పి యార్చర లగువశినిగారు, నాచేతి కిచ్చినారు. (చిత్రపటమును
గన్నుటచున్నది.)

రతి—(పుచ్చుకొని నిరూపించి) ఓసీ! ఈచిత్రపు నాదేనే.

సఖులు—అవును; కాని, నెచ్చెలీ! దీనియం దిపుడేమో విశేషమున్నట్లున్నది.

రతి—ఏమివిశేషము? (తెన్నగాఁ జూచి తనలా!) ఓహో! ఆమహాభాగునికేల్తాకు నొండుటకుఁ దగినదై నాకంటె నాచిత్తరువే ధన్యమయినదిగదా! (ప్రకాశముగా) ఓసీ! నేనుగూడ నిందు వ్రాయఁబడినానే.

సఖులు—ప్రియసఖియు మహాభాగుఁడు నొండుఁడల నొక్కచో వ్రాసికొనుట మిక్కిలి చక్కగా నొప్పుచున్నది.

రతి—(కోరికతో మన్మథపటమును జూచుచు) అయ్యో! ఇయ్యనంద భాష్యములు కన్నులఁ గప్పి నన్నుఁ దిన్నగాఁ జూడనియ్యకన్న నేమిసేయుదును?

సఖులు—(రతిపటమును తెన్నగాఁ జూచి) ఓహో! విరులుగోయుచున్న మనయనుఁగు నెచ్చెలీ వల్లే సరిగా వ్రాసినయమ్మహాభాగుని విన్నాణ మెంతయుఁ గొని యాడఁదగియున్నదిగదా!

రతి—(చిత్తగతుఁ డగుమన్మథుని జూచి నిందింపుచు) నామనస్సు నెత్తుకొనిపోయిన చోరుఁడా! దొఱికితివిలే.

సఖులు—(పరిహసింపుచు) కానియ్య. ప్రియసఖి కీట్లయినను గొంతసుఖము గలిగిన మేలే.

రతి—(చిత్తరువు నెద నుంచుకొని సంతోషముతో స్వస్థత నొందుచున్నది.)
(ప్రవేశించి)

పారిక—అమ్మా! ఇదిగో! మీ రిట్లు పరితపించుట తెలిసి యమ్మగారు ఈలాగున వచ్చుచున్నారు.

రతి—(తొట్రుపాటుతో వైత్యోపకరణముల నవయవములనుండి తొలగించి) ఏమీ! అమ్మగారే యిక్కడకు వచ్చుచున్నారా? అట్లయిన మనము ముందుగా వెళ్ళి యామెను గౌరవింపవలెను. (అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన
రతిమన్మథనాటకమునందుఁ ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తనాటకము.

తృతీయాంకము మొదల శుద్ధవిష్కంభము.

(తరువాత నిద్దుర లేక యలసినకన్నులు గలిగి యేమో యోచించుకొనుచుఁ
బీరమునందుఁ గూర్చుండిన వసంతుఁడు ప్రివేషించుచున్నాఁడు.)

వసంతుఁడు—(తనలో) అన్నా! మంత్రిగా నుంట మిక్కిలి కష్టతరముగదా!

సీ. ఏలిక నెపుడు శంకించుకొనుచు నుండఁగావలె; దత్త్రియు నౌరవింప
వలెను; సేవింపఁగావలయు జాగ్రత్తోడ సంతకపురమును; నిరంతరంబు
నెఱుంగఁగావలె దప్ప లెంచ వేచుచునుండుజనులనిశ్చయమును; శస్త్రధరుల
చోఁ గడు నోరిమిఁ జూపుచుండఁగవలె; నాయవ్యయాదుల నరయుచుండ

తే. గీ. వలెను జ్ఞాపక ముంచఁగావలయు నెపుడు

నాత్మదేశప్రవృత్తియు నన్యరాష్ట్ర

మందలియుదంతమును గాన నకట! యిండు

తైన మంత్రిపదంబు సౌఖ్యప్రదంబె?

(జ్ఞాపకము చేసికొని) నీలివిదుఁ డయినయొకమహాకవి బాగుగాఁ జెప్పినాఁడు.

చ. వ్యసనము లేక లోకపరిపాలన సేయునతండె రాజా; సం

తనము నొసంగు లోకులకు ధారుణిభర్త కతండె మంత్రి; యో

ధనమితి కాజిఁ దోడ్పడునతండె చమూపతి; కొల్లులోపలన్

మసలక యింపుగాఁ దగినమాటను జెప్పనతండె పభ్యుఁడున్.

మఱియు—

సీ. ఎచ్చోటఁ బ్రభుశక్తి నెఱుంగుండునో, మేదిసీనాథుఁ డెచ్చట నీతిశాస్త్ర
సాతం బెఱుంగఁడో, సచివుండు, నెచ్చటిసామాజికులు పరస్పరము నెపుడు

నువకారపరులు గావండునో, యెచ్చోటితగవని స్మృతివిహితంబుగాను
తగవు దీఱుడో, మేటివశవాలు యెచ్చట సెపునువిజయుఁడైయొసంగకుండు
తే. గీ. సెచట నుద్యోగమున నుండునెల్లజనులు
నుత్తమకులంబులం బుట్టియుండరిట్టి
రాజ్యమునను వసింపఁగారాదుసూపె
భక్త్యధికాల్లియై యుండుపండితుఁడు.

(విమర్శించుకొని) కూలికి బర్యయోయుచు నడిచారని విసువుగొనిన సేమిప్రయో
జనము? కానిమ్ము; ఇప్పుడు—

ఉ. ఇంచుక ప్రాచీమేడపయి, హెచ్చుగ వెండియు సందనంబునన్
గాంధర్వగైయెట్టిరతికాంతపయిం గడుఁ గూర్చి నొంది యా
చంచలసేత్రకై మదిని సంతతమున్ గడుఁ జింత నొందుచున్
బంధశరండు మత్స్రభృతిభక్తులపల్కులఁ దేజఁ డింతయున్.

పూజ్యురాలయినభగవతిప్రియశిష్యురాలగువశిష్ఠవలన రతికిఁగూడ మనదొరయగు
మన్మథుఁడు గారితందు మిక్కిలి కూర్మి కలిగియున్నట్లు వినియున్నాను. కాఁ
బట్టి యిట్లు వీరిద్దలు నొండొరులను వలచియుంట మిక్కిలి చక్కగా నున్నది.

ఆ. వె. గుజ్జుమావిమోక గురువిందతీవయు

బలెను, జందురుండు కలువపగిది,

బ్రొద్దు తమ్మియట్టి పాసఁగ నొండొరులను

వలచువారిపాంశె వన్నె కెక్కు.

ఉత్పేంద్రుఁడు వాదస్మృతి సంపి యడిగింపఁగా రతిని మనయేలికయగుమన్మథుని
కిచ్చుట కామెత్తిదండు లాప్సకొని యున్నార; కాని, సేసిందుకుఁ బ్రతి
కూలముగా, వార్తావహులవలన, నామెను శంకగానురుని కియ్యమని యడుగు
కామెతంద్రిగారియొద్దికి శుకాచార్యశిష్యుఁడగుచామరలకుఁడు వచ్చి “ మా
వంశమందుఁ గన్నియ కిచ్చవచ్చినయతనికే యిచ్చుట యాచార్య” మనునాస్తి
పర్యాయప్రమాటను విని వెల్లిసాడని విని యున్నాను; కాబట్టి పెక్కులు
మాయోపాయములు గలయశంబరుఁ డేమిచిక్కులు పెట్టునో యని చింతించు
చున్న నామనసున కెంతసేపటికిని స్వస్థత కలుగకున్నది; కానిమ్ము; వాన కురియ
దని సందేహించి తటియందు విత్తులు చల్లకుండుటయు, నీఁగలు కట్టు నని వె
చి లేనెను దీసికొనకుండుటయుఁ దగవు గాదుకదా! పట్టు విడువక పనిసేయ
వానికి తప్పక కార్యము నెఱవేటును; ఇంతే కాక, లోకైకధురంధరుఁడైనదు

రతిమనస్థనాటకము.

యొడయని కీశంబరని గెల్చుట యొకలెక్క-లోనిదియును గాదు; కాని, ఇప్పుడు, నలువయిచ్చినవరములచే నేపుమితి స్వర్గము నాక్రమించినశూరపద్మాది రాక్షసులచే జయింపఁబడినవేల్పుఁజేడు, తనయొజ్జ యగుబృహస్పతిగారితో నాలోచించి యాచనఁటుల నోడించుటకుఁ దగినశక్తిగలిగినకుమారునిపుట్టుక యగత్యమని నిశ్చయించి, యామందుకొండయందెద్దియోకారణంబునఁ దపము చేసికొనుచుండినముక్కంటిని దనకుఁ బరిచర్యచేయుచున్నపార్వతితోఁ గలియునట్లు చేయుటకుఁ యిందుకుఁ దగినవాఁడును దమ్మునికొడుకును నగుమనఁజేనియందాభారమంతయు నుంచఁదలఁచి యీనడుమఁ గొన్నినాళ్ళనుండి యాయనయెడ మిక్కిలి-లిపేర్చిని గవ్వజుచున్నాఁడు; కాబట్టి మళ్ళించుకొన నలవిగానియాపని యొకటి మిగుల భయంకరమై కనబడుచున్నది. (చింత నొంది భయముచే వడఁకుచు)

ఉ రావణునేపు మాస్పె, ద్రిపురంబులరూపము మాపె, గొంతునందావిసమెల్ల నాఁపెను, గృతాంతున కంతముఁ జూపె, సంఘకున్ చే వధియింప నోపె, నొక్కవేటున బ్రహ్మకరంబె వాపె, హా! యేవిధి గెల్వకానో! నిటలేతుఁడై తగునట్టిరుద్రునిన్.

(విమర్శించి) అన్నా! సేవకవృత్తియందును శస్త్రజీవనము మిక్కిలి కష్టతరమయినది గదా!

మి. పాడవో చొక్కపు మేడలున్, వయసుతోఁ బొల్చుచుపూబోడులున్ గడుపొదం బిడుముద్దుబిడ్డలును, రోగం బెన్నఁజున్ నేకమేలిడఁగాఁజాలెడుమంచి మేను, గడుహాయిరి గూర్చుబల్కల్మియున్ నిడువంగావలె శస్త్రజీవి కకటా! వేవేగ మొక్కింతలోన్.

కానిమ్ము; ఈలాగున సవజయము నెంచుకొననేల? ఇప్పదేవతయనుగ్రహమే తప్పక స్వామికార్యమును నెఱవేర్చును. (దెసలు పరికించి) ఆహా! నేనిట్లు చింతించుకొనుచునుంటచేత నా శ్రీరేయంతయు సంతరములేకయే గడచినట్లు తోచుచున్నది. ఇదిగో! ఇప్పుడు—

తే. గీ. వరుణదిశయందు రక్తఁడౌవరునియందుఁ

దనకుఁ గలిగినయలుకనో యనఁగ వేగ

రాత్రికామిని తారహారంబు బూడ్చె

నవతితన మొర్పులేమి కాన్పదమె కాడె?

మఱియు—

చ. తొలిసగమందఁ దమ్మిచ్చెలి శోఁచుటఁజేసి విశాలమయ్యె భూ
తల మిపు డందు, నల్లెపలుఁ దద్దయు గొప్పగ నొప్పెసంచుఁ, దో
వలు నవసృష్టి నొంది యిటు వచ్చె నటంచును, గన్ను లప్పె మ
ర్త్యుల కిపుడంచు నీజగము క్రొత్తగఁ, బుట్టెనటంచుఁ దోఁచెడిన్.

ఆహా!

చ. నిదురను జొక్కుకన్నులును: నీవుల విప్పెడునావులింతలున్
జెడరినకొప్పలున్, ధ్వనులుచేసెడుభూషలు, జారుపైఁటలున్
పదములతోట్రుపాటులును, బల్మిఱు గల్లఁగఁ బాన్పుఁ పాసి, యీ
యదనున వచ్చుచురిడు చెలు లల్లనఁ జూపరు లుల్లనిల్లఁగాన్.

(అబ్బురముతో)

ఉ. అందముఁ బాఁ రేయిఁ గమలాకరమం చటనుండ కప్ప డిం
డిందముఖ్యముల్ సనియెఁ దెంపున నేడకొ వేగ నిప్పు డా
నందమెలగ్న పుల్లనినం బని వచ్చి నిజేచ్ఛ నుండె, నా
నందఱు లోనిమిట్టములె యాదు రొకించుకఁకల్మి గగ్గిఁన్.

ఇప్పుడు నేనును గాలోచితములను దీర్చుకొని ప్రభుదీర్ఘమునకు సమయమును
వేచుచుందును. (అని లోపలికి వెళ్లుచున్నాడు)

(ప్రవేశించి)

కంచుకి—(నిర్వేదముతోఁ దనలో) ఒరులకూటికి చేచాచి తిరుగువానిపుట్టువు మిగుల
కష్టతిరముగదా!

చ. మర శరికట్టి యిందిరియసమాజము వశ్యముగాఁగఁ బట్టి, భో
జనమును నిద్రయున్ మితిగ పల్పుచు, జీవనమందు సందియం
బును ననయంబు నొందుచును, భోగములం దతికాంక్ష మొని, నే
ర్చెనయ నివృత్తిమార్గమున నెయ్యది గావలె దాని నొందెడున్
గన, నవరోధసేవకురికంటెను ధన్యుఁ డిఁకన్యుఁ డుండునే?

(ఆక్షేపించుకొనుచు) దాలిగుంటలోనికుక్కులగునఁ గడుపుకూటివాని నగు
నాకుఁ గలిగె మత్తణమానవులూర్వజ్ఞున మిఁకఁ జాలును. ఇప్పుడు నాయేలిక
యానతి ననుషరింపుము. (ముందువైపు మోచి) ఇదిగో! మంత్రి యగునవసం
కుఁడు గారిలోగిరి; ఇందుఁ బ్రవేశించును. (ప్రవేశించుటను నతింపుచు సంతట

ను గలయం దిలకించుచు) ఓహో! అమాత్యునియధికారగౌరవము!

ఉ. ఒక్కయెడన్ మహాధిక్యము, లొక్కయెడన్ సభికాళి, మాత లిం
కొక్కకడం, జమూపతులు, నొక్కెడఁ గాగ్యముఁ గోరియున్నవా
నొక్కెడ, వాకిటం బలసి యొప్పుఁగ నొక్క-సితాతపత్రమే

తక్కువగాఁ బ్రభుత్వమునె తాల్చి యెసంగుచునుండె మంత్రి దాన్.

(నినారింపఁబడకయే కష్టాంతరమందున్న వసంతుని సమీపించి ప'మాణపూర్వ
కముగా) అయ్యా! పురుఃకూతుఁడుగారిచేఁ బిలిపింపఁబడి స్వామియగుచున్న
భుఁడుగారు పూజ్యులగునమీకొకటఁ గనిపెట్టికొని యున్నారు.

వసం—భద్రా! మేమును సిద్ధముగా నే యుండి నీరాక కే యెదురుదాచుచున్నాము.
(కంచుకితోఁగూడ వెళ్లుచున్నాఁడు)

ఇది శుద్ధవిష్కంభము.

(తరువాత వసంతునితోఁ గూడినమన్మథుఁడును మితపరివారమును

(బ్రవేశింపుచున్నారు.)

మన్మ—(తనలో) మేఁకు లనునవి తలఁచుకొనుచున్నెల్ల సాధ్యమగునవి కావుగదా! రతి
యును నేను వొండొరులను వలచియుంటి మని తెలిసి పెద్దలు వేగముగానే
మాకుఁ బాణిగృహణమహోన్మేషము జరుప నిశ్చయించి యుండఁగా నేఁడిటి
యికార్య మొకటి తలఁపించింది; కాఁబట్టి—

తే. గీ. కొమ్మయెడఁ గల్గఁమేలైనగుణము లొకటఁ

గడవఁగారావియాతేనికార్య మొకట

నట్లు విష్ణును లాగుదు నకట! నాదు

మల్లమును బట్టి యుయ్యెల లూఁపునుండె.

(విషాదముతో) కానిమ్ము; మందభాగ్యుండవైననే నిట్టివలవంతలను లోతైతి నని
చూడఁగఁ జింతిల్లను; కాని, నాకొకట మిగుల వగలఁ బొగలుచున్న యాసుడతి
నెడను చలించి మిక్కిలి పొక్కుతున్నాను.

చ. కడు నడుకొందదే పిడుగుకాక కయో! గురువిందతీవ, కా
అడవిని బుట్టచిచ్చునక కక్కట! వాడడ లేడిపిల్ల, య
య్యడుగనియొండచే నడకకుండునె? చెందొవ మండువేసవిన్
బడలక వెక్క-సంపువలవంతల కింతి యొకింత తాకునే?

(విమర్శించి) పరాధీనునికి సుఖ మన నేమి? (ప్రకాశముగా) సచివుడా! నిన్
టిరాత్రియందే తండ్రియగుపురుషూతునిచే నాలోచింపబడినకార్యమునకు :
కిరీలివేగముగా నేటివేమవనే తలఁపునకు వచ్చినానేమి?

వసంతుడు—స్వామీ! ప్రభవిష్ణు లగువారు విధాయకముగా జరుగవలసినకార్యముల
దెప్పవారు జాలము చేయరుగదా! కానిండు; అయినను నీకొ-ముగాఁ గీడి
ముడు నని యెంచడగినయూపనియందు దేవరను నియమించదలఁచుటవల
నామహేంద్రుడుగారు కేవలము స్వకార్యమునే మాచుకొన్నారనితలఁచెదన
మన్న—అమాత్యుడా! మనమ ట్లాహించుకొనరాదు.

శ్రీ. గీ. కేనివని మంచుదైనను గానిదైన
నలకైయైనను గాకున్న నతఁడు తోకు . . .
జెప్పినను జెప్పకున్న జెచ్చెన నూరి
యోగ్యుడగుబంబునకుఁ జేయ నొప్పడు గాచ

మఱియు

ఉ. మత్తన నొప్పనేనుఁగులు, మారుతవేగముమీఱు బల్లరం
గోత్తమముల్, నిరంతరసుఖోన్నతి, స్వాత్రితదైవ్యచారియా
విశ్తముఁ, జాలగౌరవము నేమిట నిచ్చిన సామికార్యమం
దుత్తములైనభృత్యులకు నొప్పదే మేనులనైన నీయఁగాన్.

వసం—(వినయముతో) అగును; మీరు సెలవిచ్చినది మిక్కిలి బాగుగానున్నది.

మన్న—(కొంచెమునడచి) ఇదిగో! మహేంద్రుడుగారిలోగిరి; ఇందుఁ బ్రవేశింతుము.
(వసంతునితోఁగూడఁ బరీవేశమును నడించుచున్నాడు)

వసం—(ఇంద్రసభను జూచి యబ్బురముతోఁ దనలో)

పీ. ఒకవంక నేలయేలికలపా, నొకచోటఁ దెలుగంటిదొరలచాల్ లేజిల్లి
నొకదారి జడదాసులకదంబ మొకచెంతిఁ బిలువరాచబిడారు చెన్నుమీఱ
నొకచక్కిర గంధర్వనికరంబు, లొకదండఁ బితృదేవతలపిండు పెంపునొంద
నొకచాయఁ గిన్నరతకరంబు, లొకసీమ విద్యాధరావళుల్ జలయుచుండ

జే. గీ. ముచ్చట తెసంగ నచ్చరమచ్చెకంటు
లిచ్చతో నాడి మదులకు మెచ్చుగూర్చు
జోద్యముగ నుండె నీసది చూపరులకు
నిండు చెల్వన గన్నులపండు వౌచు.

(ఎదుటనుజూచి) ఇదిగో! అధిపతియైనను మేంద్రుఁడెల్ల వేల్పులచేతను దగినవహు
పున నేవింపఁబడుచు వాచస్పతితో ముచ్చటించుచు సింహాసనము నలంకరించి
యున్నవాఁడు. ఓహో! ఏమి! ఈతనిభాగ్యాతిశయము!

ఉ. ఈమరుదీశు నానతి వహించును ముజ్జగముల్ కిరంబులం
దీమహనీయ మైనపద మేరికి రాదు శతాశ్వ మేధముల్
దామెనరింపకుండైన, నిధానము సంపద కామధేనుచిం
తామణికల్పకంబులకుఁ దద్దయు నీతనికీర్తులన్ శ్రుతి
స్తోమము మెచ్చు నిప్పదవి చొప్పుడ నేర్పునె యేరికేనియున్.
(తరువాత వెనుక చెప్పినరీతిని మహేంద్రుఁడు మహావైభవముతోఁ బరివారసమే
తముగాఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

మహేంద్రుఁడు—(సమీపించుచున్న మన్మథుని జూచి వాచస్పతితో) ఆర్యుఁడా!

క. ఎన్నియొ తడవలు గెల్చే
కన్నది తెలిసియు నసాధ్యకార్యముకొఱ కీ
చిన్నికుమారని వారుకడ
కన్నా! పంచుటకు సందియం బగు మదిలోన్.

వాచస్పతి—మహేంద్రా! సోదరునికుమారునందలి ప్రేమాతిశయమున నీ విట్లు పలు
కుట యుక్తమే. అదియును గాక భగవంతుఁడగు నావిరూపాక్షుఁడు
దుర్జయుఁడగుటయు సత్యమే. కానిమ్ము; అయినను నితని యుత్సాహమును
బట్టి చూడఁగా నితని కీకార్యసిద్ధి కరగతమై యున్న దనుట కింతయు సందియ
ము లేదు. కాఁబట్టి నీవు స్వస్థుఁడవై యుండుము.

వసం—(విరూపించి సంభోమముతో) స్వామి! ఇదిగో! మహేంద్రుఁడు స్వభావము
చేతనే శౌపుపాలులేని వైనను మఱింత స్థిమితముగా నొప్పుచున్న నల్లగుఱ్ఱు
గలిగి యలరుచుంటున్న మిక్కిలి ప్రేమాతిశయమును సూచించుచున్న తనవేయు
కన్నులచేతను గ్రోలుచున్న వానివలె నానక్తితో నిన్నుఁ జూచుచున్నాఁడు.

మన్మథ, వసంతులు—(వేగముగా సమీపించి వాచస్పతికిని ఇంద్రునికిని నమస్కరించు
చున్నారు.)

వాచస్పతి, మహేంద్రులు—(స్త్రీ హాగారవములను జూపుచు) మీకు జయ మగుగాక!

మన్మ—(ఇంద్రునిచే నియోగింపఁబడినగద్దెపయిఁ గూర్చుండి వాచస్పతితో) ఆర్యా ముల్లోకములను నెప్పుడుం దప్పక తనకుసన్నుల మెలఁగుచుండఁగా, జంభ నముచిపుల్లాకుపముఖు లగుశత్రువీరులెల్లఁదనమహాప్రతాపం బనుకాఱ్ఱిచ్చు నంబడి మిశుతలవలెనుడికి యడుగంటుచుండఁగా, నటవజ్రాయుధమునె చేఁబూని తేజరిల్లుచుండు తండ్రిగారికిని దనఁయోజ్యకోటులలో నెల్లఁ గట్టకడనుండునట్టి నే నిట్లు లిప్పు డేమిటికిఁ దలఁపునకు వచ్చితిని?

వాచస్పతి—(సంతోషముతో) కుమారా! పెదతండ్రిగారియెడ నీ విట్టియడఁకువతో మాట లాడుట యుక్తమే; అయినను—

ఉత్సాహ. ఆరయంగ వైజయంత మాజయంతుఁడున్, గృహ
ధారభూత యై యెసంగుధర్మపత్ని యాశచీ
చారిజాషీయుం ద్రిలోకవైభవంబుఁగూడ నీ
వీరధర్మముననెకాదె వెలయుచుంటవలెకీన్.

మఱియు నిప్పుడు—

ఉ. వక్రితనొందుఁ జక్ర మెట వాయణపాశము హేసమైందెడున్
శత్రుని వాలు దూలు నెట సాగకయుండుం బరేతరాజుదం
డక్రమ మయ్యసాధ్యఘటనం బగుకార్యమునందు నీవు ని
గ్నక్రిత రెండొమూడొ పువుభాణము లేసిన కాంతవిద్విష
ద్విక్రముఁడై సురేశ్వరుఁడు వేడుకతోడుత నుండఁయ్యెడున్.

మన్మ—(సిగ్గుతోఁ బఠ) ఆర్యా! ప్రభువులు భృత్యులను బహూకరించుటయందు సమర్థులుగదా!

మఱియు—

తే. గీ. భృత్యుచే గౌరవముగఁ బిల్పించివేడక
నర్థసింహాసన మొసంగి యభినుతింపఁ
గార్వ మింకను సాధింపఁ గలుగనపుడు
నానయగుచుండుఁ గాదె కులీనునకును?

మహేంద్ర—వత్స! ఎల్లలోకములకును మేలు గల్గింపఁజాలునీకార్య మొరులకుఁ జేయ నలవిగాని దగుటచేత నిట్లు కూరిమి విడిచి నిన్నే నియోగింపవలసి వచ్చినది.

మన్మ—(విషయముతో) తండ్రి! ఏలికలకుఁ గావలసినచ్చినపను లన్నియు దాసులు

తమకుఁ దామే చేయఁదగి యుండును గాదా! కాబట్టి,

ఉ. వివగవానిఁ బూని కడు నేనడఁగింపును సంపగుంపుచే
నేపరమర్థి ముంతు నిపు డేవిషయబ్ధిని, బుద్ధ్యలూడిగా
నాపరమేష్ఠి దాఁక నెవఁడైనను నాగుటిమీఱ నేర్పునే
యేపని యేనొనర్తుఁ దడవేటికిఁ దండి! యెఱుంగఁ బల్కవే.

మహేంద్ర—బిడ్డా! పార్వతీకవలనలకఁ బుట్టనైయున్న సంతానముచే నీశూద్రపద్యాది
నైత్యులెల్ల నులభముగా నిగ్రహింపఁ బడుమరని తెలియవచ్చుచున్నది.
కాబట్టి యాపురాణవంశము నిమగ్నమయినను నెడములేక యొండొరులు
గూడియుండునట్లు చేయుటకు నీ విప్లవ ప్రయత్నింపవలెను.

మర్మ—తండి! పీఠదుర్గమును నయినను దంశమశకములను గలియునట్లు చేయుటకుఁ
జాలినవీరభృత్యుం డగుమన్మథునకు, నొక్క-చోట సమానేశమే పొందియుండి
నస్త్రీపురుషుల నిర్వ్రజిని గలిసికొనఁజేయు టన నెంతకార్యము?

మహేంద్ర—పట్టి! నీసామర్థ్య మట్టిదే; అయినను దుస్సాధ్యుఁ డైనయామకగ్రంటికడ
మిక్కిలి జాగరూకుఁడ వై యుండవలయుఁ జావీ!

మర్మ—తండి! గారిరహస్యచోప్పకనే చేయదును.

వాద—కుమారా! విజయప్రయాణమున కీధనుగ్గఱు మే మిక్కిలి మంచిదని యోచించి
నాము.

మన్మ—(ఉల్లాసముతో) ఆర్యా! అట్లయిన నిదిగో! నేనును సిద్ధముగానే యున్నాను.
(లేచుచున్నాఁడు.)

మహేంద్ర—(గౌరవించుచు) దసమేనినుండి తీసినమంచిమంచితోడవులు, బట్టలునునిచ్చి)
కుమారా!

క. చేయుము; చేయుము; శేషని

కాయముకార్యంబు జయము గలుగున్ నీధన్,

బాయక కళ్యాణియు నికు

నాయతశుభజాల, మరుగునప్పుడు త్రోవన్.

మన్మ—(నమస్కరించి వసంతునితోఁ గూడ వెళ్లుచున్నాఁడు.)

మహేంద్ర—ఆర్యా! ఈలాటికార్యమునందు బాలుఁ డగునీతనిని నియోగింపుచున్న నేను,
(బ్రహ్మత మిక్కడ లేదందుటచేత నీకృతాంత మిందుకయు నెఱుంగనినాయన
జన్మం డగునుచేంద్రుని కేమియుత్తరము చెప్పగును?

వాద—మహేంద్రుడా! పకలలోకశివంకర మగునీకార్యము పూజ్యుడగునుపేంద్రుని కిని సమ్మత మయినదే. ఇంతియ కాక, ఈలాగునఁ దనవాఁడని చూడకుండుటయే రాజులకు ధర్మము గదా!

తే. గీ. పరిజనుండైనఁ గొడు కైన భారీత యైన
మంత్రి యైనను ననుజకుమారుండైన
నెవ్వఁ డేపని కర్హుఁ డౌ నేలికలకు
వాని నందు నియోగింపవలయుఁ గావె?

(తెలుఁ గొప్ప కలకలధ్వని)

వాద—(అరికించి) మహేంద్రుడా! తూర్వ కాశీ శంఖదుందుభిధ్వనులవలనఁ గలిగినయిక్కలకలము కుమారుని సేనాసన్నాచసంబంధ మయినదని యూహించెదను.

మహే—ఎవఁడురా? అక్కడ.

(ప్రవేశించి)

దౌవారికుడు—దేవ! ఇదిగో! నేను.

మహే—భద్రా! ప్రస్థికుఁ డైయున్న కుమారునివృత్తాంత మెప్పటిదప్పుడు మానుఁదెలియఁజేయుచుండవలసిన దని చారులతోడను జాంఘికులతోడను జెప్పఁడు.

దౌవా—చిత్తము (అని వెళ్ళి యొకనిముసములొ జాంఘికులతోడఁగూడఁ బ్రవేశించి).
దేవా! కుమారుడుగారియొద్దకుఁ బరిపినవార్తావహులలోనుండి యిప్పుడు వచ్చిన యీజంఘాకారు లిద్దఱును దేవరకు జొహరు చేయుచున్నారు.

మహే—భద్రా! నీ వీలాగుననే జాగ్రతగా నే నాజ్ఞాపించినప్రకారము చేయుచుండుము. (దౌవారికుడు వెళ్లుచున్నాడు.)

వాద—(జాంఘికులతో) కుమారునిప్రయాణవృత్తాంతము మీర్చుచూచినది చూచినట్లు చెప్పఁడు.

మొదటివాడు—(అంజలిపట్టి) దేవా! యవధరింపుము. దేవరయానతిసౌదల నిడుకొని మఱల నింటికైనను నరుగక, తనతోఁగూడ రావలసినవారందఱు పయనమగును నింకను మేడలయందె యుండఁగాఁ దానుమాత్రము వేగముగా ముందు చిలుకవారునము నెక్కి వీటినిదాటి వెళ్ళుచుండఁగా నప్పుడు వసంతుఁడు చూచి సంతమాత్రముననే వేత్రిహస్తలు పరుగెత్తి మిక్కిలి తొరచేయుటచేఁజేసియుఁ జేయనిసన్నాహములతోనె వచ్చి నేనలన్నియుఁ గూడుకొనునప్పుడు—

ఉ. దానజలంబుఁ గోలి ప్రమదమ్మున జామ్మనులేంటి నొప్పుపె
శ్రీ-నుఁగులున్, వడిం బవను నేనియు మీఱెడువారునంబు, రెం
తేనియు నున్నతిం బరగు నెన్నోరభంబులు, చాలుచాలుఁ జే
బూనిన కాల్బలంబులును భూగగనంబులు నిండె దండెగాన్.

మహేం—కానిమ్ము; ఇది సర్వరాజ సాధారణ మయినదే; ఇది గాక, కుమారునివిజ
యమున కనుకూల మయినమూలబలము సమారంభమును జెప్పఁడు.

రెండవవాఁడు—దేవా! ఆలకింపుము.

చ. అల మలయావలానిలము నామనిరేలును జంద మామయున్
జిలకలచాలుఁ గోయిలలచెల్వపు పారులు గండుఁడుమ్మెదల్
లలితము లొనెమ్మల్లపటలంబులుఁ జెల్విన మించునంచపో
వులుఁ వెఱగంటిచానలును బొల్పువహించి రహించి రత్తజీన్!

మహేం—(చిఱునవ్వుతో) ఆర్యా! ఇతఁడు శంగ్రహించినవల మిది!

వాచ—భద్రులారా! వేఱువేఱుగా వివరించి చెప్పఁడు.

మొదటి—స్వామీ!

చ. అల విరజాజిత్రావలపు లంటుచుఁ జోళసుదృగ్ సూరికొ
ప్పల నలరారు మేల్పొగడపూవులతావులఁ గొంచు, జామ్మటం
చలులకుఁ బాట నేర్చుచు, యువాకులచెమ్మటయూట లార్చుచున్
మలయనగంబు బందు వగుమంద సమీరము మీఱె ధీరమై.

వాచ—సునాశీరా! ఈతఁడు కుమారునివీరుఁడు.

మహేం—తరువాత తరువాత.

రెండవ—దేవా! తరువాత.

తే. గీ. మీఁది మేడలఁ బడకలు మేనికెంతొ
హాయినిడు కమ్మతెమ్మెర లచ్చమయిన
పండువెన్నెలలేటలు వయసుకాండ్ర
నీటులును మించునామనినిశ లెసంగె.

మొదటి—దేవా!

ఉ. బోటికి మానభేదకుఁడు, బువ్వ సురాలికి, హర్షదుండు ము
న్నీటికి, హాసకుండు కమనీయకుముదవ్వితి, కంచమిన్న మి

శ్వేటికి, గంటి కింపుగలిగిండురసాయన మెల్లవారి, బు
చ్చుటనమాంత్రికుం డిరులసంతతి కన్నివీటే డెసంగె చాన్.

వాచ—కుమారుని కిక్క-శానిధి మిక్కిలి ప్రియమిత్తుడు.

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—స్వామీ! పిమ్మట.

తే. గీ. పచ్చనై యొప్పుఁకొక్కలుఁ బడములను
బోలునెఱ్ఱనిముక్కులుఁ బొలుపుమీఱఁ
గిలకిలయటంచుఁ దీయగఁబలుకుకలికి
చిలుకలకులంబులెలమిని గలుగఁజేసె.

మొదటి—చ. అల కురువిందపాటలము లొనయనంబుల, నల్లగల్వపూ
వుల నిరసిండు మేనులను, బొల్పుచుమాచివుక్కు మెక్కుచున్
గలుగఁగఁ జేసె వీనుల కఖండసుఖం బపు డెల్లవారికిన్
బలుమఱుఁ బంచమధ్వనులఁ బాయక కోయని కూయుకోయిల్.

వాచ—ఈవికధ్వనులు కాముకులమనము లనుమృగములకు వ్యాధిగీతికలు గదా!

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—దేవా! వీదప.

ఆ. పె. పువ్వుదేనె లాని కొివ్వి జుమ్మనుమేటి
నాదములను నాటి మోద మిడుచు
నిగురునిల్లుబలము నేపొందఁగాఁ జేయు
తేటిదాఁటు లెలమిసీటుమీఱె.

మొదటి—ఉ. గొనబగుకేరళాంగనలకొప్పుల నొప్పుట కర్తమైనయ
య్యనపమబర్హముల్ గొడుగుల ట్లలసేనలకొప్ప విప్పి న
ర్తనమొనరింపుచున్ సుమధురం బగు నాజయకాహళిమ్మడు
స్వనములఁ బోలు కేకల నెసంగెను నెమ్మికులమ్ము లిమ్ముగాన్.

వాచ—ఈనెమ్మిగమి తమ్మిచూలికి సృష్టియందుఁ గలవింతనేర్పులకు నెలవుగదా!

మహేం—తరువాత. తరువాత.

రెండవ—దేవా! పిమ్మట.

క. ముక్కులుఁ గాశ్మేష్టగఁదగఁ
జొక్క-పువించామరములసొంపున ఁక్క-ల్

నెక్కొన నడకలు నేర్చుచు

జక్కెగ జవ్వనులముందుఁ జె నందగముల్.

మొదటి—సామీ!

సీ. వలపుగొల్పి పురూరవస్సాన్వయముని నేవఱుఁ జేసి నేచిన్నెలాడి
జడచారిమిన్నయై కడుమీఱుకొకటవ్రతము మాన్పించె నేవన్నెలాడి
సాబగుచే నుందోపసుందుల మేల్కాల్పి కలిమి చూరించె నేకులుకులాడి
సరగున రావణాసురుఁడని కాపమునొంద మూలమై యొప్పె నేముద్దులాడి

తే. గీ. యట్టిమేల్కొల్పయగంబుల నలరుచుండు
నూర్వశియు మేనకియను దిలోత్తమయును
రంభ యనునచ్చరలు ససరంభ లగుచు
నచ్చెరువుతోఁచుఁ జెల్వగా వచ్చి రపుడు.

వామను మఱికొందఱు వారసుందరులను గలిసి—

కా. లీలన్ గుండలముల్ నటించ, విగిహలిండ్లన్ జలింపన్, మణి
మాలల్ చిక్కుపడం, బిఱుందులును వేమాఱున్ భ్రమింపన్, విభూ
షాలుల్ మ్రోయఁగఁ జూడ్కినిల్చిగుఱిదాయన్ దండెక్ ల దార్చుచున్
కోలాటంబును నాడి రల్లమునులున్ కోర్కెల్ గడున్ జెందఁగాన్.

వాచ—వీరలు కుమారుని యమోఘాస్త్రములే.

మహేం—(సంతోషముతో) ఇప్పుడు కుమారుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు?

రెండవ—చేవా! మహేశ్వరు నాశ్రమమునకుఁ గోరిసెడుదూరము క్రిందుగా నున్న
పుడు మన్మథుఁడుగారిసెలవునొంది మేము మఱివచ్చినాము.

వాచ—(ఇద్దఱికిని విడమ లిప్పించి) భద్రులారా! విశ్రమింపుఁడు.

(జంఘిములు నమస్కరించి వెళ్లుచున్నారు.)

మహేం—ఆర్యా! ముక్కంటియాశ్రమపరమీపము నొందిన కుమారుని దలఁచి నా
యుల్లము మిక్కిలి తల్లడిల్లుచున్నది.

వాచ—మహేంద్రుడా! నేనే హస్తశైవ మట్టిదే కాదా! అదియును గాక భగవంతుఁ
డయిన యాధునాతపతిగూత్రమము భయమున కాన్పద మయినదియును.

(సరివేకించి పటాక్షేపముచే)

పతిహాని—చేవా! ఇటు చూడు మిటు చూడుము;

సగ్గర. మిన్నెల్ల నీటవారం బెలుచ నిలమహా మేదిసీజాకు లెండన్
మున్నీట న్నీకు లింకం బొరికిభికిలల్ ముక్కలై తూల నెంతే
నెన్నం దీడ్చెగ్గి హోత్రం బెసగి చటచటానెకరావోగ్రమై దా
నన్నా లీకోద్భవాండం బభిల మకట! కీలాళిచే నిండుచుండెన్.

మహేంద్ర—(సందేహించుచు) ఆర్యా! నిక్కముగా, నిట్లు ప్రబలిత యీమహానలము తిరి
లోచనుని విలోకనము వలనఁ బుట్టినదే యని తోచుచున్నది. అయ్యో! బాలుని
కేమియనస్థ సంభవించినదోకదా! (భయముచేవివశతన నటింపుచున్నాఁడు.)
వాచ—మహేంద్రా! నీలో నీవే యిట్లు శంకించుకొని మోహము నొందుచున్నా వే
మి! కుమారుని సామర్థికలక్షణములు నేను జక్కగాఁ గనిపెట్టినాను. మిక్కి
లి దీర్ఘాయుష్షంతుఁడగు నతని కొకకీడు మూడునని యిందుకయు సందియము
నొందఁ బని లేదు.

(తెఱుఁగ)

ఆకాశ మౌగసంచారు లగుసిద్ధులు—ఓహో! భగవతి యగు సర్వార్థ సాధిక యన్నివిధ
ముల చేతను మన్మథునికి శ్రేయోభివృద్ధి నొనరించు తెంతయు వింతగా నున్నది
కదా!

ఉ. వింటను ముల్గిఁ గూర్చుననవిల్చునిపైఁ గడునల్లి చూచు ము
క్కంటివిలోచనంబునను గల్గి రయంబున వచ్చి యగ్ని,

(అని సగము వలుకుచుండఁగానే)

మహేంద్ర—ఆర్యా! వాక్యకేషపర్యవసాన మెట్లుండునో యని నేను మిక్కిలి జడియు
చున్నాను.

వాచ—మహేంద్రా! వాత్సల్యముచే నీ విట్లు లనిష్టమును శంకించుకొనుచుంటివి; కా
ని, శ్రేయోభివృద్ధి నొనరించు టని పలుకఁబడిన యామాటవలన మిగుల శుభో
దర్శనమే నూచింపఁబడుచున్నది గాదా?

(మఱుఁగఁజెఱుఁగ)

యా! వెంటనే యీశ్వరీ మహిమపెంపున గర్వముఁ జూసి యేగి యా
కంటనె లీన మయ్యె నధికత్వరఁ గ్రమ్మతి నదృశ్యులగుగాన్.

వాచ—మహేంద్రుగదా! ఇంకనయినను నీవు స్వస్థత నొంది యుండుము.

మహేంద్ర—(సంతోషితశయమును నటింపుచు) ఆర్యా! ఇది సిద్ధవచనమే కదా! కాని,
కుమారునియొకనుండి చారు లింకను రాకుండి రేమి?

వాచ—(ప్రశ్నాక్షరములను లెక్కించి) మహేంద్రా! చారు లిప్పుడు సమీపమందే యున్నారు.

(తరువాత చారులు ప్రవేశించు చున్నారు.)

మొదటి—దేవా! వర్ణిలుము.

రెండవ—కుమారమన్మథునివిజయముచేత.

మొదటి—దేవా! ఇదిగో! పూజ్య లగువాచస్పతిగారిచేత మంత్రియగువసంతుడుగారు వ్రాసి యిప్పించిన లేఖక.

(పత్రిక నెదుట నుంచి వెనుకకు వచ్చుచున్నాడు.)

మహేంద్ర—(వాచస్పతివంక జూచుచున్నాడు.)

వాచ—(పుచ్చుకొని సంపుటమును విప్పి పత్రికను జదువు చున్నాడు.)

“స్వస్తి, ధమస్తసురమస్తకమణిస్తోమరుచిపుంజరంజితవరణు లగుగురువుగారి పాదములకు శిష్యుఁ డగువసంతుఁ డనేకసాష్టాంగనమస్కారములు చేసి చేసికొనువిజ్ఞాపనములు; ఇచ్చటి ట్లేమము. అచ్చటి ట్లేమమును వెలుపఁ గోరు చున్నాఁడను. తరువాత మానేస లన్నియు హిమవత్సర్వతసమీపమందుఁ బ్రవేశించిన వసునందతము పూజ్యాలయనతమకు జాంఘికులనలన విశదమై యుండవచ్చును; అనంతరము ప్రతిసాయంతనమందును దేజరిల్లుచుండుదళితకుటుంబసౌహిత్యవాడింధమచంద్రికాపూరపరిపూరితహరిదంతయండును, నిజపఖసాహాయ్యకనిస్తంద్రుండును నగుచంద్రినిచేతను, నిరంతరపరిపుష్టసంతానక హరిచందనమందారప్రభృతి బృందారకతరుబృందకుసుమసౌరభసారిభరస్త్రైయధీరుం డగుమలయసమీరునిచేతను, నకలప్రపంచవంశవాచణవంశమస్యరప్రపంచనగమకున్యంబు లగుసికంబులచేతను, నమందమకరందరసనివృందమధురీమాధురీణరూంకృతిపరంబు లగుమధుకరంబులచేతను, నుల్లసితభ్రూపల్లినేర్లితంబును, నుత్తరంగానంగవిద్రధమధురీణసయవిషరన్మందహాసంబును, ననుకలతరలతాటంకమణివిభావిభాసితగండమండలంబును నీవదపసుతోర్తరీయాంచలస్సటోపలత్యమాణమణ్ణీజతటపేంఛోలితమాక్షికహారంబును, నావిష్కృతాంగహారంబును, నుత్కలకటకనకకంకణశ్రీసమధికవలన్నితంబునాచాలాంచీగుణకింకీణికంబును, నున్మిషన్మంకాలమంజీరకింజితంబును, నగునట్లంగీకరింపఁబడినసంగీతలావ్యంబులతో వెలయుకీలికించితంబులచే మునిజనులయంతఃకరణంబులను లోఁగొనునప్పురోగణంబులచేతను, విడివీంపఁబడినయమనియమాదిపరిశ్రమము గలుగునట్లుగా నాశితకంతునాశ్రమమునందుఁ బ్రవేశించితిమి; అంతః—”

(ఇట్లు చదువుచుండఁగానే)

మహేంద్ర—అయ్యో! ఈశ్వరునికోపము శమించినతరువాతినందర్శనము ననుసరించి చదువుడు.

వాద—(అట్లు చేయుచున్నాడు.) “తరువాత అయ్యో!

క. ఆరాజహాళి నయనాం

గారముచేరే దన్ను గెల్వంగడంగిన నతనిన్

మారుండె గెలిచె నెంతయు

వీరత గౌరీకటాక్షవిశిఖముచేతన్.”

మహేంద్ర—(సంతోషముతో) బాగు! బాలకునిప్రతిక్రియ మిక్కిలి చక్కగా నున్నది! తరువాత. తరువాత.

వాద—“పిమ్మట దననన్నిధిని సదా శుశ్రూష చేయుచు నుండినపార్వతియందు మిగులఁ గూరిమి గలిగి, యామె నడుగుటకుఁ బంపినవశిష్టాదిమహామునులపలుకులకు హిమవంతుడు సంతసించి మిగుల మహోత్సవముతో నోషధిప్రస్థపురమునకుఁ బిలిపించి విద్యుక్తముగా నిచ్చి వివాహము చేసిన గౌరిని దనకు మన్ని-పట్టగు పెండికొండకుఁ గొనిపోయి సవిలాసముగాఁ గూడియున్న యారూఁశ్వరునివలన మన్మథకీర్తిదావిధాన మంగీకరింపఁబడినది. ఇప్పు డీలాగునఁగూడఁ జెలియ వచ్చుచున్నది.

ఉ. ఎంతయుఁ బ్రేమ మీఱఁ బదునేర్పనుదమ్ముల గోప్యముల్ గనన్,
సంతస మొప్పుగాఁ బదిభుజంబుల నెంతయుఁ గౌఁగిలింప, న
త్యంతపువేడగఁ గెంబెదవి నైదుమొగంబులఁ గ్రోల హృష్టయై
మంతనమందుగౌరి హరమానసమున్ హరియింపుచుండెదాన్.

మఱియు భక్తులెల్లరు నాగౌరిప్రియసహచరి యగువిజయవలన నామె కీలాగున విన్నవించుకొనుచున్నారు.

“సీ. జనని! యీశుడు నీదుసాన్నిధ్య మొందుట కింపుకైనను సెలవీయకమ్మ
యభిమాన మెంతయు నంది యుండువె కాని కనులెత్తినెంతయుఁగాంచకమ్మ
వేమాణు మిక్కిలి వినయంబుతో నెంత యనునయించినను మాటాడకమ్మ
కరుణింపు మని యెంతగాఁ దాఁ బ్రణామంబు లిడ సాగిన ననుగ్రహింపకమ్మ

తే. గీ. భక్తులొనరించుకొను నట్టిప్రార్థనలను

జెవిని జెట్టుచి వారట జెఱుగునట్టి

బాధ యెట్లుండునో యది బోధపడును
శివున కీవిష్ణు డీతఁ జేసెదేని."

కాబట్టి యీలాగునఁ బూజ్య లయితరమయనుగ్రహమువలనఁ దాను నియమిం
పఁబడినకార్యమును నెఱవేర్చుకొనిన కుమారునివిజయవర్తమానమును చెలిపి దే
వాధివాధునకు సంతసమును గలిగింపవలయు నని కోరుచున్నాడను; కొడువ
యుదంత మంతయుఁ గుమారుఁ డంపినచాతులవలనఁ జెల్లము కాఁగలదు."

మహేంద్ర—(అనందమును బులకాంతరములును గలుగునట్లుగా) నాకుఁ బ్రియముగా
నున్నది. నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది.

వాద—భద్రులారా! నోటిమాటలనుగూడఁ జెప్పఁడు.

మొదటి—దేవా! కుమారుఁడుగాదు, మేనల్తాగారిసెల వగువఱకు నక్కడనుండి పిచ్చటఁ
దండ్రెగారిపాదములన్నదికి వచ్చెద మని మనవి చేయుచున్నాడు.

రెండవ—స్వామీ! మన్నఁగుఁడుగారియొద్దనుండి సెలవు పుచ్చుకొని కైలాసనగరమును
విడిచి వచ్చుచు నోచధివ్రథపురమునకు వెలుపలనున్న ప్రమదవనప్రాంతమం దొక
చెట్టునీడను కొంచెము సేపుకూర్చుండి దారియలపటను దీక్షియింపవలయును

మహేంద్ర—(సంతోషముతో) అది యెట్టిది?

రెండవ—అక్కడ నవకాత్తుగాఁ గలిసికొని యొందొరులతోఁ జెలిమివలన మాటలాడు
కొనుచున్న పూజ్యారా లయినపర్వతరాజుపత్ని యగు మేనకయొద్ద నుండుపరిచా
రిక లిద్దర కీరీతిని బ్రసంగము జరిగినది.

మొదటి—“ నెచ్చెలీ! ఇవి, యీనడుమ గర్భవతియై యుండినమనయమ్మాయి గారికిఁ
దల్లిగాదు పంపించుచుండినసహకారజంభీరఖర్జూరదామిఘోషములు సుమీ!

రెండవది—ఓసీ! అట్లయిన మనభర్తృదారిక నీరు మోచిన దనుటాట నిజమేనా!

మొదటిది—అందుకు సందేహ మేమి? నిన్న నారజతగిరినుండి విజయవలనఁ బంపఁబడిన
శివునిచేటి వచ్చి మనయమ్మగారియొద్ద భర్తృదారికదౌహృదలక్షణము
లెన్నుచు—

ఆ.వె. మొగము తెల్లఁబాటి మిగుల దుర్బల మయ్యెఁ

నడలయందు మిగుల జడిమి వోఁచె

స్థూలతను వహించి తోఁచనయ్యెను గౌను

నగలు శిథిల మయ్యె నగజమేన."

మహేంద్ర—ఇది నాకు మేలులో మేలు. (అని చాచులకు బహుమానము లిప్పించి సెల
వొసంగుచున్నాడు)

(చాచులు జయశబ్దమును బలుకుచు వెళ్లుచున్నారు)

మహేంద్ర—అర్యా! ఈవర్తమానము వసంతునకుఁ దెలియలేదా యేమి?

చాచ—మహేంద్రా! తఱచుగా నధిపతులయంతఃపురవార్త లితరులకుఁ దెలియఁట
సంభవింపదు. అమె తల్లిగారియింట నుండుపరిచారికయగుటవలన ముందుగా
దానికిఁ దెలిసినది. దానివలన మనచాచు లిది విన్నారు. కాబట్టి యింక
దీనినిగూర్చి సంశయించుట కవకాశమును లేదు.

(ప్రవేశించి)

దావారికుడు—దేవా! కుజేరుఁడుగారియొద్దనుండి ప్రహేదవార్తావహుఁడు వచ్చి
యున్నాడు.

మహేంద్ర—భద్రా! ప్రతిహరునిరాక కభ్యంతర మేమున్నది? వేగముగాఁ దీసికొని
రమ్ము.

దావా—(వెల్లి పురుషుని దీసికొని వచ్చుచున్నాడు.)

పురుషుడు—(నమస్కరించి) స్వామీ! దేవరవారియొద్దకు మామేలిక యగుటచేరుఁడు
గారు పంపించినకుభవర్తమానము.

మహేంద్ర—భద్రా! తెలియఁజేయుము.

పురుష—దేవా!

“తే. గీ. అణుమోములు చేతు లీరాణుఁ గలిగి
స్కంధుఁ డలగౌరికడుపున సంభవించి
ఖలులఁ బొతియించుశక్తితోఁ గ్రాలుచుండే
నొక్కనాఁడే పదాశేఁడు లున్నపగిది.

మఱియు నానాఁడు—

ఉ. అణు మొగంబులందుఁ దనయాణుమొగంబుల ముద్దువెట్టు, నీ
రాణుకరంబు లెత్తిన నిరాణుకరంబులఁ గౌగిలించు, నే
కోరువ చేరి మోద మిడుచుండును దల్లికిఁ దండ్రెకేన్, సదా
వాదు శరీర మొక్కటిగ వర్తిలుచుం జెలువొందుచుంబడెన్.

ఇట్లుండఁగానే యతనిని మన్యుఁడు సురసేనాధిపత్యమం దభిషిక్తునిఁ జేసి
నాఁడు; కాబట్టి యింక మనకుఁ బగతురవలనియాతంకిమును శంకించుకొనఁ

బనిలేదు" అని మనవి చేయుచున్నారు.

మహేంద్ర—అర్యా! మంగళ భేరికాధ్వనమును, నవ్వరలనృత్యములను జరుగునట్లాక్షా పింపుడు.

వాద—(అట్లు చేయు చున్నాడు.)

(అందఱును మహేంద్రునకు రత్నములు కానుక పెట్టుచున్నారు.)

మహేంద్ర—(పురుషునకుఁ దొడవ్రలును బట్టలును బహుమాన మిప్పించి పంపించు చున్నాడు)

(తెలుల!)

అబ్రహ్మణ్య మబ్రహ్మణ్యము.

మహేంద్ర—అర్యా! అది యేమో తెలిసికొనవలెను.

(తెలుల!నికి సగము వెల్లి)

ప్రతివారి—చేవా! పురజను లందఱును సేనాధినాథునిజననోత్సవపుత్సాహాయకములందుండఁ గాఁ జూత్వాఁడయినరాగుఁడుగారికొమార్తె యగురతి, యింతకు ముందు మేడ మీఁద నిద్దురవోవుచుండి యిప్పుడు కనఁబడకున్న దని వారియింట నందఱును మోటువెట్టుచుండుటచేత నీలాటికోలాహలము కలిగినది.

మహేంద్ర—(తొందరగా) అర్యా! ఏమి? మన కీలాటియవకీర్తి సంభవించినది? అను రావతిమధ్యనే యింతసాహస మెవ్వఁడు చేసియుండును? శుభస్వభావురా లగునారతిని నామెతల్లిదండ్రులు మనమన్నధుని కిచ్చుటకుఁ గూడ నిశ్చయించు కొని యున్నారు. అయ్యో! దేవకార్యము నెఱవేర్చి మఱి రానైయున్న కుమారుని కేమిసమాధానము చెప్పదును? కన్నియ నెత్తుకొనిపోయినయాచో రునిజాడ యెట్లు తెలియును?

వాద—మహేంద్రుఁడా! ఈరతికొఱకు కుమారునితో మిక్కిలి ద్వేషము కలిగియున్న యనేక మాయోపాయములు గలయాశంబరాసురుఁడే యిప్పు డవకాశము చూచుకొని యీపని చేసియుండు నని యూహించెదను.

మహేంద్ర—(క్రోధముతో) ఏమి! అనురాధముఁ డెంతపని చేసినాఁడు! (అని లేచి సముద్ధరముగా నడుచుచుఁ బ్రతివారితో) భద్రా! నీవు వెల్లి వేగముగా నుత్తో గర్జులతో సేనలను సిద్ధపఱచవలసిన దని చెప్పుము. అర్యా! నామిత్రుఁ డగు రాగునితోఁ జెప్పి యూఱడింపుఁడు; ఇదిగో! ఇప్పుడే నేను—

చ. ధరపక్షవృక్షఖండవశ్రవదస్యద్ధారాంకితంబున్, మహా
ద్ధరనృరాగ్నిరరక్తపారణసముద్యుక్తంబు నై యొప్పుభీ

కరళంబంబున శంబరం చునిమి వేగంచే రతిం దెచ్చి నా

పరమిత్రుం డగురాగుని న్మృదము నొందం జేయుదున్ యాధిగాన్.

వాద—మహేంద్రా! ఇది నీకెంతోపని గాదు; కాని యాశంబరని మన్మథుఁడు స్వ

యముగా సంహరింపఁ దలఁచుకొని యున్నాఁడని నీవును వినియే యున్నావు

కాబట్టి యాకీర్తి కలఁడే భాజన మగుఁగాక!

మహే—కానిమ్ము. అట్లయిన మేము శత్రునకుఁ బార్శ్విగాహుల మగుదుము.

(అందఱును వెళ్లుదున్నారు.)

ఇది సత్యవోలు కామేశ్వరరాయనిచేఁ దెలిఁగింపఁబడిన

రతిమన్మథనాటకమునందుఁ దృతీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రతిమన్తధనాటకము.

చతుర్థాంకము.

(తరువాత రాగుడును మదితయుఁ జెలికఁజైలుఁ బూహితుఁడును
బ్రవేశించు చున్నారు.)

రాగుడు—(భయముచే వివశుడై)

ఉ. పుట్టితి ముజ్జగంబులను బూజ్యులఁగన్నకులాన, యుక్తమా
నట్లు సమంసుఁడైనయలయబ్బడకొత్తునిముద్దుపట్టిపై
నెట్టనఁ గూర్చి నొందితిని నీతిని చాటితి వెల్లభోఁటులన్
పట్టిరో! యట్టిసీవు మముఁ బాసి యయో! యెటు లైతికో కదా!

ఉ. అక్కట! కూళికుక్క మఖమందు హవిర్ద్రహశాస్త్రమైనయా
సుక్కునుబోలె, జాత్యమణిశోభితమాలికఁ గోఁతివోలె, బల్
టక్కరితోడె లార్చిని వడంకెడుజింకనుచోలె, నిన్ను నా
ముక్కఁజి రక్కసుండు కొనిపోయెనె పట్టి! యింకెట్లు తాగుదున్?

మదిత—(కన్నీర్లు నించుచు) హాకుమారీ! నీమోముబాల్చిని మణల నెందుఁ గండు
నమ్మా!

ఉ. ఆదిని నీమోచుటను నాశ్మఁ దలంచుక చింత నొందనా
కాదని వెండియుం బ్రసవకాలపువేదన నెంచుకొందునా
యాదటఁ బెంచునప్పటిప్రళాసము నెంచున, యబ్బురంపునీ
గాదిలియాట శెన్నుదున కాకన యేది తలంచు బిడ్డరో!

కెలులు—(విచారింపుచు)

తే. గీ. దంతిపై నెక్కి యూరేగుదంపతులను
గాంచి బల్కొతుఁంబు వహించునప్పు

డేము పరిహాస మొనరింప నెంతో సిగ్గు
నొందుచుందు వయో! చెలి! యెందుఁ జనితే.

(ఇట్లందఱును మూర్ఛ నొంది మఱలఁ జెలివి తెచ్చుకొనుచున్నారు.)
రాగుఁడు—(తలఁచుకొని)

ఉ. కోరికమీఱ నాల్మగలకుం దగునట్టివి పెక్కువస్తువుల
చేరిచి శేరుచీవనుఁగుఁజేడెలతోదుర నాడుఁజోటికే
శేరుట యెట్టులో కలుగ సిగ్గున దిగ్గునఁ దల్లిఁచాటునం
దురుచునుందు వెట్టు మఱకున్ నిను నట్టి కుమారికా మణి!

ముదిత—

సీ. తోడిచేడెలఁ గూడి చేడుకతో నోము లెవరు నోచుదురె మాయంట నికను
సతమునీగులు వోసి చక్కఁగాఁ బూమొక్కలెవరుపెంచుదురె మాయంటనికను
రక్తిమై విసువక రాచిల్లలకుఁ బలుకలెవరు నేర్చుదురె మాయంట నికను
రహియోయారంబుగా రాయంతులకు నడ లెవరు దిద్దుదురె మాయంట నికను

తే. గీ. అనుఁగుచేడెలతోఁ గూడి యనుదినంబు
పంతమున వింతవింతలౌ బంతులాల
లెవ్వరాదుకు రమ్మ మాయంట నిక
నకటకట! ముద్దుబిడ్డ! యేమైతివమ్మ.

చెలులు—గీ. మొదలఁ దనమేడయం దుండి; పొల్పుమీఱ
నగరవీధిని జనుచున్న నలినకరునిఁ
బొంచి తిలకించి సిగ్గును బొందుచుందు
వనుఁగుఁడెలి! యింతలోనె యేమైతివమ్మ!

(ఇట్లందఱును మఱల మూర్ఛ నొందు చున్నారు.)

పురోహితుఁడొ—మహారాజా! మోహపడకుము. ఆపద వచ్చినప్పుడే కాదా ధైర్యము
నవలంబించవలయుట?

(అందఱును నూఱివీల్లుచున్నారు.)

రాగుఁడు—(చింతింపుచు) ఆమొఱుకురక్కనుని వెంటడించిన నామిత్రుఁ డగునుతా
మనివార్తకూడఁ జెలియకున్న దేమి?

(అకాశ యావమునఁ బ్రవేశించి)

చారణుఁడు—(మార్గమధ్యమందే నిల్చి మేడమీఁద నున్న రాగునికొంచి తనలా) పూ

జ్యోఁ డగునీయన నతిక్రమింపరాదు.

(సమాపించి) అయ్యా! నమస్కారము.

రాగుఁడు—భద్రా! నీవు వేగముగాఁ గుమరజయంతునికి మహేంద్రునివర్తమానము ను జెప్పఁ బోవుచున్నవాఁడ పని తలఁచెదను.

చార—అగును.

రాగు—ఫంతోషవార్త యేమి?

చార—అర్యా! మాకును చెలియునట్లుగా నపహరింపఁబడినరతిని దనలేరిపై నిడుకొని పోవుచున్న శంబురని చెనుదగిలి, సిద్ధమయినదేవసేనలతోఁ గూడి తొందరగా నంతకవరుగధనదవసురుచాదిత్యపరివృతుఁ డగుమహేంద్రుఁడు తరుముచుండ గాఁ ద్రోవయం దాశంబరాసురునిసంబంధము గలశూరపద్మసింహాస్థితారక ప్రభృతు లగురక్కసులు పెక్కింద్రు మిక్కిలిబలముతో నడ్డము వచ్చినార.

(అందఱును విహేదమున నటింపుచున్నారు.)

రాగు—తరువార. తరువార.

చార—తరువారే, తడవులంబట్టి రాజుచున్న కోధానలము గలిగినదేవాసురసేన లాం దొంటిపయం గవియుచుండఁగా

ఉ. అంతఁ జమాసమాహవతి యానమయూలముమీఁద నెక్కి య

త్యంతము వేగ ద్వాదశక రాంచితభీకరదీర్ఘ హేరియై

సంతప మెప్పుఁగాఁ బ్రమధసంగతుఁడై తమ చెంచి వావ

కాంతునిఁ డ్లాంతచిత్తుని బురందరుఁ డేర మహాసహాయకన్.

రా—(అశ్వాసముతో) శక్తిధరుఁడు సమయమందే యందుకొన్నాఁడు. తరువార. తరువార.

చా—తరువార, సేమ సేనని యొండొరులం దాఁకెడునమరాసురవీరులదృష్టిప్రసారముల నరికట్టరంగదుక్తుంగతురంగఖరపుటోద్ధూతధరావరాగముల నడఁగించెడిమద కుంభికుంభవిగళద్వానధారాసమూహములచే గర్భమితం వైసయుద్ధప్రదేశంబున నరదంబులు గ్రుచ్చుకొనిపోవుచుంటుచే నివ్వందస్యందనంబై పరశ్వరాభిభూతం బులచేత ఖణఖణాయమానం బై తద్దయు నొప్పుపెద్దసంగ్రామంబు జరుగుచున్న సమయంబున,

తే. గీ శక్తిధరుశక్తిచేత వత్సంబు వగిరి

శూరపద్ముండు యమునియాగార మొండె

బోరి నవాబ్బులుండై సింహములుండెను గూరె

దారుఁ డడఁగెను బర్హస్తతారుఁ డగుచు.

(అందఱును హర్షమును నటించుచున్నారు.)

రాగుఁడు—మహాత్ముఁడు లోకత్రయహృదయశల్యము నున్మూలించివాఁడా?

చార—అయ్యో! నే నీకఁ గుమారజయంతునియొద్దకు వెళ్లుటకు సెలవొసంగవలెను.

రాగు—భవా! తరువాత్ కన్యాచోరునివృత్తాంత మేమిజరిగినది?

చార—అయ్యో! ఇట్లు పోరారంభమయినతరువాత్ నొండొరులపై కరములు వేసికొను నంతవఱకుమాత్రము కనబడి పిమ్మట నరదమునుఁ దొలగించుకొని యొక్కడి కో దూరముగాఁ బాఠిపోయినాఁడు.

(ఇట్లు చెప్పుచునే వెళ్లుచున్నాఁడు.)

(అందఱును మూర్ఛ నొంది పుడమిపైఁ బడుచున్నారు)

పురోహితుఁడు—(భేదముతోఁ దొట్టుపడుదు శృంగారోదక మందఱమీఁదను జల్లి) మహాభాగులారా! యూఁడిల్లుఁ డూఁడిల్లుఁడు. అతిమాత్ర మగునిట్టివ్యాసా జాముచే నేమిప్రయోజనము?

(అందఱు నూఁడిలుచున్నారు.)

రాగుఁడు—హ! కుమారీ! మిక్కిలి మ్రుక్కడియగునాటక్కరిరక్కసుచేఁ జిక్కిరింపఁ నెట్లు జీవించి యుండువు?

ముదిత—హ! బిడ్డా! ఈలాటికష్టము ననుభవించుటకేదా! మందభాగ్యురాల నయిన నాకడుపునఁ బుట్టితివి.

నఖలు—ప్రియభూ! ఈలాగునఁ గ్కానెయున్ననీతో మాకుఁ జెలిమి యేల కలిగెను?

పురో—మహాభాగుఁడా! మార్గమధ్యమునఁ గలిగినబలవత్కృతిబంధము పూజ్యాఁడయిన యాకక్షిధరునిచే నివర్తింపఁబడినది గనుక నింక నాయసురాధముఁ డెందుఁ బోయినను వెంబడించి శంహరించునుగాని వజ్రహస్తం దూరక విడిచి వచ్చు వాఁడు గాఁడు.

(ప్రవేశించి)

మయాళిక—(హర్షశంభ్రమములతో) అమ్మా! పాబయ్యగారూ! మీకొకమంచిమాట చెప్పుదును.

రాగు—(ఆనక్తితో) భద్రా! చెప్పుము; మహేంద్రుఁ డక్షమాయని విడిపించినాఁడా? యేమి?

మయూ—బాబయ్యగారూ! భగవతి యని పలుకవలెను.

రాగు—అబ్బేటలుగాను?

మయూ—బాబయ్యగారూ! మనయమ్మాయిగారిని రక్కసుఁ డెత్తుకొనిపోయినవారై
చెప్పటకు మీరు పంపఁగా భగవతియొద్దకు వెళ్ళినవాకిప్పు డమ్మాయిగారక్క-
డఁ గనబడినారు.

ముదితయు, సఖులును—అంతపున్నెమా?

రాగు—ఓసీ! నిజమేనా? నీవట్లు భ్రాంతిసొందితివా?

మయూ—బాబయ్యగారూ! పూజ్య లయినతమతో నే నబద్ధము మనవి చేయుదు
నా? భగవతి తనయోగమహిమవలన మనయమ్మాయిగారిలాగున నుండునట్లు
మాయవతి యనునొకనాతిని నిర్మించి యాశంబరనరదమం చెవ్విరికిని చెలియ
కుండ నుంచి యామెను విడిపించినదట. ఇట్లు పూజ్యరా లయినవనిగారు
చెప్పినారు.

(అందఱును సంతోషముచేతఁ బరవశు లగుచున్నారు.)

రాగు—(పురోహితునితో) ఆర్యా! యెట్టిది? నేను నమ్మఁజాల కున్నాను.

పురో—మహాభాగుఁడా! ఇది యెంతవింత? భగవతి మహాప్రభావముగలదిగదా!
ఇంతియకాక—

క. కలదానిని దొంగిలెత్తురు

కలిగింతురు లేనిదాని, గగనం బిలగా

నిల మిన్ను గా నొనర్తురు

కలవే సిద్ధుల కసాధ్యకార్యము లెందున్?

ముదిత—(ఉల్లాసముతో) ప్రియసఖి యగునర్వార్థసాధిక విడ్డలయందలికూరిమిని
సెల్లడిచేసినది.

మయూ—బాబయ్యగారూ! అమ్మగారును మీరును మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నారని
నేను జెప్పినతోడనే యమ్మాయిగారిని వెంటఁబెట్టుకొని యిక్కడకు వచ్చుటకు
బయలుదేరినభగవతి నన్ను ముందుగాఁ బంపించుటచేత నేను వచ్చుచుండఁగాఁ
బూజ్యలయినవనంతుఁడుగారియింటివద్దగర, కుమారమన్మథుఁడుగారి కెదురుగా
వెళ్ళుచు నాకుఁ గనబడినవార్తావహుఁ డగుకోకిలకునివలన మన్మథుఁడుగారును
బూజ్య లయినపార్వతీశర్వరలయానతి నొంది యింటికి వచ్చుచున్నారని కూడ
విన్నాను.

రాగు—నూకిది వేతొక మేలు. ఓసీ! యాకోకిలకునితో, నమ్మాయి విడిపింపబడిన వర్తమానమును జెప్పకపోయినావా?

మయూ—బాబయ్యగారూ! సంతోషమున నొడలు మఱియున్న నే నట్లు చెప్పట మఱచిపోయినాను.

(పోవేకించి)

సారిక—బాబయ్యగారూ! ఇదిగో! భగవతి మనయింటికి వచ్చుచున్నది.

రాగు—(సంతోషముతో) అట్లయిన నామె కెదురుగా వెళ్లునము.

(ఇతరులతోగూడ వెళ్లుచున్నాడు)

(తరువాత సారథిసమేతముగా రథస్తుండగుమన్నభుండుప్రవేశించుచున్నాడు)

మన్మ—(తరిని దలచుకొని పరితాపముతోఁ దనలో)

తే. గీ. కడఁగి యిచ్చట వేతొండుకర్ణ మూని
యున్నకతమున నెట్టులా కొన్ని నాళ్ళు
గడచె, నిప్పుడు కాట్టిచ్చుకరణి మఱలఁ
బడఁతియెడఁబాటు గారింపఁదొడఁగె మిగఱు.

అన్నా! నావలెనే వీరయురాలును విరహావలముచే మిక్కిలి పొక్కుచుండు నని యే తలఁచెదను. 'పూర్వము నేను తండిగారియానతి నొంది, దేవకార్యమున కై యమరావతినుండి 'వేగముగా బయలుదేరి వెళ్ళుచుఁ బూజ్యుడయినరాగుని, ద్వారపరిపాపము నొంటినప్పడు

చ. బడలినయంగకంబులును, బల్మలు నీళ్ళుగ్రమ్ము కన్నులున్,
గడువడి నూర్చుగాడ్పులను గందివమోవియుఁ, బొంది పొందునన్
దడయక చెల్లికత్తె కయిదండ యిడన్ మెడ సాచి చూచుచున్
బడఁతుక మేడపై నిలిచెఁ బాఱుక నే నటు లేగు టిందుచున్.

(తలఁచుకొని) ఇదియే గట్టిగా నామనసును బట్టి విడువకున్నది. తల్లిగారినిల వయినదని యప్పు డప్పుడందోటనుండి వెళ్లుచు—

ఆ. వె. కొన్నియడుగు లరిగి కన్నులనీరానఁ

దిరిగి చూచి “గుఱ్ఱ తియ్యమాలి!

యెప్పుడు మఱలఁ గఁటి కింపొనర్తునొ” యంచుఁ

గలికి మాటమలిపి పలికెఁ గావె.

అన్నా! ఇప్పుడు—

చ. కడఁకను బూని యుండెనొకొ! కామిని యేమొనరింపుచుండెనో
కడఁగి యెయో! వియోగశిఖికాకకుఁ బ్రాణము లెట్లు నిల్చెనో
వడి జనునప్పు డామె కనవచ్చినట్టియవస్థ నెంచి హా!
కడువగ నొందు డెందమునఁ గల్గకయుండునె యెట్టిశంకయున్.

(అపశకునములను నూచింపుచు భేదముతో)

మ. అదరంజొచ్చెను వామదృశ్యము లత్యంతంబుగా మేనునం
దిదె! బలఁచెమ్మట గ్రచ్చుసాగె, మిగులన్ పొచ్చె వడంకొప్పె,వా
నొదవెన్ గద్గదనిస్వనం బకట! యేమోకాని పల్కాటణ నా
హృదయం బింతికిఁ గీడుమూడు నని యెంతేఁ దల్లడిల్లన్ వడిన్.

(ముందువైపు చూచి) భయముతో వచ్చుచున్నవాఁడు మనవార్తావహుం డగు
కోకిలకుఁ డని తోచుచున్నది.

(ప్రవేశించి)

కోకిలకుఁడు—దేవా! జయ మగుఁగాక! జయ మగుఁగాక!

మన్మ—కోకిలక! అతివేగముగా మఱల వచ్చుచు నీవు మిక్కిలి యస్వస్థహృదయుఁడ
వై కనఁబడుచున్నావేమి? మేము వచ్చుచున్నా మనువర్తమానము వసంతునికిని
నతనివలనఁ, బూజ్య లగుపెదరెండిగారికిని విశదపఱితివా?

కోకిల—(భయముతో) దేవా! ప్రస్తుతము వసంతుఁడుగా రమరావతియందు లేదు.

మన్మ—(సందేహింపుచు) ఏమి? అతఁ డక్కడ నెందుచేత లేఁడు?

కోకి—(గద్గదస్వరముతో) స్వామీ! శంబరాసురుని దరుముచు వెళ్ళిన మహేంద్రుఁ
డుగారితోఁ గూడ సైన్యసమేతముగా వెళ్ళియున్నారట.

మన్మ—(కోపముతో) ఓరీ! తిన్నగాఁ జెప్పము.

కోకి—(వణఁకుచు నభయమును గోరుచున్నాఁడు.)

మన్మ—భయము లేదు; ఏమి జరిగినదో చెప్పము.

కోకి—దేవా! ఆకూళరక్కనుఁడు పూజ్యురాలగురతి నెత్తుకొనిపోయినాఁడట.

మన్మ—(కన్నీరు నించుచు) హా! ప్రియురాలా! యేమయిపోయితివో కదా! (అని
మూర్ఛ నొంది రథముపై జొరగుచున్నాఁడు)

సారథి—అయుష్మంతుఁడా! ఊడిల్లు మూడిల్లుము.

మన్మ—(ఊడిల్లి కనికరముతో)

ఉ. నామదికిన్ మనంబు నయనంబులకున్ నయనంబుక్రేమకున్
 క్రేమ సుఖావృత్తికిన్ సుఖము క్రేమని చర్యధనంబు నాకు, న
 కోమలి సైజుభీరువగు గో వలబెబ్బులిచేతఁబోలెఁ బూ
 ర్వామరుచేతఁ జిక్క-నిఁక నక్కట! ప్రాణము రెట్లు దక్కునో!

సారథి—అయ్యవృంతుఁడా! ఇది విషాదమున కదను గాదు; ఆమెను మఱల విడిపిం
 చుటకుఁ దగినయుపాయ ముఁబొందింపవలెను.

మన్మ—నూతుఁడా! ఏమిసేయుదు నిపుడు—

ఉ. వీరిడ నడంచుచుం వెనువివేకము డించుచు మేలితాలిమిన్
 వీడఁగఁజేయుచున్ వినయభీజము వాపుచు మేటితాపమున్
 మూడఁగ జేయుచున్ మది వివేకహము గూర్చుచు నార! యింతనం
 గూడనిరీతిఁ గల్గి యొకగొప్పవికారము న న్గలంచెడిన్.

సారథి—అయ్యవృంతుఁడా! అగుఁ గాక; అయినను మీరిప్పుడు శత్రువును సాధించు
 టయందు త్యాగము నొంది యుంటయే మిక్కిలి క్లాగునీయ మైనది.

మన్మ—(ధైర్య మవలంబించి) సారథిక్రేష్ఠుఁడా! అగును; నీవుబాగుగాఁ జెప్పినావు.
 క. ఓదార్పునకుం దగు వ్రీయ

మాదరమునఁ జెప్పవార లలిమాత్రము, సుం

మోదమున హితముఁ బ్రియమును

గాఁ జెల్పెడువార లనదుగాఁ జె జగనన్.

కోకిలక! మాతండిగారితో, నే నొట్టువెట్టితిననియు మీరందఱు మఱల నీమ
 రావతి నలంకరింపవలె ననియు నేనే వెళ్ళి వేగముగా నాదొంగగరువ మడఁ
 గింపుదు ననియు మనవి చేయుము.

కోకి—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మన్మ—నూతుఁడా! రథమును వైజయంతపురమునకుఁ బోవు మార్గముమీఁదుగాఁ
 బోనిమ్ము.

సారథి—(అట్లాచేయుచు నంతటను జూచి) అయ్యవృంతుఁడా! ఇప్పుడు కలుగుచున్న
 యీయుత్పాతములను జూడుము. చూడుము.

చ. కలవరనొందె నల్లెనలు గాఢత వెల్లెడు సూర్యుఁ డెంతయున్

వెలుచ యుగాంతమందుఁబలె వీవఁదొడంగెను. గాలి తీవ్రునన్

మన్మ—(ఉల్లాసముతో)

బలువిలువాలాగకయె పల్కఱు మ్రోయఁదొడంగె, వేమఱున్
వెలువడఁ జొచ్చెఁ దాముగనె వేగ నిపంగమునుండి బాణముల్.

సారథి—(మన్మథుని హర్షమును వృద్ధిచేయుచు) ఆయుష్మంతుఁడా!

తే. గీ. దారుణోత్పాతములు తొల్ల దళము కొనియె
నుల్ల మలరించుశకునంబు లొదవెఁ బిదపఁ
గానఁ గడు గొప్పకయ్యంబు గల్గియందుఁ
గలుగునెల్లరు నలరెడుగెలుపు మనకు.

(దక్షిణపు దిక్కు చూచి)

చ. గురుతరమందరభ్రమఃఖూర్జితవారిధియట్ల మ్రోయుభే
రివ మెసంగి, నింగి నడఁ రేణులు గొప్పె యుగాంతవారిదో
త్కరములువోలె, మించులవిధానఁ జరింపుచు దిక్కులందు బం
గరపులుతాక లొప్పె నటుగాన సమీపమునందె తోగ్రయం
దరిభటసేన లుండెనని యాత్మదలంచెద నిశ్చయంబుగాన్.

మన్మ—(అనలంబింపుచు) అదృష్టవశమున నాధనుర్వాప్తపారమున కవశము సమీ
పించినది.

సారథి—(చింతింపుచు) ఆయుష్మంతుఁడా! ఒక్క-విల్లుమాత్రమే సహాయముగాఁ
గలమిను, మహాబలసమేతుఁ డగునారక్క-సుని నిగ్రహింప నెట్లు గలుగునో
యని సందేహింపుచున్నాను.

మన్మ—(విలాసముతో) సారథీ! నాభుజబలము నెఱుంగనివానివలె నీవును నిట్లాలో
చింపుచున్నా వేమి?

ఉ. మానితేరితి నేగి హనుమంతుఁడు గెల్వఁడె లంక నొక్కఁడే
మానుగఁ దాడ్లుఁ దొక్కఁడె యమర్త్యులఁ గెల్చి సుధన్వహరింపఁడే
మానక గెల్వఁడే కురుకుమారులఁ బార్థుఁడు గోగ్రహంబునన్
గాన సహాయ మేల? రిపుగర్వ మడంపఁగ నాకు నియ్యెడన్.

సారథి—(ఎదుటను నిరూపించి) మీరథమం దలంకరింపఁబడిన ధ్వజమకరమును జూచి
మీరు పోరికి వచ్చుచుండిరని తెలిసికొని మీపగవాఁడు వైస్యమును విడిచి
యొంటరిగా నరదమును దొలగించుకొని మిక్కిలి దూరముగాఁ బాఱిపోయి
నట్లు కనఁబడుచున్నాఁడు.

మన్మ—(సరథ సముగా) సూతుఁడా! అట్లయిన శత్రుసేన నెడమపైపుగా విడిచిపెట్టి

మనయరదము నయ్యగురాధమురథమున కెదురుగాఁ బోనిమ్ము.
సారథి—(కళాహతిచే నెట్టిములను వేగముగా నడిపించుచు నాలాగుననే తోలు
చున్నాఁడు.)

(తరువాత రథస్థుఁ డగుశంబరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

శంబరుఁడు—(మన్మథుని జూచి హేళనముతోఁ దనలో) ఈపంజరబాణుఁడు నాచేత
నే జిక్కినయిక్కలికిని మఱిించుకొనఁ దలఁచునట కులింగవిహంగము భంగి
ననుసరింపు చున్నాఁడు.

మన్మథ—(శంబరునిరథమందుండిన మాయావతిని జూచి విషాదముతోఁ దనలో)

తే. గీ. తతమథప్రాంతమున మెట్టదమ్మివోరె
వృకముకడ భీతిగొనురేడిపిల్ల వోరెఁ
గటికచీకటి రేనెలకలయు వోరెఁ
తెలిచెలువుఁ బాసె రక్కసుచెంత నకట!

మఱియు—

మ. ఎదుటం వేరున నున్ననన్నుఁ గన దొక్కి-ంతెనఁ, దాహాలకిం
చదు మోదంబలరార మామకధనుర్జ్వారావమున్, భీతి
న న్నెదురవ్ రే కరిసేన పద్మలిడఁ ధా నింతేని సంతోషమెం
దదు, గానన్ తెలి మూర్ఛనొందె ననుచుం దభ్యంబుగాఁ దోచుడిన్.
(శంబరు సుగ్ధేశిని రోషముతో)

ఉ. ఓరురాత్మ! రోషపహితోరగదంష్ట్రుల లాగుటే సుమీ!
దీరవృగాధినాధపట తంపుకఁ బెంపఁగఁబూనుటే సుమీ!
ఘోరతరాపిధారఁ గడుగొట్టున నాకఁ గడంగుటే సుమీ!
క్రూరత నిట్లు లీపడఁతిఁ గోరె-ను జేకొనఁ గోరు తన్నుగాన్.

శంబరుఁడు—(సోత్పన్నముగా) ఓరీపుష్పశరుఁడా! సర్వజనసాధారణ యగుకన్యకు
గాను శంబరునితో నె యెదుర్కొన వచ్చిన నీ బుద్ధికుశలత తేటవడినది. రహస్య
మునందు స్త్రీపురుషులను గలిపికొనఁజేయువట్టిశార్వము గలిగిన నీవీయుద్ధముఖ
మున నుండి వేగముగాఁ దొలఁగుటయే మేలు. అట్లుగాక నీకు యుద్ధము
నందే శ్రద్ధగలుగునేని రమ్ము; అదియుం జూతము.

మన్మథ—(క్రోధముతోఁ గూడినచిరునవ్వుతో) మూఁధుఁడా! ఆత్మస్తరమిఁకఁ జా
లును. పెక్కు-మాటలు నేర్పిననీకు బాణములచేతనే బదులు చెప్పదును;